

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

G. MAES, De Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie. Overzicht van rechtspraak 1313
J. CEULEERS, Europa is machtiger, de zaak VT4 1328

Rechtspraak

Arbitragehof – Vordering tot schorsing – Moeilijk te herstellen ernstig nadeel – Boekhoudkundige en fiscale beroepen – Fiscale dienstverlening – Persoon aan wie niet de titel van belastingconsulent kan worden verleend – Voortzetting van professionele activiteit
 Arbitragehof 22 december 2000 1335

Arbeidsreglementering – Moederschap – Arbeidsovereenkomst – Ontslag – Postnatale rustperiode – Verlenging – Arbeidsongeschiktheid – Schorsing van arbeidsovereenkomst – Geen gelijkstelling met arbeidsdagen
 Cass. 15 maart 1999 1337

Beslag en executie – Beslag onder derden – Verplichtingen derde-beslagene – Verbod gelden uit handen te geven – Kennis of mogelijke kennis van het beslag
 Cass. 14 mei 1999 (*met noot van M.E. Storme*, «De ontvangstleer bij derdenbeslag en andere kennisgevingen die de betalingsverplichting van een schuldenaar wijzigen, en de verzendingsleer bij rechtshandelingen die een termijn doen ingaan») 1338

1. Raad van State – Schorsing – In aanmerking komende beslissingen – Akten en reglementen van administratieve overheden – Opdrachten van het Vlaams Commissariaat voor de Media – **2. Mediarecht** – Televisieomroep – Vrije vestiging binnen de Europese Unie – Door E.U.-lidstaat eenzijdig genomen corrigerende of beschermende maatregelen – Toezicht op naleving van Gemeenschapsrecht door andere lidstaat – Geoorloofdheid – Controle door Vlaams Commissariaat voor de Media op een televisieomroep met een Britse vergunning
 R.v.St. 25 november 1999 (*met noot*) 1342

Verzekering – Verjaring – Rechtsvordering van verzekeraar tot betaling van bijkomende premie wegens onjuistheid van de oorspronkelijke aangifte van de verzekerde – Nieuwe driejarige termijn – Vertrekpunt
 Hof Gent 6 februari 1997 1344
Consumentenrecht – Consumentenkrediet – 1. Leurverbod – Begrip – 2. Informatie- en onderzoeksplicht van de kredietverlener – Sanctie
 Vred. Berchem 5 januari 1999 1345

Beneluxrecht

E. Dirix, Verslag van de jaarvergadering van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland 1346
 L. De Geyter, Afdeling Publiekrecht 1347
 E. De Kezel, Afdeling Privaatrecht 1348
 J. Meese, Afdeling Strafrecht 1350

Boeken

C.M. Van Rhree, Adam, ubi es? Het burgerlijk procesrecht als juridische wetenschap met Europese allure (*door J. Laenens*) 1351
 L. Bergkamp, De vervuiler betaalt dubbel (*door A. Carette*) 1352
 A.G. Bregman, Ruimtelijke plancoördinatie en projectbesluitvorming. Naar maatwerk zonder versnippering (*door M. Boes*) 1352

Mededelingen

Doctoraat Rechten - Universiteit Antwerpen 1352

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931.

Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: A. Van Oevelen (hoofdredacteur),
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
M. Gelders
P. Humblet
W. Lambrechts
R. Leysen
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
H. Vanhees
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

Advocatenkantoor Ghysels, Flamey & Partners

te Brussel zoekt voltijds

twee medewerkers en/of stagiairs

met belangstelling voor het administratief recht in het algemeen, milieurecht, ruimtelijke ordening en stedenbouw, overheidsopdrachten en onteigening in het bijzonder, voor medewerkers strekt een balie-ervaring van twee jaar tot aanbeveling, interesse voor wetenschappelijk werk en juridische publicaties is vereist

Curriculum vitae sturen naar
Ghysels, Flamey & Partners
Aarlenstraat 25 te 1050 Brussel
tel. 02/230.37.57 - fax 02/230.55.15

Gebrevetteerd Hofleverancier van België

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05

Fax (02) 466 63 24

Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77

rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

De Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie.

Overzicht van rechtspraak ¹

1. Bij decreet van 28 januari 1987 ² opende de Vlaamse Raad de mogelijkheid om het televisie-monopolie van de publieke omroep te doorbreken. De Vlaamse Gemeenschap heeft immers sinds de staatshervorming van 1980 de bevoegdheid om radio en televisie als culturele materie decretaal te regelen (art. 4, 6° BWHI). Voormeld decreet geeft privaatrechtelijke verenigingen de mogelijkheid zich met televisieprogramma's, inzonderheid via de kabel, tot een beperkt of algemeen publiek binnen een lokale gemeenschap, een regionale gemeenschap of heel de Vlaamse gemeenschap (...) te richten (art. 2, 8°).

2. De mogelijkheid voor private verenigingen om zich met televisieprogramma's tot het publiek te richten, is een veruitwendiging van de vrijheid van meningsuiting (art. 19 G.W. en 10 E.V.R.M.), met name het recht om een mening te koesteren, inlichtingen of denkbeelden te ontvangen en door te geven. ³ Om te garanderen dat alle meningen en ideologische en politieke strekkingen aan bod komen ⁴ en er geen minorisering zou optreden bij gebrek aan financiële middelen, achtte de wetgever het passend het discriminatieverbod binnen de programma's en in het geheel van de programmaopbouw, en de verplichting tot strikte onpartijdigheid in de nieuwsprogramma's op te leggen. De verplichting om objectief en onpartijdig te berichten heeft steeds gegolden voor de publieke omroep, o.m. wegens de taak van algemeen belang waarmee deze bekleed is. Binnen het bestel van de publieke omroep waren hiertoe de nodige waarborgen aanwezig.

3. De «*Geschillenraad voor niet-openbare televisieverenigingen*» (art. 14, §1) bewaakt het non-discriminatiebeginsel in het algemeen en meer in het bijzonder op het vlak van de ideologische en filosofische strekkingen, ⁵ en ziet toe op de regelen van de journalistieke deontologie. Het decreet van 1994 ⁶ wijzigde de benaming in «*Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie*». De raad nam oorspronkelijk alleen kennis van individuele betwistingen naar aanleiding van

programma's én van verenigingen die zich richten tot de hele Vlaamse Gemeenschap én van de regionale zenders. Ofschoon het kabeldecreet ook betrekking had op de betaal-omroepen, werden er ten aanzien van hen geen inhoudelijke «kwaliteitsvereisten» in het decreet opgenomen. ⁷ Sindsdien is de bevoegdheid van de Geschillenraad in verschillende stappen verder uitgebreid. De Geschillenraad heeft tot op vandaag zestien beslissingen genomen, waarvan er drie onontvankelijk waren en slechts één gegrond.

I. BEVOEGDHEID RATIONE PERSONAE ⁸

4. De Geschillenraad heeft gaandeweg de bevoegdheid verworven om klachten tegen steeds meer media-actoren te beoordelen. De Geschillenraad zag er oorspronkelijk enkel op toe dat elke vorm van discriminatie in de programma's van de private omroepen werd geweerd en in het bijzonder discriminatie ten aanzien van de filosofische en ideologische minderheden in het geheel van de programmaopbouw. Daarnaast wilde de wetgever voldoende waarborgen voor het nieuws en de berichtgeving die door de desbetreffende omroepen zouden worden verzorgd: strikte onpartijdigheid is hierbij noodzakelijk. Waarborgen voor professionalisme en regelen in verband met de journalistieke deontologie dienen voorhanden te zijn en te worden nageleefd (art. 9, §2, van het decreet van 1987).

5. Het decreet van 7 november 1990 ⁹ heeft ook de lokale radiozenders onder het toezicht van de Geschillenraad gebracht. De nieuwsuitzendingen die door deze zenders worden verzorgd, dienen te beantwoorden aan de gangbare normen inzake journalistieke deontologie, onder de verantwoordelijkheid van een eindredacteur (thans art. 32, 8°, van Omroepdecreet). De decreetgever vertolkt hier de bijzondere zorg voor de kwaliteit van de journalistieke berichtgeving. In de tekst van dit artikel is, anders dan in de parallelartikelen, de verplichting niet opgenomen dat de nieuwsuitzendingen de onpartijdigheid moeten eerbiedigen. Art. 32, 8°, verwijst alleen naar de regelen van de journalistieke deontologie die moeten worden nageleefd en naar de onafhankelijkheid van de redactie. ¹⁰

In de zaak Wittewrongel tegen V.Z.W. Radio Blankenberg stelde de verzoeker dat de samenstelling van de Raad van Bestuur van deze lokale radio in strijd was met art. 32, 6°, van het Omroepdecreet. Dit artikel bepaalt dat lokale radio's onafhankelijk moeten zijn van een politieke partij. Deze bepaling behoort niet tot het toetsingskader van de Geschil-

¹ De stof werd bijgewerkt tot 1 april 2000.

² Decreet betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en teledistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen, B.S., 19 maart 1987.

³ E.H.R.M., Handyside t/ Verenigd Koninkrijk, 7 december 1976, Publ. Cour Eur. D.H., Serie A, nr. 24.

⁴ Ontwerp van decreet betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en televisiedistributienetten en betreffende de erkenning van niet openbare televisieverenigingen - Memorie van toelichting, *Gedr. St., VI. Raad*, 1985-86, nr. 152-1, p. 22 (hierna af te korten als: Ontwerp, *Gedr. St., VI. Raad*, 1985-86, nr. 152-1).

⁵ Ontwerp, *Gedr. St., VI. Raad*, 1985-86, nr. 152-1, p. 13.

⁶ Decreet van 4 mei 1994 betreffende de kabelnetten en de vergunning voor het aanleggen en exploiteren ervan en betreffende het bevorderen van de verspreiding en de productie van televisieprogramma's, B.S., 4 juni 1994 (het zgn. Omroepdecreet).

⁷ Ontwerp, *Gedr. St., VI. Raad*, 1985-86, nr. 152-1, p. 13.

⁸ VOORHOOF, D., «Geschillenraad», in *Mediarecht*.

⁹ Art. 5, 8°, Decreet van 7 november 1990 houdende de organisatie en erkenning van lokale radio's, B.S., 29 januari 1991.

¹⁰ Zoals verderop zal blijken, neemt dit voor een journalist die handelt in overeenstemming met de deontologische regelen niet de verplichting weg om onpartijdig te berichten.

lenraad en bijgevolg werd de grief als niet ontvankelijk afgewezen.¹¹

6. De bevoegdheid ten aanzien van de regionale zenders - maar alleen wat hun nieuwsuitzendingen betreft - is bevestigd in het decreet van 23 oktober 1991.¹² De nieuwsuitzendingen moeten beantwoorden aan gangbare normen inzake journalistieke deontologie, met waarborgen voor onpartijdigheid en redactionele onafhankelijkheid, zoals vastgesteld in het redactiestatuut. Ze moeten verlopen onder de verantwoordelijkheid van een eindredacteur (thans art. 53, 9°, Omroepdecreet). Volgens het Omroepdecreet van 1995¹³ moet in de programma's en in de programmaopbouw elke vorm van discriminatie worden geweerd (art. 53, 14°, Omroepdecreet).

7. De laatste grote uitbreiding van bevoegdheden voor de Geschillenraad vond plaats bij decreet van 4 mei 1994,¹⁴ waarbij ook de publieke omroep onder het toezicht werd geplaatst van de Geschillenraad. Ditzelfde decreet wijzigde de benaming van de Geschillenraad in «*Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie*». Reeds in het allereerste verzoek¹⁵ voerde de heer J.P. Van Rossem aan dat de BRT niet-onpartijdige informatie verschaft en dit in strijd met het decretaal vastgestelde statuut. De Geschillenraad beperkte zich tot de vaststelling dat noch het decreet van 27 maart betreffende de BRT noch enig ander decreet de raad enige bevoegdheid verschaften ten aanzien van de BRT. Het verzoekschrift was dan ook kennelijk onontvankelijk.

8. De bevoegdheden die door de opeenvolgende decreten werden toegekend, zijn door het gecoördineerde decreet van 25 januari 1995 samengebracht, en nog in beperkte mate verder uitgebreid, o.m. ten aanzien van de betaalomroepen. De Geschillenraad is vandaag dan ook bevoegd ten aanzien van de openbare omroep (radio en tv), voor de lokale radio's, de regionale omroepen, de particuliere omroepen voor heel de Vlaamse gemeenschap, doelgroeptelevisie, betaalomroepen en televisiediensten.

9. Het decreet van 29 april 1997¹⁶ dat de BRTN omvormde tot een naamloze vennootschap van publiek recht, bracht enkele wijzigingen aan in art. 22 van het omroepdecreet van 1995. Zo werd de verplichting opgenomen om de normen inzake journalistieke deontologie vast te leggen in een deontologische code (thans art. 23).

10. Het decreet van 30 maart 1999¹⁷ heeft de regelgeving met betrekking tot de Vlaamse Geschillenraad (oud art. 79, nieuw art. 116 *octiesdecies*) ondergebracht in een nieuwe titel *Vquater* van het gecoördineerd decreet van 1995. De wijzigingen die voorts zijn aangebracht, hebben vooral betrekking op de toetsing *ratione materiae* en de sanctiemogelijkheden.

II. BEVOEGDHEID RATIONE MATERIAE

11. De Geschillenraad legt sancties op wegens discriminatie tijdens specifieke programma's en in de programmaopbouw, en voor de omroepen gericht tot het hele gebied van de Vlaamse Gemeenschap, ook wegens de discriminatie tussen de verschillende ideologische en filosofische strekkingen. Daarnaast ziet de raad toe op de naleving van de journalistieke deontologie en de strikte onpartijdigheid bij de nieuwsuitzendingen en andere informatieve programma's. Beide taken hebben van in het begin behoord tot de bevoegdheidssfeer van de Geschillenraad, die zodoende kan bijdragen tot het geven van een reële, en de vrije meningsuiting bevorderende, inhoud aan het verbod van discriminatie, de strikte onpartijdigheid en de naleving van de regelen van de journalistieke deontologie.¹⁸ Bij decreet van 30 maart 1999 kreeg de Vlaamse Geschillenraad ten aanzien van alle omroepen een bijkomende bevoegdheid. De programma's van de omroepen mogen niet aansporen tot haat op grond van ras, geslacht, godsdienst of nationaliteit (art. 78, § 2, Decreet van 1995).

Het toezicht op programma's die de lichamelijke, geestelijke of zedelijke ontwikkeling van minderjarigen ernstig zouden kunnen aantasten, inzonderheid programma's met pornografische scènes of metodeloos geweld, wordt niet, zoals eerst voorgesteld,¹⁹ aan de Geschillenraad²⁰ opgedragen, maar wordt wel aan een nieuw orgaan toevertrouwd: de Vlaamse Kijk- en Luisterraad voor radio en televisie (art. 116 *noniesdecies*).²¹

¹⁷ Decreet 30 maart 1999 houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, *B.S.*, 11 mei 1999; *Gedr. St., Vl. Parl.*, 828, nr. 5, p. 15.

¹⁸ Ontwerp, *Gedr. St., Vl. R.*, 1985-86, 152-1, p. 24 (advies van de Raad van State).

¹⁹ Art. 3 van het voorstel van decreet houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, *Gedr. St., Vl. Parl.*, 1997-98, 828, nr. 1.

²⁰ Tijdens de hoorzitting met de voorzitter van de Geschillenraad was gebleken dat deze oordeelde dat de Geschillenraad niet het gepaste orgaan was om deze bevoegdheid uit te oefenen. De bedoeling bestond vervolgens om een tweede afdeling in de Geschillenraad op te richten: art. 3 van voorstel van decreet houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995 - amendementen, *Gedr. St., Vl. Parl.*, 1997-98, 828, nr. 2.

²¹ De Vlaamse Kijk- en Luisterraad voor radio en televisie kan uitspraak doen naar aanleiding van de toepassing van art. 78, § 1, hetzij op eigen initiatief hetzij naar aanleiding van een klacht. De procedure is vergelijkbaar met die voor de Vlaamse Geschillenraad. De Kijk- en Luisterraad heeft vier sancties ter beschikking: de waarschuwing met het verzoek de overtreding stop te zetten, de verplichting om de uitspraak van de Raad uit te zenden, de verplichting

¹¹ Vlaamse Geschillenraad voor radio en televisie, 22 januari 1997, rolnummer 006, W. tegen VZW Radio Info Blankenberge.

¹² Art. 4, 9°, Decreet van 23 oktober 1991 houdende organisatie en erkenning van niet-openbare regionale televisieverenigingen, *B.S.*, 28 februari 1991.

¹³ Decreet van 25 januari 1995 betreffende de radio-omroep en de televisie, *B.S.*, 30 mei 1995, err., *B.S.*, 31 oktober 1995.

¹⁴ Decreet 4 mei 1994, *B.S.*, 4 juni 1994.

¹⁵ Geschillenraad voor niet-openbare televisieverenigingen, 21 oktober 1992, rolnummer 001, Van Rossem tegen BRT, *Mediaforum*, 1993-3, 31-32, met commentaar van Voorhoof, D.

¹⁶ Decreet van 29 april 1997 betreffende de omzetting van de BRTN in een naamloze vennootschap van publiek recht, *B.S.*, 1 mei 1997, err., *B.S.*, 17 mei 1997.

A. Discriminatie in programma's of in de programmaopbouw

12. Het gecoördineerde decreet bepaalt dat door alle zenders elke vorm van discriminatie in de programma's dient te worden geweerd (artt. 23 § 1, 53, 14° en 74). Voor de publieke omroep heeft het decreet van 29 april 1997 eraan toegevoegd dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens hierbij het toetsingskader uitmaakt.

Ten aanzien van de publieke omroep (art. 23, §1, eerste lid, *in fine*), de particuliere omroep die zich richt tot de hele Vlaamse Gemeenschap, de betaalomroepen, doelgroepomroepen en televisiediensten (art. 74, eerste lid, *in fine*) is tevens bepaald dat de programmaopbouw geen aanleiding mag geven tot discriminatie tussen de verschillende ideologische en filosofische strekkingen. Art. 3, § 2, van het decreet van 28 januari 1974 betreffende het Cultuurpact²² bepaalt dat het begrip «ideologische en filosofische strekking» is gebaseerd op een levensbeschouwelijke opvatting of een maatschappijvisie. Art. 18 van hetzelfde decreet bepaalt dat «elke ideologische of filosofische strekking, (...), toegang moet hebben tot de middelen voor meningsuiting die afhangen van de overheden in de betrokken gemeenschap». Deze bepaling houdt met andere woorden een positieve verplichting voor de publieke omroep in, die zendtijd moet ter beschikking stellen.

Het Omroepdecreet daarentegen stelt voor de particuliere omroepen alleen vast dat er geen sprake kan zijn van discriminatie, zonder daaraan evenwel het recht van eigen spreuk- en zendtijd voor de verschillende overtuigingen te koppelen. De omroepen moeten er op grond van het Omroepdecreet enkel over waken geen filosofische of ideologische strekking te minoriseren.

13. Twee van de vijf gevallen met betrekking tot discriminatie die aan de Geschillenraad zijn voorgelegd, waren ten nauwste verbonden met de problematiek van de journalistieke deontologie. De verzoekers - in beide gevallen politieke actoren - oordeelden dat de afwezigheid van een bericht in de nieuwsuitzendingen over hun activiteiten een ongeoorloofde discriminatie vormt, en in die mate de deontologische regelen, i.h.b. de objectiviteitsverplichting, schendt. De Raad heeft hierbij oog voor de eigenheid van het medium televisie. Het beeld is snel, de zendtijd beperkt, selectie van het materiaal is dan ook nodig. Deze selectie dient evenwel te zijn gebaseerd op deugdelijke criteria, die relevant zijn voor de gemaakte keuze. De nieuwswaarde en de vraag of er al dan niet bericht moet worden, hangen af van een geheel aan gegevens en omstandigheden, die in hun samenhang moeten worden beoordeeld volgens de eigen regelen van de journalistieke deontologie. In deze bijzondere gevallen van discriminatie moet dit begrip worden gelezen in samenhang met de regelen van de deontologie, zodat er van discriminatie geen sprake is telkens als de beoordeling

en de selectie van de items op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

1° Van Rossem II tegen VTM

14. J.P. Van Rossem²³ voerde op grond van het Kabeldecreet aan dat VTM aan selectieve (lees: alleen negatieve) berichtgeving deed, door geen melding te maken van een persconferentie van zijn politieke formatie Rossem, terwijl wel aandacht werd besteed aan een strafzaak tegen verzoeker. Een dergelijke berichtgeving is volgens hem niet alleen eenzijdig, ze vormt ook een op partijdigheid gegronde (en dus ongeoorloofde) discriminatie, omdat hierdoor de partij en de bezieler in een negatief daglicht worden gesteld.

De Raad bevestigt uitdrukkelijk de vrijheid die zowel de televisiejournalisten als de schrijvende pers genieten bij het brengen van informatie, maar laat niet af erop te wijzen dat de onpartijdigheid het noodzakelijk corollarium is van de objectiviteit. VTM mag een beroep doen op die aan de journalist toekomende persvrijheid, die behoudens overtreding van de strafwet, onbepaald is, maar uit de installatie van de Geschillenraad, uit deze specifieke waarborg blijkt dat die vrijheid van VTM niet onbeperkt is. Toch mag en moet men er bij televisie van uitgaan dat de journalist meer dient te selecteren in de nieuwsitems dan de geschreven pers en dit wegens de tijdsdimensie. Wanneer de Geschillenraad deze selectie vervolgens toetst aan de deugdelijkheid van de criteria en de objectiviteit van de verschillen, dan besluit hij niet tot een schending van de beginselen terzake. De Geschillenraad hield *in casu* rekening met de journalistieke zorg die aan de dag was gelegd alvorens de redactievergadering uiteindelijk besliste om geen verslag te brengen van de persconferentie. De beslissing van de redactieraad vindt haar verklaring in de spanning tussen de beperkte duur van een nieuwsuitzending en de veelheid aan (meer interessante) items, zoals het Verdrag van Maastricht en de Belgische Zeemacht bij het Uno-embargo in ex-Joegoslavië. De redactie hield ook rekening met de ervaringen uit het verleden, waarbij het was opgevallen dat de persmededelingen van de formatie Rossem eerder beperkt relevant waren. Het voorafgaand telefonisch contact met de formatie bevestigde dit vermoeden. De nieuwsgaring is bijgevolg met de passende zorgvuldigheid verlopen en heeft de algemeen gangbare normen inzake journalistieke deontologie niet geschonden.

Van Rossem werpt voorts nog op dat VTM in strijd met art. 13 Kabeldecreet handelt. Deze bepaling verbiedt private televisieomroepen om programma's uit te zenden die strijdig zijn met de openbare orde of die een belediging kunnen uitmaken voor andermans overtuiging. Dit artikel behoort evenwel niet tot de bevoegdheidssfeer van de Geschillenraad waardoor het middel onontvankelijk is. De Geschillenraad houdt vast aan zijn decretale opdracht, en breidt het geheel van normen waaraan getoetst kan worden, niet uit.²⁴

te publicatie van de uitspraak in dag- en/of weekbladen, dan wel het opleggen van een administratieve geldboete. Indien de bevolen uitzending van de uitspraak niet plaatsheeft, wordt van rechtswege een geldboete opgelegd. Ook kan de Raad bij een duidelijke, belangrijke en ernstige schending, de schorsing van het doorgeven van het programma voorstellen aan de Vlaamse Regering.

²² Decreet van 28 januari 1974 betreffende het Cultuurpact, B.S., 31 mei 1974.

²³ Geschillenraad voor niet-openbare televisie-verenigingen, 25 november 1992, rolnummer 002, Van Rossem tegen VTM.

²⁴ De Geschillenraad heeft een soortgelijke beslissing naderhand ook genomen in de zaak Wittevrongel tegen V.Z.W. Radio Info Blankenberge, Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 22 januari 1997, rolnummer 006. In deze zaak werd de Raad uitgeno-

2° *Lootens I tegen T.V.-Brussel.*

15. In de zaak Lootens tegen T.V.-Brussel²⁵ heeft de klacht betrekking op een nieuwsbericht van 12 maart 1998 over het afvalplan van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering. De actie van Volksunie- en Agalev-militanten op 12 maart 1998 bij het kabinet van de terzake bevoegde minister kreeg de nodige aandacht in het nieuws van 18 uur. Tijdens dit nieuwsbericht werd evenwel geen melding gemaakt van het bezwaarschrift van 25 Brusselse kaderleden van het Vlaams Blok tegen ditzelfde plan. Deze actie was nochtans bij faxbericht ter kennis gebracht van de Brusselse televisiezender. Deze bewuste of onbewuste desinformatie vormt een gebrek aan journalistieke objectiviteit en schaaft bijgevolg de verzoeker als Brussels volksvertegenwoordiger voor het Vlaams Blok.

De Geschillenraad herhaalt de stelling die hij reeds eerder in de zaak van Rossem tegen VTM had geformuleerd, dat de selectie in nieuwsitems door de televisiejournalist (meer nog dan bij een journalist van de schrijvende pers) niet *ipso facto* leidt tot de miskenning van de objectiviteit en tot discriminatie. De selectie moet evenwel geschieden op basis van deugdelijke criteria en van verschillen die relevant zijn voor de gemaakte keuzes. De nieuwswaarde en het al dan niet berichten hangen bijgevolg af van een veelheid aan gebeurtenissen en omstandigheden die in hun onderling verband worden getoetst met inachtneming van de journalistieke deontologie.

In casu is er volgens de Geschillenraad geen miskenning van de gangbare journalistieke normen, en dit omdat *primo* de mededeling van de actie bij faxbericht om 15.06 uur is binnengekomen, terwijl de klankband reeds om 16.28 uur is opgenomen. *Secundo* bevatte het bezwaarschrift geen kritiek op het hele afvalplan, maar slechts op een beperkt onderdeel ervan (de ophaling van slachtafval bij een religieus feest) en *tertio* valt er niet te ontkennen dat een persmededeling niet dezelfde openbaarheid heeft als een betoging of een andere visuele actie.

Deze laatste overweging is niet zo gelukkig, omdat ze lijkt aan te geven dat er sneller bericht moet worden van betogingen en visuele acties dan van persmededelingen die misschien inhoudelijk meer relevant en onderbouwd zijn.

3° *Gaia tegen VRT*

16. De voorzitter van de VZW Global Action in the Interest of Animals (Gaia) diende klacht in tegen de VRT in verband met het programma «De Mol». ²⁶ De deelnemers van dit programma kregen de opdracht om tijdens een zogeheten overlevingstocht een konijn te vangen en te doden. Voor verzoekers is precies dit programmaonderdeel grievekend, niet alleen omdat het een overtreding is van de dierenwelzijnswet, maar ook omdat het ethisch onverantwoord is en

in strijd met de filosofische overtuiging van verzoeker, waarin de zorg voor en het welzijn van de dieren vooropstaat. Een programmaonderdeel dat hieraan geen aandacht schenkt en de diepste filosofische gevoelens van sommige mensen schendt, schendt de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Zowel verzoeker als de VRT zijn het erover eens dat in het programmafragment elke informatieve inhoud ontbreekt: «De Mol» is een spel- en ontspanningsprogramma. De Geschillenraad is van oordeel dat niet elk woord op radio of televisie waarvan de strekking zou kunnen worden ontvangen als strijdig met een ideologische of filosofische strekking, een discriminatie vormt in de programmaopbouw. De Geschillenraad ziet niet in, en verzoeker toont ook niet aan, hoe dit programmafragment discriminerend zou zijn in het licht van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens.

4° *«Koken met Jezus» op de VRT*

17. Verzoekers achten zich gekrenkt in hun christelijke overtuiging, omdat in het programmaonderdeel «Koken met Jezus» van «Het Peulengaleis» met de persoon van Jezus Christus, zijn lijden en met de eucharistie de spot wordt gedreven. ²⁷ Het betreft hier geen informatief programma of programmaonderdeel, maar zoals de makers van het programma het omschreven, «absurde kolder met een hoog surrealistisch karakter». De titel van het programma zou volgens hen voldoende hebben duidelijk gemaakt dat niemand of niets taboe zou zijn bij de kolder. Het programma werd ook uitgezonden op een laat uur (22u45) op het tweede net van de VRT, dat programma's uitzendt die niet de goedkeuring dienen weg te dragen van de algemeenheid van het kijkerspubliek. De Geschillenraad herbevestigt uitdrukkelijk de audiovisuele persvrijheid o.m. naar aard en vorm van de programma's. Deze vrijheid is, hoewel niet onbeperkt, toch zo ruim dat daardoor ook een groep van de bevolking kan worden geschokt, verontrust of gekwetst. Hierbij is het ook toegelaten om de leer en de gebruiken van een levensbeschouwing in woord en beeld satirisch aan bod te brengen. Niet elk beeld, niet elk woord op radio of televisie dat strijdig zou kunnen zijn met een levenbeschouwing, is daarom een discriminatie in de programmaopbouw. De Geschillenraad verklaart het verzoek dan ook ontvankelijk, maar ongegrond.

18. Toch is het van belang op te merken dat in deze zaak niet uitdrukkelijk sprake was van een conflict van grondrechten. ²⁸ Toch komt de hierboven vermelde klacht wel in de buurt. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft reeds meermaals uitspraak behoren te doen in zaken waarbij sprake is van een conflict tussen enerzijds de vrijheid van meningsuiting en anderzijds de godsdienstvrijheid.

digd te toetsen of de samenstelling van de Raad van Bestuur van de lokale radio wel voldoende onafhankelijk was van een politieke partij.

²⁵ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 24 april 1998, rolnummer 008, Lootens tegen T.V. Brussel.

²⁶ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 17 februari 1999, rolnummer 012, Gaia tegen VRT.

²⁷ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 1 december 1999, rolnummer 013, J.B.-V.P. tegen VRT.

²⁸ Zie alg.: DE LANGE, R., «Botsing van grondrechten: wat moet de rechter doen?», in PARMENTIER, St. (ed.), *Mensenrechten tussen retoriek en realiteit*, Gent, Mys en Breesch, 1994, 257-287.

In de zaak Otto-Preminger²⁹ besliste het Hof, met verwijzing naar de bekende zaak Kokkinakis,³⁰ dat de godsdienstvrijheid voorrang kan krijgen op de vrijheid van meningsuiting. Voorwerp van de klacht voor het Hof was het verbod van de Oostenrijkse overheid om de film *Das Liebeskonzil* te vertonen in de zalen van het Otto-Preminger-instituut, omdat de film de katholieke gelovigen zou kunnen kwetsen. God de Vader wordt in deze prent immers voorgesteld als een oude seniele man, Christus als weinig intelligent en de Maagd Maria als een ietwat losbandige vrouw. Zij beslissen om de mensheid te straffen en vragen hulp aan de duivel, die jonge dames naar de aarde zendt om syfilis te verspreiden, voornamelijk onder de kerkelijke hiërarchie.

Het verbod om de film te vertonen schendt verzoekers grondrecht van vrijheid van meningsuiting. Toch acht het Hof deze maatregel niet in strijd met art. 10 E.V.R.M. Het grondrecht van art. 9 E.V.R.M. kan er in een democratische samenleving toe nopen om de expressievrijheid te beperken en zo de rechten van derden te beschermen. De positieve verplichtingen³¹ die volgen uit deze bepaling kunnen de overheid ertoe dwingen om maatregelen te nemen om de aanhangers van een bepaald geloof, een bepaalde overtuiging te beschermen tegen ongehoorde druk van derden of tegen al te kwetsende uitingen.³² Dit is geen bescherming tegen iedere vorm van kritiek op of vijandige stellingen tegen hun geloofsovertuiging. Reeds in de zaak Kokkinakis overwoog het Hof dat het nodig kan zijn om «(...)repressing certain forms of conduct, including the respects for the freedom of thought, conscience and religion (§ 47)».

Het Hof stelt duidelijk dat er een afweging dient te geschieden van twee grondrechten, waarbij de nationale overheid over een ruime appreciatiemarge beschikt. De nationale overheden zijn immers beter geplaatst om de noodzakelijke maatregelen te beoordelen, rekening houdende met de eigenheid van de situatie. Over het algemeen is de lijn van het Hof dat de appreciatiemarge voor de nationale overheden omgekeerd evenredig is met de overeenstemming tussen de lidstaten over de noodzakelijkheid om al dan niet regelend op te treden.³³

Deze beslissing doet sommigen zeggen dat het Hof de persvrijheid zeer ruim waarborgt, maar dat zodra deze zich

begeeft op het domein van de moraal en de (godsdienstige) levensovertuigingen, het Hof terugtreedt.³⁴

In een latere uitspraak³⁵ verfiint het Hof de hierboven geschetste rechtspraak door de overheid weliswaar een ruime appreciatiemarge toe te kennen, maar door tevens een soort redelijkheidstoets in te brengen. Het behoort immers nog niet tot de gemene rechtsopvatting van de lidstaten om beperkingen wegens godslastering als niet noodzakelijk in een democratische samenleving te beschouwen en bijgevolg in strijd met het verdrag. Wat de gelovige gevoelens aantast, verschilt opmerkelijk van tijd tot tijd en van plaats tot plaats, zeker in een eeuw die zo wordt gekenmerkt door een voortdurend groeiend aanbod van godsdiensten en overtuigingen. Bijgevolg dient het toepassingsgebied van het misdrijf van godslastering redelijk te zijn en moeten er voldoende waarborgen voor de beoordeling in de wetgeving aanwezig zijn.

5° VP tegen VRT

19. De heer V.P. voelt zich gekwetst door de uitzending van «Geert Hoste Kerst 1999» op 25 december 1999 door TV1.³⁶ Het betreft een compilatieprogramma met een verzameling van fragmenten van de jaareindeconferentie van Geert Hoste uit 1998. In deze uitzending wordt immers de spot gedreven met het ongeval van wijlen koning Albert I te Marche-Les-Dames, het ongeval van wijlen koningin Astrid en met de persoon van Kardinaal Danneels en Paus Johannes-Paulus II. Hij meent dan ook dat de betrokken programmaonderdelen in strijd zijn met art. 23, §1, van de gecoördineerde decreten.

De Geschillenraad stelt allereerst vast dat het bestreden programma een ontspanningsprogramma is en geen informatieve inslag heeft, zodat het tweede lid van §1 van art. 23 m.b.t. de journalistieke deontologie geen toepassing vindt. In het raam van de beoordeling aan de hand van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens van eventuele discriminatie ziet de Geschillenraad niet in hoe de vermelde programmaonderdelen blijken te geven van een dergelijke discriminatie. Ook de omroepen genieten de vrijheid van meningsuiting, *in casu* de audiovisuele persvrijheid. Een dergelijke vrijheid laat niet alleen ruimte om meningen te vertolken die gunstig worden onthaald of die onschuldig en onverschillig worden ervaren, maar ook om meningen te veruitwendigen die een groep van de bevolking schokken, verontrusten of kwetsen. Dit is een absoluut vereiste wil er sprake zijn van een pluralistische, verdraagzame, open democratische samenleving (E.H.R.M., 7 december 1976, Handyside t/ Verenigd Koninkrijk en Arbitragehof, nr. 45/96, 12 juli 1996).

B. Journalistieke deontologie bij nieuwsuitzendingen en algemeen informatieve programma's

20. De Vlaamse Raad laat de Geschillenraad er verder over waken dat nieuwsuitzendingen en informatieve

²⁹ E.H.R.M., Otto-Preminger-Instituut t/ Oostenrijk, 20 september 1994, *Publ. Cour. Eur. D.H.*, Serie A, nr. 295-A; zie ook de negatieve commentaar van D. PANNICK, «Religious feelings and the European Court», *Public Law*, 1995, 7-10.

³⁰ E.H.R.M., Kokkinakis t/ Griekenland, 25 mei 1993, *Publ. Cour. Eur. D.H.*, Serie A, nr. 260-A.

³¹ Zie hieromtrent: SPIELMANN, D., «Obligations positives et effet horizontal des dispositions de la Convention» in SUDRE, F. (ed.), *L'interprétation de la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1998, 133-174.

³² Vb. EHRM, Plattform «Arzte für das Leben» t/ Oostenrijk, 21 juni 1988, *Publ. Cour. Eur. D.H.*, Serie A, nr. 139.

³³ VAN SCHOKKENBROEK, J., «The basis, nature and application of the margin-of appreciation doctrine in the Case-law of the European Court of Human Rights», *H.R.L.J.*, 1998, 30-36; OLINGA, A.D. en PICHÉRAL, C., «La théorie de la marge d'appréciation dans la jurisprudence récente de la Cour européenne des droits de l'homme», *Rev. Trim. D.H.*, 1995, 567-604; SHERLOCK, A., «Freedom of expression: how far should it go?», *E.L.Rev.*, 1995, (329), 335.

³⁴ *N.J.*, 1995, nr. 366, p. 1626-1627 randnummer 5.

³⁵ EHRM, Wingrove t/ Verenigd Koninkrijk, 25 november 1996.

³⁶ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 13 maart 2000, rolnummer 015, V.P. tegen VRT.

programma's worden verzorgd in een geest van strikte onpartijdigheid en volgens de regelen van de journalistieke plichtenleer, met waarborg evenwel voor de redactionele onafhankelijkheid (artt. 23, §1, tweede lid; 32, 8°; 53, 9° en 74, tweede lid). De consument van het journalistieke product is een vrij en autonoom persoon en heeft bijgevolg recht op correcte en volledige informatie om vrij en verantwoord een eigen mening te kunnen vormen. Nergens is uitdrukkelijk bepaald wat onder de journalistieke deontologie dient te worden begrepen. Het is geen geheel van rechtstreeks afdwingbare rechtsregels, maar veeleer van aanbevelingen vanuit de beroepsorganisatie. De rechten en verplichtingen van een journalist wijzen er in het bijzonder op dat de voornaamste taak van de journalist erin bestaat de feiten te achterhalen en ze naar best vermogen weer te geven. «De journalist die een gebeurtenis beschrijft volgens de gegevens van zijn verbeelding, zonder zelf te trachten zich rechtstreeks of middellijk te documenteren, is geen plichtsbewust journalist. De journalist die zonder voorbehoud een bewering publiceert waarvan hij de oorsprong niet gevonden heeft noch de waarachtigheid aan een ernstige bron heeft gecontroleerd, maakt zich op zijn minst schuldig aan lichtzinnigheid. De journalist die als waar doet voorkomen wat hij weet vals te zijn, is een oneerlijk journalist».³⁷

21. De onpartijdigheid valt als een prisma open in verschillende lichtbundels waarbij betrouwbaarheid, onafhankelijkheid en evenwichtige veelzijdigheid in het oog springen. Informatie met betrekking tot nieuwsfeiten is *betrouwbaar* indien de weergegeven feiten zich effectief hebben voorgedaan en indien opinies adequaat zijn weergegeven. Dit neemt voor de journalist de mogelijkheid niet weg om eventueel een montage te maken van een interview, in de mate dat hierdoor geen vervalsing optreedt of er ongenueanceerd zou worden bericht.³⁸ De juistheid van de informatie is ook essentieel vanuit democratisch oogpunt. De openbare mening mag niet gebaseerd zijn op misleiding, maar moet zich kunnen ontwikkelen uit een getrouwe weergave van maatschappelijke verschijnselen en de reactie hierop.³⁹ De burger heeft immers niet alleen de vrijheid om kennis te nemen van informatie en meningen, maar ook het recht om op objectieve wijze te worden ingelicht.⁴⁰ Toegegeven moet evenwel worden dat het niet steeds eenvoudig is de juistheid van een feit te ontdekken. De rechten en de plichten van de journalist geven daarom terecht aan dat, «omdat journalisten mensen zijn, bij wie de liefde tot de waarheid moet reke-

ning houden met de rechtmatige zorgen van het beroep, waarvan snel werken één der voornaamste is, zij het recht hebben zich te vergissen. (...) maar laten wij geen misbruik maken van deze vrijheid».⁴¹

Onafhankelijkheid brengt voor de journalist niet het verbod mee berichten te duiden, maar wel om te opiniëren. Informatie wordt geduid wanneer ze in de context (historisch, economisch, politiek, maatschappelijk, cultureel,...) wordt geplaatst die relevant is om de inhoud, de draagwijdte en het belang ervan te begrijpen.⁴² Duiding is met andere woorden alles wat gericht is op vermeerdering van kennis en inzicht, op volledigheid en objectiviteit.⁴³ Opiniëring is het weergeven van het eigen standpunt, het uitleggen van bepaalde feiten in een bepaalde richting, volgens een bepaalde visie. Dit laatste miskent de eerbied voor ieders overtuiging,⁴⁴ schendt de onpartijdigheid en bijgevolg ook de objectiviteit.⁴⁵ Indien de journalist overgaat tot een analyse van of een commentaar op de actualiteit, dan dient hij eerlijk de premissen en de waarden aan te geven waarop de interpretaties en de beoordelingen zijn gebaseerd.⁴⁶

Een tweede aspect van onpartijdigheid, naast het vermijden van de (indruk van) vooringenomenheid van de journalist, is de verplichting om bij materies waarbij de publieke opinie verdeeld is, op evenwichtige wijze alle relevante opinies aan de orde te laten komen.⁴⁷

Als laatste component is er de verplichting om bij de beoordeling van de veelheid van materiaal die een journalist te verwerken krijgt, afstand te doen van de eigen subjectieve beoordeling van de informatie en persoonlijke belangstellingsferen los te laten, om op basis van objectief te verantwoorden selectiecriteria de te verslagen gebeurtenissen uit te kiezen. De journalist dient hierbij oog te hebben voor de *veelzijdigheid* van de berichtgeving.⁴⁸ Essentieel hierbij is dat er geen onaantastbare en onbetwistbare criteria terzake bestaan, maar dat rekening moet worden gehouden met het aanbod, de tijd, het materiaal, e.d.m.⁴⁹ Wel zullen alle sferen van het openbaar leven (binnenlandse en buitenlandse politiek, cultuur, sport,...) evenwichtig aan hun trekken moeten komen.⁵⁰ Ook afwijkende, kritische, ja zelfs choquerende meningsuitingen dienen aan bod te kunnen komen in de mate dat dit in het geheel van beschikbare nieuwsitems te verantwoorden is.⁵¹

22. Het decreet voorziet ook in de essentiële waarborg van een onafhankelijke redactie - los van een politieke lijn, van marketing en verkoop - onder leiding van een eindre-

³⁷ DEMARTEAU, J. EN DUWAERT, L., *Rechten en plichten van de journalist*, Brussel, Pershuis, 1952, nr. 35.

³⁸ R.v.St., 19 november 1964, Perin t/ Instituut der Belgische Radio en Televisie, Franstalige uitzendingen, nr. 10.894; Gent, 14 oktober 1968, R.W., 1968-69, 1034; RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie en de vrijheid van mening in verband met de uitzendingen van radio en televisie», R.W., 1969-70, 1630, nr. 58; VELAERS, J., o.c., 609.

³⁹ RIMANQUE, K., «In een geest van strenge objectiviteit», *Communicatie - Tijdschrift voor massamedia en Cultuur- Omroep en informatie - Themanummer Emeritaat Professor Paul Vandenbussche*, 1989, 58.

⁴⁰ GOOSSENS, C., «Beschouwingen over de objectiviteitsverplichting bij de BRT», *Communicatie - Tijdschrift voor massamedia en Cultuur- Omroep en informatie - Themanummer Emeritaat Professor Paul Vandenbussche*, 1989, 35.

⁴¹ DEMARTEAU, J. EN DUWAERT, L., o.c., nr. 34.

⁴² Over de tegenstelling tussen de «kritische school» en de «objectieven», zie GOOSSENS, C., l.c., 36-37.

⁴³ RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie», l.c., nr. 49.

⁴⁴ R.v.St., 21 september 1984, Buyle t/ BRT, nr. 24.667.

⁴⁵ VELAERS, J., o.c., 610-611.

⁴⁶ DOORNAERT, M., «Kies de Waarheid, geen partij», in CLEMENT, J. en VAN DE PUTTE, M. (red.), *De Vierde Macht - De gespannen driehoeksverhouding tussen media, gerecht en politiek*, s.l., Globe, 1995, 47.

⁴⁷ RIMANQUE, K., «In een geest», l.c., 60.

⁴⁸ VELAERS, J., o.c., 612.

⁴⁹ RIMANQUE, K., «In een geest», l.c., 58.

⁵⁰ RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie», l.c., nr. 53.

⁵¹ E.H.R.M., Handyside t/ Verenigd Koninkrijk, o.c., nr. 24.

dacteur. Voor de publieke omroep bepaalt art. 23 thans dat informatieprogramma's, mededelingen, programma's met een algemeen informatieve inslag en alle informatieve programmaonderdelen onpartijdig en waarheidsgetrouw dienen te zijn. De uitzendingen van de nieuwsdienst moeten daarenboven beantwoorden aan de normen inzake journalistieke deontologie, zoals vastgelegd in de deontologische code. Deze code - net zoals het redactiestatuut - wordt uitgewerkt door de gedelegeerd bestuurder in overleg met de representatieve vakverenigingen. De tekst van het decreet heeft het over programma's van de nieuwsdienst, namelijk de journaals en andere informatieve uitzendingen. Informatieve programma's van andere departementen zouden vanuit een organieke benadering niet onder de toetsing vallen, maar de Geschillenraad zelf hanteert veeleer een inhoudelijke benadering van het begrip «informatieve uitzendingen», zoals blijkt uit de beslissingen inzake «De eeuwige strijd» en «Studio.ket».

1° Quick tegen A.T.V.

23. Een bijzonder heikel punt kwam aan de orde in de zaak Quick N.V. tegen A.T.V.⁵² In deze zaak tegen de Antwerpse regionale televisie kwam de invulling van de deontologische plichten van een journalist bij vooraf aangekondigde demonstraties aan de orde. Een protestactie had plaatsgevonden tegen het gebruik van vlees. Twee gemaskerde personen hadden 's nachts met een spuitbus slogans aangebracht op een hamburgertent nabij het shoppingcenter in Wijnegem. Tijdens deze nachtelijke activiteit was ook de Antwerpse televisieomroep aanwezig om het gebeuren te filmen. Verzoekers voeren aan dat - gelet op dit nachtelijk uur en de aanwezigheid van de camera - er voorafgaande afspraken moeten zijn gemaakt tussen de actievoerders en de journalisten. Hierdoor zijn de journalisten hun (informerende) taak naar de mening van verzoekers te buiten gegaan. De Geschillenraad acht het op zichzelf niet in strijd met de journalistieke deontologische regelen dat er vooraf contact is tussen de organisatoren en journalisten waarbij informatie wordt verschaft omtrent de actie. De pers blijft immers vrij om het bericht op zijn journalistieke waarde te toetsen en er het passende gevolg aan te geven. Een verslag over een manifestatie zal trouwens altijd bijdragen tot de ruchtbaarheid (en in zekere mate de verspreiding) van de doelstellingen (ideeën) die door de organisatie beoogd zijn. Het loutere feit verslag uit te brengen van dergelijke acties is niet onrechtmatig. Nagegaan dient te worden of er een gebrek was in de wijze waarop men beelden van de actie bracht en of men de gevolgen van de actie slecht heeft ingeschat waarbij er een ander dan een louter moreel nadeel ontstaat (nl. meer dan niet op dezelfde golf lengte zitten). Volgens de Geschillenraad is de journalistieke deontologie niet geschonden, o.m. omdat bij de beeldverslagen bijzondere inspanning was gedaan om de anonimiteit van de onderneming te vrijwaren en de nodige omzichtigheid te bewaren.

2° Centrum voor Gelijkheid van kansen en racismebestrijding tegen V.T.M.

24. Het Centrum voor Gelijkheid van kansen en racismebestrijding⁵³ (CGKR) voerde aan dat bij de voorbereiding van het VTM-programma «De eeuwige strijd», meer in het bijzonder bij de keuze van personen en bij de uitwerking van de opzet, de journalistieke regelen van de deontologie met de voeten waren getreden. Het betrof een programma waarbij verschillende personen in de mogelijkheid verkeerden om standpunt in te nemen omtrent een relevant maatschappelijk thema, *in casu* het gedrag van de bevolking ten aanzien van migranten. Een dergelijk programma op de grens tussen spel en informatie werd door de Geschillenraad gekwalificeerd als een informatief programma, wat de kwaliteitsvereisten danig verhoogt. Een onderzoek naar de eventuele schending van de journalistieke deontologie is volgens de Geschillenraad een zoeken naar de omvang van de audiovisuele persvrijheid, die moet worden gezien als een species van het genus vrijheid van meningsuiting. Dit grondrecht - grondwettelijk en internationaalrechtelijk gewaarborgd - is een van de fundamenteën van de democratie. Dit wil volgens het arrest Handyside⁵⁴ evenwel ook zeggen dat die meningen geuit mogen worden die niet overeenstemmen met de gangbare meerderheidsopinie en die zelfs pijnlijk zijn voor een deel van de bevolking. Dit brengt voor de omroep het recht mee om zelf te bepalen welke programma's hij aanbiedt, zowel qua thematiek als qua vorm. Toch dient hij voldoende zorg te besteden aan de voorbereiding van de uitzending. In de zaak Jersild stelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de wijze waarop een uitzending wordt voorbereid, de inhoud, de context en het doel het toetsingskader vormen. In ditzelfde arrest geeft het Hof ook aan dat het uitzenden van een programma over racisme of groeperingen met racistische tendensen, niet tot een veroordeling van de journalist dient te leiden in de mate dat hijzelf geen racistische oogmerk had.⁵⁵

Als eerste grief brengt het CGKR naar voren dat de voorbereiding onzorgvuldig is verlopen. Noch de selectie van de personen in het debat, noch de keuze van personen die een thesis mochten uiten was deontologisch verantwoord. De Geschillenraad stelde de voorbereiding alleen te kunnen beoordelen in de mate dat de aangeklaagde punten tijdens de uitzending door de kijkers kunnen worden ontvangen. Het oordeel luidt bijgevolg dat aan voor- en tegenstanders van maatschappelijke integratie alternerend en evenwichtig in de tijd het woord werd gelaten en dat het programma afsloot met een veroordeling van geweld.

Toch ging de Geschillenraad hier eerder lichtzinnig voorbij aan de opwerping dat een deelnemer aan het debat als kenner van de Islam werd voorgesteld, terwijl die kennis door de feiten niet werd gestaafd en hij zelfs militeerde voor het Vlaams Blok. De Geschillenraad erkent het risico dat de aanduiding als expert de geloofwaardigheid van de betrok-

⁵² Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 16 november 1994, rolnummer 004, Quick N.V. tegen A.T.V.

⁵³ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 1 april 1998, rolnummer 007, Centrum voor Gelijkheid van kansen en racismebestrijding tegen V.T.M., T.B.P., 1998, 507.

⁵⁴ Zie verwijzing voetnoot 3.

⁵⁵ E.H.R.M., Jersild t/ Denemarken, 23 september 1994, *Publ. Cour Eur. D.H.*, Serie A, nr. 31.

kene bij de deelnemers en bij de kijkers kan beïnvloeden, maar besluit terzake geen onderzoeksbevoegdheid te hebben. Hier verliest de Raad uit het oog dat de kijker wel degelijk met deze persoon wordt geconfronteerd en dat hem een (vermeende) deskundigheid wordt toegemeten die moet leiden tot de objectivering van het debat, tot de toename van de betrouwbaarheid en de juistheid van het feitenrelaas.

De rol van experts in informatieve programma's is niet gering, zeker niet ten opzichte van kijkers die niet geheel vertrouwd zijn met de behandelde problematiek. Wanneer een expert niet over de nodige competentie beschikt, maar toch aan de kijkers wordt voorgesteld als bijzonder beslagen in deze materie, dan heeft er desinformatie plaats, komt de objectiviteit in het gedrang en heeft (minstens) de (voorbereidende) journalist de deontologie miskend.

Als tweede grief bracht het CGKR aan dat de formule niet dienstig was om een delicaat onderwerp als de maatschappelijke integratie van allochtonen op een dergelijke wijze bij de kijkers aan te brengen. Het aangewende procédé zou bijdragen tot de banalisering van het thema. De Geschillenraad herinnert aan de vrijheid van de omroep om een informatief programma te brengen omtrent een maatschappelijk thema dat de omroep actueel en belangwekkend vindt. De omroep is vrij in de keuze van de vorm van de uitzending. In de gekozen debatform kan weliswaar slechts informatie worden overgedragen mits duidelijk afgelijnde meningen naar voren worden gebracht. Maar het procédé van woord en wederwoord zorgt er wel voor dat de kijker zich een beeld kan vormen van wat in de samenleving aan opinies leeft. Het is dus onterecht te stellen dat een dergelijke formule de thematiek zou banaliseren.

De Geschillenraad voegt wel een belangrijke bemerking toe in het raam van zgn. «infotainment». Dit zijn programma's die een luchtige mix brengen van informatie en ontspanning. Ook in dit soort van programma's moeten de strenge eisen van de deontologie gewaarborgd blijven.⁵⁶ Niet de benaming van het programma, alleen de inhoud kan determinerend zijn voor de hoedanigheid van «nieuwsuitzending»;⁵⁷ het ontspannend element doet geen afbreuk aan de journalistieke vereisten.

3° Directeur K.A. Deurne tegen V.T.M.

25. In een Telefactsuitzending van ongeveer vijftien minuten over het gebruik van drugs in scholen van het secundair onderwijs wordt de voorgevel van het K.A. te Deurne gedurende twee à drie seconden in beeld gebracht, gevolgd door de commentaar «schoolgaande druggebruikers gaan vaak stelen of dealen». In de uitzending wordt de naam van de school niet vermeld. De directeur van de school dient klacht in tegen dat deel van de reportage waarbij de school te zien is en de desbetreffende commentaar te horen.⁵⁸ Het

⁵⁶ Zie ook verslag van hoorzitting met de heer H. Coremans, voorzitter van de Geschillenraad, in Ontwerp van decreet houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, *Gedr. St., Vlaams Parl.*, 1997-98, 828, nr. 5, p. 20.

⁵⁷ RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie», *l.c.*, nr. 49.

⁵⁸ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 13 juli 1998, rolnummer 009, Directeur K.A. Deurne tegen V.T.M.

herkenbare beeld van de school brengt volgens verzoeker bij het publiek een associatie op gang die haar goede naam en haar rekruteringsmogelijkheden aantast.

De Geschillenraad meent dat de herkenbaarheid van beelden en de weerslag ervan op de kijkers in het algemeen en de gevolgen ten aanzien van wie of wat getoond wordt, het centrale probleem zijn. Dit probleem dient te worden getoetst aan de regelen van de journalistieke deontologie. Hierbij is het van belang duidelijk voor ogen te houden dat televisie (voornamelijk) geschiedt via de visuele weg, zonder dat dit de journalist - gelet op de kracht van het beeld - ontslaat van de verplichting om de regelen van de journalistieke deontologie te respecteren en bij zijn keuze van beelden de nodige kiesheid aan de dag te leggen. Het getoonde beeld past, volgens de Geschillenraad, in het algemeen concept van het programma: de drugpreventie. Het beeld wordt niet herhaald tijdens de uitzending, wat erop wijst dat het niet de bedoeling was de school in een slecht daglicht te stellen.

De Geschillenraad oordeelt dat de gevel van de school als ondersteunend beeld wordt weergegeven. Het gebouw is als school herkenbaar in het raam van het thema van preventie ten aanzien van schoolgaanden. Dit neemt evenwel niet weg dat elk beeld een invloed heeft, waardoor de journalist bij het kiezen van zijn beelden de nodige voorzichtigheid moet in acht nemen. Bij de beoordeling hiervan dient rekening te worden gehouden met de duur van het beeld en de omvang van het zendgebied van de zender. De duur is *in casu* uiterst beperkt, maximum drie seconden, zonder dat hierbij de naam werd genoemd of te zien was, en in verhouding met de duurtijd van reclamespots kan besloten worden dat de weerslag zeer beperkt is. Wat de herkenbaarheid betreft, valt te wijzen op het uitgebreide zendgebied waarbij regionale of lokale bekendheid niet aan de keuze in de weg kan staan. Een regionale zender zal bijgevolg meer zorg aan de dag moeten leggen bij de keuze van beelden - precies gelet op die herkenbaarheid - dan een nationale zender. *In casu* oordeelt de Geschillenraad dat er geen sprake is van enige miskenning van de regelen van de journalistieke deontologie.

4° Lootens II tegen T.V.-Brussel

26. In een tweede zaak 'Lootens tegen T.V.-Brussel'⁵⁹ heeft verzoeker kritiek op de verslaggeving met betrekking tot de politiehervorming in Brussel. Deze hervorming wil politiezones instellen, wat volgens sommigen de voorafbeelding van een mogelijke bestuurlijke herinrichting van de stad zou zijn. Een lid van de Vlaamse oppositie die een interpellatie over dit onderwerp heeft gehouden, komt kort aan het woord in de uitzending, terwijl verzoeker eveneens een interpellatie hieromtrent heeft gehouden, maar enkel in beeld komt. De begeleidende tekst bij het beeld waarop verzoeker is te zien, luidt dat «alleen de partijen zonder burgemeester, dus de Vlamingen en Ecolo voorstander zijn van één interpolitiezone». Hierbij wordt noch de naam van Lootens noch van het Vlaams Blok vermeld. Volgens de Geschillenraad volgt 'dus de Vlamingen en Ecolo' niet consequent op 'alleen de partijen zonder burgemeester'. Deze inconsequentie leidt evenwel niet tot partijdigheid of discri-

⁵⁹ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 23 september 1998, rolnummer 010, Lootens tegen T.V. Brussel.

minatie, nu de naam van Ecolo enkel werd vernoemd omdat dit de enige niet-Vlaamse partij was die pleitte voor één interpolitiezone. «Vlamingen» kan in deze uitzending dus wijzen op alle in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest vertegenwoordigde Vlaamse partijen.

5° *Studio.ket op VRT*

27. Een katholiek gelovige diende een verzoekschrift in tegen een onderdeel van het programma «Studio.ket» van 20 oktober 1998.⁶⁰ De publieke omroep zendt dit programma uit op Canvas als nieuwsmagazine dat zich in het bijzonder tot jongeren richt en dat, gelet op die doelgroep naar vorm en inhoud een eigen stijl vertoont, verschillend van de nieuwsdienst. Het programmaonderdeel handelde over «Wacko-Winkels», zijnde handelszaken waarin minder alledaagse zaken worden verkocht. In de uitzending van 20 oktober 1998 werd gedurende ongeveer drie minuten een winkel getoond van gewaden en rituele voorwerpen bestemd voor de katholieke eredienst. Bij het tonen hiervan werden seksuele en andere associaties gemaakt, onderstreept met onwelvoeglijke, obscene gebaren. Verzoeker voelt zich door deze beelden gegriefd in zijn gevoelens als gelovige.

Het decreet verleent de Geschillenraad bevoegdheid om de onpartijdigheid en de waarheidsgetrouwheid van informatieve programma's te beoordelen. Hoewel het programma niet door de nieuwsdienst wordt gemaakt noch bij deze dienst is ondergebracht, staat het vast dat «Studio.ket» een informatief programma is. Het zou in strijd zijn met de bedoeling van de decreetgever om toe te staan dat een omroep de regelen van de journalistieke deontologie niet dient na te leven omdat een informatief programma niet is ondergebracht bij de nieuwsdienst of omdat men - in weerwil van de decretale verplichting - zou hebben nagelaten een deontologische code op te stellen. De uitzending kan met andere woorden worden getoetst aan de regelen van de onpartijdigheid, waarheidsgetrouwheid en journalistieke deontologie. De vrijheid van meningsuiting brengt mee dat de leer en de gebruiken van een levensbeschouwing in woord en beeld ook satirisch aan bod mogen worden gebracht. Deze vrijheid is niet zonder grenzen. Deze uitzending overschrijdt de grens. De netmanager van Canvas geeft toe dat het onderwerp op een ongebruikelijke en ongewoon spottende toon is gebracht. Zowel de gedelegeerd bestuurder van de VRT als de netmanager erkennen dat met de uitzending «over de schreef is gegaan».

De Geschillenraad baseert zijn beslissing op twee van elkaar verschillende motieven. Aan de ene kant ontbrak het in de uitzending aan onpartijdige en waarheidsgetrouwe informatie over de getoonde handelszaak. De uitleg van de uitbater werd overstemd door een in hoofdzaak scabreuze commentaar van de reporter, ondersteund door ongepaste gebaren. In een informatief programma is dit op zichzelf genomen reeds in strijd met de verplichting van art. 23, § 1, tweede lid, van de gecoördineerde decreten.

Aan de andere kant weegt zwaar door dat «Studio.ket» zich in het bijzonder tot jongeren richt. Indien een omroep - zowel de openbare als een erkend particuliere - de taak van informatie naar de jeugd op zich neemt, dient hij, overeen-

komstig het E.V.R.M., het recht van de ouders te eerbiedigen om de opvoeding van hun kinderen te verzekeren in overeenstemming met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuiging.⁶¹ In dit informatieve programma werd in strijd met de regelen van de journalistieke deontologie, een levensbeschouwing op een onverantwoord provocerende wijze geridiculiseerd. De Geschillenraad voelt zich bijgevolg genoodzaakt een sanctie op te leggen, namelijk een vermaning (*infra*).

6° *D. Lootens-Stael tegen TV-Brussel*

28. De fractieleider van het Vlaams Blok in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad diende klacht in tegen T.V.-Brussel wegens de verslaggeving over de zitting van de Vlaamse Gemeenschapscommissie van 3 december 1999.⁶² De klacht komt op tegen twee onderwerpen uit de nieuwsuitzending van de zender, namelijk het begrotingstekort van 300 miljoen van de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor het jaar 2000 en het Beleidsplan 2000-2002 van het Sociaal Impulsfonds (SIF).

De Geschillenraad stelt vooraf vast dat het verzoek betrekking heeft op een informatief programma en dat bijgevolg naar luid van art. 74, tweede lid, er sprake dient te zijn van een geest van strikte onpartijdigheid en dat de uitzending moet tot stand komen («verzorgen») volgens de regelen van de journalistieke deontologie, met waarborg voor de redactionele onafhankelijkheid.

29. Ten aanzien van de berichtgeving over het begrotingstekort van 300 miljoen frank voert verzoeker aan dat, hoewel hij om technische redenen niet kon tussenkomen in het debat, zijn fractie tijdig een mededeling aan T.V.-Brussel had gefaxt, maar dat het standpunt van verzoekers fractie niet in de verslaggeving was opgenomen. De Geschillenraad stelt vast dat er een actualiteitsvraag werd gesteld en dat mevr. Grouwels als steller van de vraag aan het woord komt en mevr. Neyts-Uytbroeck als lid van het college. Ook Vlaams minister voor Brusselse Aangelegenheden Anciaux kwam in beeld en kreeg het woord. Het is duidelijk dat noch verzoeker noch zijn fractie in de Raad aan het woord kwamen. Pas naderhand kwam er een persmededeling. De Geschillenraad is van oordeel dat het aan de redactionele vrijheid van de nieuwsdienst behoort om te beoordelen in welke mate de vermelding van een persmededeling met betrekking tot een parlementaire bespreking het onderwerp nog kan verduidelijken of toelichten. Het niet onderwerpen van deze mededeling berust op criteria en verschillen die de selectie objectief verantwoorden, zodat de journalistieke normen niet zijn miskend.

30. Voor het SIF-plan wijst verzoeker er op dat alleen minister J. Chabert aan het woord kwam en dat de stem van de oppositie bijgevolg niet werd vertolkt. De televisiezender verweert zich met de stelling dat alleen de Minister op het scherm kwam om het beleidsplan toe te lichten en de middelen te omschrijven, maar dat geen vertegenwoordiger van

⁶¹ RIMANQUE, K., *De levensbeschouwelijke opvoeding van de minderjarige. Publiekrechtelijke en privaatrechtelijke beginselen*, Brussel, Bruylant, 1980, nr. 289 en de verwijzingen aldaar.

⁶² Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 13 maart 2000, rolnummer 014, D. Lootens-Stael tegen TV-Brussel.

⁶⁰ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 16 december 1998, rolnummer 011, T. O tegen VRT.

een meerderheidspartij aan het woord kwam en dat het Vlaams Blok als oppositiepartij dus dezelfde behandeling kreeg als de andere partijen.

De Geschillenraad verwijst in zijn beslissing uitdrukkelijk naar haar overwegingen in het raam van een vroegere klacht, van 24 april 1998, van dezelfde verzoeker tegen T.V.-Brussel (zie ook randnr. 15). Het gaat daarbij om de criteria en de wijze waarop een journalist in overeenstemming met de regelen van zijn deontologie tot een selectie van de berichten mag overgaan. De televisiejournalist zal meer beeldgericht kiezen, maar hij zal ook - wegens de beperkte tijd van de uitzending - selectiever optreden dan een journalist van de schrijvende pers. Selectie leidt op zichzelf niet automatisch tot een discriminatie of een ongeoorloofde onpartijdigheid. Wel moet de selectie zijn gebaseerd op criteria en verschillen die relevant zijn voor de gemaakte keuzen.

In casu is het criterium om verzoeker niet aan het woord te laten, het feit dat alleen het bevoegde lid van het college werd geïnterviewd. De Geschillenraad begrijpt weliswaar dat een beleidsplan enkel wordt toegelicht door het bevoegde lid van het college, maar laat niet na erop te wijzen dat bijgevolg de stem van de oppositie niet wordt gehoord en er zo een schijn van partijdigheid kan ontstaan. Toch is het mogelijk dat het standpunt van de oppositie geen nieuwsaarde meer heeft, omdat het beleidsplan reeds was aangenomen.

Toch blijft de selectie volgens de Geschillenraad vatbaar voor discussie, te meer daar verzoeker zijn kritiek naar buiten heeft gebracht tijdens de zitting van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, en niet door middel van een persmededeling. Dit alles brengt er de Geschillenraad toe dat «er elementen worden aangetroffen die, gewogen tegen de beginselen van de journalistieke vrijheid, een aantasting van de algemeen gangbare journalistieke normen doen vermoeden». Toch besluit de Geschillenraad niet om een vermaning te geven, omdat de grenzen van de journalistieke deontologie niet voldoende aanwijsbaar zijn overschreden. Er is m.a.w. een vermoeden dat de omroep de oppositie buiten spel heeft willen zetten, maar de Geschillenraad ziet in het geheel van de feiten onvoldoende elementen om duidelijk aan te geven waar de grenzen van de journalistieke deontologie zijn overschreden.

7° D. Lootens en E. Arckens tegen T.V.-Brussel

31. Twee leden van de oppositie in de Vlaamse Gemeenschapscommissie te Brussel formuleren in persoonlijke naam een dubbele klacht tegen T.V.-Brussel wegens de berichtgeving over de zitting van de Vlaamse Gemeenschapscommissie te Brussel.⁶³ Tijdens deze zitting hebben interpellaties plaats gevonden over de inhoud van de stadskrant en over de financiering van de 11 juli-viering te Brussel.

T.V.-Brussel bracht volgens verzoekers in de discussie over de stadskrant weliswaar een correcte weergave van de standpunten van de heer Arckens, maar liet hierop een vraaggesprek volgen met de heer Delathouwer die beklemtoonde niet te willen raken aan de redactionele vrijheid van voormeld persorgaan. De opgenomen reactie van de heer Arckens hierop werd niet uitgezonden. De Geschillenraad stelt

hierbij vast dat de stelling van de oppositie in het nieuwsitem werd verwerkt en buiten beeld meegedeeld werd. Het interview met de heer Arckens zelf kan de Geschillenraad niet beoordelen, omdat het niet werd uitgezonden en het beeldmateriaal niet bewaard is gebleven. De kern van de journalistieke vrijheid houdt uitdrukkelijk in verzameld beeld- en klankmateriaal niet uit te zenden⁶⁴ en het niet uitgezonden materiaal niet te bewaren.

In de berichtgeving over de interpellaties rond de 11 juli-viering werd geen aandacht besteed aan de standpunten van de oppositie, hoewel de heer Lootens eerste interpellant was in deze zaak. Uit het beknopt verslag blijkt dat als sprekers zijn opgetreden de heren Lootens, Gatz en Delathouwer en mevrouw Grouwels. In de nieuwsuitzending kwamen de heren Gatz en Delathouwer aan het woord, maar kwam de oppositie niet aan bod. T.V.-Brussel verklaart dit op grond van de redactionele onafhankelijkheid. De Geschillenraad wijst erop dat deze enkel geldt in de verhouding tussen de redactie en de raad van bestuur van de omroep en bijgevolg te dezen niet in het geding is. De gecoördineerde decreten - zo vervolgt de Geschillenraad - vereisen niet enkel dat de vrijheid inzake informatieve programma's door de journalistieke deontologie wordt begrensd, maar ook door de regel van de onpartijdigheid. Een miskennis van de regel van de onpartijdigheid leidt ook niet *ipso facto* tot een schending van de regelen van de journalistieke deontologie. De verplichting tot onpartijdigheid is evenwel niet in strijd met art. 10 E.V.R.M. in een stelsel van erkenningen waarbij voor elke regio slechts één televisieomroep actief is. Onpartijdigheid bij de berichtgeving is in dergelijk geval een vereiste in een democratische samenleving in het belang van de rechten van derden.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie is een parlementaire vergadering en onpartijdige berichtgeving brengt bijgevolg mee dat niet enkel over de beslissingen van de meerderheid wordt bericht, maar dat ook de passende aandacht wordt besteed aan het debat tussen meerderheid en oppositie. Toch laat de redactionele vrijheid de nodige ruimte om niet elke vraag, elke interpellatie of elk debat te vermelden. Maar de verplichting tot onpartijdigheid brengt wel mee dat over die punten die de redactie als nieuwsitem opneemt, zowel de mening van de beslissende meerderheid als die van de oppositie aan bod komt. De vorm waarin dit gebeurt valt dan weer onder de vrijheid van de omroep.

Ook in deze beslissing spreekt de Geschillenraad geen sanctie uit, maar wijst er verweerder op dat er elementen worden aangetroffen die gewogen aan de beginselen van de journalistieke vrijheid, een aantasting van de verplichting tot strikte onpartijdigheid doen vermoeden, maar niet in die mate dat deze decreetsbepaling voldoende aanwijsbaar geschonden is.

⁶³ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 29 maart 2000, rolnummer 016, D. Lootens en E. Arckens tegen T.V.-Brussel.

⁶⁴ Zie ook randnr. 21; R.v.St., 19 november 1964, Perin t/ Instituut der Belgische Radio en Televisie, Franstalige uitzendingen, nr. 10.894; Gent, 14 oktober 1968, R.W., 1968-69, 1034; RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie», l.c., nr. 58.

C. Programma's die aansporen tot haat op grond van ras, geslacht, godsdienst of nationaliteit

32. Art. 78, § 2, van het gecoördineerde decreet van 1995 bepaalt t.a.v. alle omroepen dat hun programma's niet mogen aansporen tot haat op grond van ras, geslacht, godsdienst of nationaliteit. De uitzendingen dienen blijk te geven van verdraagzaamheid, van eerbied voor ieders «anders-zijn». De vrijheid van mening *in mente retenta* is onbeperkt en absoluut,⁶⁵ maar de vrijheid van meningsuiting is dat veel minder. Deze vrijheid is als mensenrecht gewaarborgd, maar in een democratische samenleving dient men toch de nodige beperkingen te stellen om andere personen en rechtsgoederen te beschermen. Zo vermeldt art. 20 BUPO zeer uitdrukkelijk als bijzondere toepassing van een dergelijke beperking het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld.

Het toezicht op deze bepaling werd in 1995 aan de Vlaamse Regering opgedragen. Deze kan het doorgeven van het programma schorsen wanneer dit een duidelijke, belangrijke en ernstige schending van deze bepaling vormt en wanneer de betrokken omroep in de voorgaande twaalf maanden al ten minste tweemaal deze bepalingen heeft geschonden. Het decreet van 30 maart 1999 verleent aan de Vlaamse Geschillenraad de bevoegdheid om uitspraak te doen over individuele betwistingen die zijn gerezen naar aanleiding van de toepassing van art. 78, § 2.

Het blijft mogelijk om met toepassing van art. 78, § 3, het doorgeven van programma's die tot haat aansporen te schorsen. Het initiatief hiertoe dient wel uit te gaan van de Vlaamse Geschillenraad;⁶⁶ de Vlaamse Regering treedt niet langer zelfstandig op.

III. BELANG VAN DE VERZOEKER

33. Het decreet bepaalt dat eenieder die doet blijken van een benadeling of een belang, een betwisting aanhangig kan maken. Tijdens de parlementaire voorbereiding rees terzake enige discussie omtrent het antwoord op de vraag of de verzoeker over een belang diende te beschikken in de zin van art. 18 Ger. W., dit wil zeggen een persoonlijk en rechtstreeks belang.

Sommige leden van de parlementaire commissie wezen er op dat het algemeen belang in aanmerking dient te worden genomen, waardoor ook rechtspersonen (i.h.b. V.Z.W.'s en instellingen van openbaar nut) zouden kunnen optreden, omdat het hier precies over persmedia gaat. De bevoegde Minister betoogde dat, net zoals een rechtspersoon via zijn organen kan optreden in het raam van het annulatieberoep bij de Raad van State, dit bij de Geschillenraad evenzeer mo-

gelijk is.⁶⁷ Voorts bevestigde de Minister dat de Raad zelf terzake het nodige zal doen, zowel in het ordereglement als in de praktijk.⁶⁸ Zo besliste de Geschillenraad dat het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding een voldoende belang heeft om op te treden tegen een programma dat de migrantenproblematiek behandelt. Het Centrum is immers een bij de wet ingesteld orgaan is met een bijzondere opdracht⁶⁹ en kan in dit verband optreden.

34. De verzoeker moet in zijn klacht zelf aangeven waarin zijn benadeling bestaat of wat zijn geschade belang is. In de zaak Quick oordeelde de Geschillenraad dat verzoekers onvoldoende lieten blijken van hun benadeling door de uitzending van de protestactie. Herkenbaarheid op zichzelf, zelfs in het werkgebied van een regionale zender, volstaat niet als bewijs van persoonlijke benadeling. Bijgevolg dient ze ook niet te worden getoetst op haar bestaanbaarheid met de journalistieke deontologie.

Om over het vereiste belang te beschikken, is het niet vereist dat men bij naam wordt genoemd of dat de beelden duidelijk de identiteit weergeven. Gelet op het werkgebied van de regionale zender en op het beperkt aantal hamburger-tenten in de regio is het criterium van (mogelijke) herkenbaarheid - hoewel de beelden geen herkenning geven - voldoende voor de Geschillenraad om te besluiten tot mogelijke benadeling, en het verzoek ontvankelijk te achten. In het geschil Vlaams Blok en Karel Dillen tegen BRTN⁷⁰ werpt deze laatste als exceptie op dat een politieke partij bij de Geschillenraad geen individuele betwisting aanhangig kan maken. Uit de verklaringen van BRTN zelf blijkt dat wanneer politieke onderwerpen aan bod komen, er geregeld contact wordt opgenomen met personen die beleidsverantwoordelijkheid dragen in een partij of die representatief zijn voor de voorgestane maatschappelijke visie door die partij. M.a.w. politieke partijen als zodanig worden bij de Zevende Dag betrokken en men kan hen dus als eventuele benadeelde of belanghebbende bekwaam achten om een klacht in te dienen.

IV. KWALIFICATIE EN SAMENSTELLING VAN DE GESCHILLENRAAD

A. Kwalificatie

35. De Geschillenraad moet volgens de parlementaire voorbereiding zowel door de onafhankelijkheid ten aanzien van de uitvoerende macht, door de deskundigheid van zijn leden, door de bevoegdheid die hem is verleend als door de grote mogelijkheid die hij zal hebben om een opportuniteitsoordeel in zijn besluitvorming te betrekken, bijdragen tot de

⁶⁵ ORBAN, O., *Le droit constitutionnel de la Belgique*, II, Luik, Des-sain, 1911, p. 373, nr. 154; THONISSEN, J.J., *La Constitution belge annotée*, Brussel, Bruylant, 1879, p. 58, nr. 85; VAN MENSEL, A., *De Belgische Federatie - Het Labyrinth van Daedalus*, Gent, Mys & Breesch, 1996, p. 93, nr. 6; RIMANQUE, K., *De Grondwet toegelicht, gewikt en gewogen*, Antwerpen, Intersentia, 1999, 46-48.

⁶⁶ Nieuw art. 3 van decreet van 30 maart 1999 wijzigt art. 78, § 3, gecoördineerd decreet 1995 en voegt tevens een nieuwe paragraaf 5 toe aan het artikel m.b.t. de Vlaamse Geschillenraad (nieuw art. 116 *octiesdecies*, § 5).

⁶⁷ Ontwerp van decreet betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en televisiedistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen - Verslag namens de commissie voor de media, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 168 (hierna af te korten als Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10).

⁶⁸ Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 162 en 168.

⁶⁹ Art. 3,5°, van wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *B.S.*, 19 februari 1993.

⁷⁰ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, 23 maart 1995, beslissing 005, Vlaams Blok en Karel Dillen tegen BRTN.

vrijheid van meningsuiting,⁷¹ en meer in het bijzonder tot de handhaving van het discriminatieverbod, het beginsel van de onpartijdigheid en de naleving van de regelen van de journalistieke plichtenleer.⁷²

Volgens sommigen stelt de verzoeker bij de Geschillenraad een jurisdictioneel beroep⁷³ in bij een administratief rechtscollege.⁷⁴ De Geschillenraad oefent dan een rechtsprekende bevoegdheid uit, die resulteert in een beslissing die is gebaseerd op een rechtsregel en die gezag van gewijsde heeft, en bijgevolg een einde maakt aan het bestaande geschil.⁷⁵ Deze stelling vindt steun, niet alleen in de wil van de decreetgever, zoals die tot uiting is gekomen tijdens de parlementaire besprekingen,⁷⁶ maar ook in de organisatie, de werking (o.m. de tegenspraak)⁷⁷ en de samenstelling (onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de leden).

De parlementaire voorbereiding spreekt evenwel van een 'quasi-jurisdictioneel' orgaan,⁷⁸ omdat de Geschillenraad bijzondere aandacht dient te hebben voor het opportuniteitsoordeel.^{79, 80} De omschrijving «quasi-jurisdictioneel» zou in deze stelling kunnen worden verklaard door een bevoegdheidsprobleem bij de oprichting van de Geschillenraad. Het oprichten of wijzigen van (administratieve) rechtscolleges is een door de Grondwet aan de federale overheid voorbehouden materie (art. 146 G.W.).⁸¹ Zelfs met toepassing van de theorie van de impliciete bevoegdheden was het in 1987 niet mogelijk voor Gemeenschappen en/of Gewesten terzake regelen op te treden.⁸² De mogelijkheid voor de Gemeenschappen en de Gewesten om, met toepassing van de theorie van de impliciete bevoegdheden (art 10. BWHI) en binnen de grenzen door het Arbitragehof⁸³ aangegeven, op te treden in de aan de federale overheid voorbehouden aangelegenheden, bestaat pas sinds de grondwetsherziening van 1993.⁸⁴ Het kwam er voor de decreetgever in 1987 dan ook op aan om de jurisdictionele aard van het orgaan zo wei-

nig mogelijk voor het licht te brengen, waartoe de benaming «quasi-jurisdictioneel» orgaan wel eens zou kunnen aangewend zijn.⁸⁵

36. Een andere stelling is dat het een louter administratief beroep betreft, ingesteld bij een orgaan van het actief bestuur, dat geen rechtsprekende functie uitoefent. Het doorslaggevend argument voor deze stelling is de afwezigheid van enig rechterlijk gewijsde bij de uitspraken van de Geschillenraad. Het gezag van het rechterlijk gewijsde bindt de partijen aan de jurisdictionele beslissing wanneer ze definitief is geworden en van dan af geldt ze als waarheid (*res iudicata pro veritate habetur*).⁸⁶ De instantie die de uitspraak deed kan de eigen beslissing ook niet langer wijzigen. De uitspraak kan van zodra ze kracht van gewijsde heeft, worden uitgevoerd. Het zij duidelijk dat de uitspraken van de Geschillenraad dit kenmerk ontberen. De voorzitter van de Geschillenraad kan de uitspraak onmogelijk afdwingen. Tegen de beslissing van de Geschillenraad staat verder een annulatieberoep open bij de Raad van State,⁸⁷ wat niet mogelijk is zo het een jurisdictioneel beroep betrof.

In het vorige randnummer is reeds gewezen op de ruime aandacht die de Geschillenraad dient te hebben voor het opportuniteitsoordeel. Dit is een typisch kenmerk van een administratief beroep, dat essentieel een beleidsgechil behandelt waarbij de oplossing niet uitsluitend aan de hand van het recht kan worden gegeven.⁸⁸

Noch de onafhankelijkheid⁸⁹ of de onpartijdigheid van de Geschillenraad, noch het feit dat hij enkel gevallen beoordeelt die aan zijn oordeel worden onderworpen vormt een probleem in het raam van een administratief beroep. De beginselen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid kunnen door de regelgever worden opgelegd aan overheidsorganen, zonder dat deze daarom jurisdictioneel van aard worden. Ook de formele vereisten, zoals de tegenspraak, de openbaarheid van zitting en uitspraak e.d.m. zijn elementen die weliswaar met de jurisdictionele handeling onlosmakelijk zijn verbonden, maar niet met haar alleen. Ook aan organen van het actief bestuur kunnen de vermelde vormvereisten worden opgelegd.

B. Samenstelling

37. De negen leden van dit controleorgaan worden voor een periode van vier jaar aangewezen door het Vlaamse Parlement. Hun mandaat kan meermaals worden verlengd. De strenge benoemingsvoorwaarden vereisen - afgezien van enkele onverenigbaarheden⁹⁰ - dat de leden minstens vijf-

⁷¹ Ontwerp, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-1, p. 24.

⁷² Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 15 en 161.

⁷³ Voor de criteria terzake, zie MAST, A., DUJARDIN, J. en VANDE LANOTTE, J., *Handboek Belgisch Administratief Recht*, Antwerpen, Kluwer, 1996, nrs. 680-690; VAN OEVELEN, A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, Antwerpen, Maklu, 1987, nrs. 45-57.

⁷⁴ CROMHEECKE, M. en VANDE LANOTTE, J., «Een overzicht van administratieve rechtscolleges», *T.B.P.*, 1995, 547.

⁷⁵ MAST, A., DUJARDIN, J. en VANDE LANOTTE, J., *o.c.*, nr. 679.

⁷⁶ Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 168-169 en p. 174; zie ook: MAST, A., DUJARDIN, J. en VANDE LANOTTE, J., *o.c.*, p. 661, voetnoot 34.

⁷⁷ Voor een bespreking en een kritiek op het organiek en processueel criterium, zie VAN OEVELEN, A., *o.c.*, nr. 45-51.

⁷⁸ Voor de term, zie VAN OEVELEN, A., *o.c.*, nr. 59.

⁷⁹ Het opportuniteitsoordeel wijst echter in de regel eerder op een administratief dan op een jurisdictioneel beroep: MAST, A., DUJARDIN, J., en VANDE LANOTTE, J., *o.c.*, nr. 690.

⁸⁰ VELAERS, J., *o.c.*, nr. 663.

⁸¹ RIMANQUE, K., *o.c.*, p. 294.

⁸² O.m. Arbitragehof, nr. 66, 30 juni 1988, *B.S.*, 21 juli 1988.

⁸³ Arbitragehof, nr. 7, 20 december 1985, *B.S.*, 21 januari 1986; Arbitragehof, nr. 66, 30 juni 1988, *B.S.*, 21 juli 1988.

⁸⁴ Wijziging van art. 19, § 1, Bijzondere Wet tot Hervorming der Instellingen.

⁸⁵ CROMHEECKE, M. en VANDE LANOTTE, J., *l.c.*, 554.

⁸⁶ DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, Brussel, Bruylant, 1967, nr. 939; VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *Inleiding tot het publiek recht - Deel 2: Overzicht van het publiek recht*, Brugge, Die Keure, 1997, 938.

⁸⁷ Advies R.v.St., *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-1, p. 24; Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 161 en 164.

⁸⁸ MAST, A., DUJARDIN, J., en VANDE LANOTTE, J., *o.c.*, nr. 676.

⁸⁹ Verslag, *Gedr. St., VI. Raad*, nr. 152-10, p. 163 en 168.

⁹⁰ Zo mogen de leden van de categorieën «wetenschappers» en «journalisten» geen door verkiezing te begeven politiek mandaat uitoefenen of een functie of bestuursmandaat in een omroep (tot vóór het decreet van 30 maart 1999: in de door de Vlaamse Gemeen-

endertig jaar oud zijn en ten minste gedurende tien jaar het ambt van magistraat in de rechtbanken en hoven of in de Raad van State hebben bekleed, of ten minste tien jaar een wetenschappelijk ambt in de rechtswetenschappen of de pers- en communicatiewetenschappen aan een Vlaamse universiteit of aan een Vlaamse instelling voor hoger onderwijs van het lange type hebben bekleed, of ten minste tien jaar werkzaam zijn als beroepsjournalist bij de schrijvende pers (art. 116 *octiesdecies*, § 6). Ondanks het feit dat het hier audiovisuele media betreft, kunnen alleen journalisten van de schrijvende pers worden opgenomen en dit om te vermijden dat men in de beoordeling dient te treden van handelingen verricht door concurrenten.⁹¹ Voorts kan nog worden opgemerkt dat het decreet noch het procedurereglement aangeven hoeveel leden voor elke categorie worden voorgedragen,⁹² en of een evenredige verdeling vereist is.⁹³ Het betreft een collegiaal orgaan.

38. Overeenkomstig art. 10 van het Reglement van het Vlaams Parlement⁹⁴ worden de leden voorgedragen en benoemd op basis van de evenredige vertegenwoordiging van de fracties zoals samengesteld bij de aanvang van de zittingsperiode.⁹⁵ De leden zelf zijn evenwel niet de vertegenwoordigers van of gebonden door een partij. Zij oefenen hun taak in volle onafhankelijkheid en onpartijdigheid uit.

In het reeds vermelde geschil van het Vlaams Blok tegen BRTN stelt de televisieomroep dat de Raad als emanatie van de Vlaamse Raad geen kennis kan nemen van een klacht van een politieke partij die in de Vlaamse Raad een politieke fractie vormt. De BRTN probeerde met andere woorden de onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van dit orgaan in vraag te stellen. De Geschillenraad verwijst naar de reeds vermelde strenge benoemingsvoorwaarden van de leden, die de onafhankelijkheid en onpartijdigheid waarborgen.

V. WERKING VAN EN PROCEDURE VOOR DE GESCHILLENRAAD

A. Vereisten van het verzoekschrift

39. De decreetgever heeft slechts een summiere regeling aangenomen voor de werking van de Geschillenraad. De verdere uitwerking gebeurde door de Raad zelf in zijn reglement van orde en procedure van 12 juni 1996.⁹⁶ Essentieel is dat de Geschillenraad niet ambtshalve optreedt. De verzoeker dient de vijftiende dag na de uitzending de betwisting aanhangig te maken via een aangetekend verzonden verzoekschrift. In de klacht moeten de naam, de hoedanigheid en het adres van de verzoeker zijn vermeld, alsook het programma waartegen het verzoek is gericht en de datum en het uur van de uitzending. Daarnaast dient ook het onderwerp

van de klacht te worden uiteengezet met opgave van redenen waarop verzoeker zich baseert, en de benadeling of het belang van verzoeker (art. 2 Procedurereglement). De termijn van vijftien dagen is geen termijn van orde, maar wel van verval.⁹⁷ Het verzoekschrift van volksvertegenwoordiger Hancké,⁹⁸ dat opkwam tegen nieuwsberichten van VTM uitgezonden op 29 en 30 december 1992, waarin werd gemeld dat er in 1982 afspraken waren gemaakt met het Vlaams Blok omtrent het gemeentebestuur in Berchem, werd beschouwd als te laat ingediend en derhalve verworpen onontvankelijk *ratione temporis* omdat het pas op 22 januari 1993 naar de Geschillenraad was verzonden. De brief door verzoeker in de tussentijd verzonden aan de televisieomroep, met de vraag om ook zelf een onderzoek in te stellen, heeft geen schorsende werking.

Ook het feit dat de termijn is verstreken omdat men wel binnen de voorgeschreven termijn een verzoek heeft ingediend maar bij een niet-bevoegde instantie, is geen verschooningsgrond. De sanctie van de onontvankelijkheid blijft bestaan.⁹⁹ De verzoeker had immers klacht ingediend binnen de voorziene termijn bij de Vlaamse Minister bevoegd voor cultuur, p. a. Vlaams Parlement. Noch die klacht op zichzelf noch de mogelijke te late mededeling door de diensten van het Vlaams Parlement van het correcte adres rechtvaardigen het te laat indienen van het verzoek. Het gaat immers om een onzorgvuldigheid van verzoeker en niet van de administratie.

40. Het verzoek dient te zijn gericht tegen een bepaald, nauwkeurig omschreven programma dat is uitgezonden in de periode van vijftien dagen voorafgaand aan het indienen van de klacht. In de klacht moet nauwkeurig worden vermeld tegen welk programma van een met naam genoemde radio- en televisieomroep verzoeker opkomt, alsook de dag en het uur waarop de uitzending is geschied. Dit stelt de betrokken zender in staat het programma op te vragen, zodat de Geschillenraad er zelf kennis kan van nemen (art. 3 procedurereglement, thans ook art. 98 *bis* gecoördineerd decreet.¹⁰⁰)

Het Vlaams Blok diende op 25 januari 1995 klacht in tegen de BRT, wegens de uitsluiting en de benadeling van het Vlaams Blok in het actualiteitenprogramma «De Zevende Dag», dat elke zondagvoormiddag wordt uitgezonden. Op een schriftelijke vraag aan de minister van Cultuur was immers gebleken dat in de periode die liep van 1 september 1993 tot 13 januari 1995, er slechts drie leden van het Vlaams Blok op een totaal van 163 woordvoerders van politieke formaties in de uitzendingen waren uitgenodigd om deel te nemen aan de politieke discussies. Voor het Vlaams Blok was

schap erkende particuliere televisieomroepen) of een bestuursmandaat in een pers-, advertentie- of reclamebedrijf.

⁹¹ Verslag, *Gedr. St., Vl. Raad*, nr. 152-10, p. 173.

⁹² Verslag, *Gedr. St., Vl. Raad*, nr. 152-10, p. 166.

⁹³ Verslag, *Gedr. St., Vl. Raad*, nr. 152-10, p. 170.

⁹⁴ Reglement van het Vlaamse Parlement van 8 juli 1998.

⁹⁵ Ontwerp, *Gedr. St., Vl. Raad*, nr. 152-1, p. 16.

⁹⁶ Reglement van orde en procedure van 12 juni 1996 van de Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, *B.S.*, 2 augustus 1996.

⁹⁷ Verslag, *Gedr. St., Vl. Raad*, nr. 125-10, p. 162.

⁹⁸ Geschillenraad voor niet-openbare televisieverenigingen, beslissing 003, 24 februari 1993.

⁹⁹ Vlaamse Geschillenraad voor Radio en Televisie, nr. 006, 22 januari 1997, W. P. tegen VZW Radio Info Blankenberge.

¹⁰⁰ Hierin is niet alleen bepaald dat de voorzitter van de Vlaamse Geschillenraad inlichtingen en documenten kan vragen aan de omroepen, maar ook dat iedere omroep verplicht is zijn medewerking te verlenen. Zeer belangrijk voor de praktijk is de verplichting om een kopie van de programma's te bewaren gedurende een periode van twee maanden vanaf de uitzending. Deze dienen op het eerste verzoek van Vlaamse Geschillenraad ter beschikking te worden gesteld.

deze ondervertegenwoordiging in verhouding tot hun kiezersaantal, een schending van art. 22, eerste lid, dat bepaalt dat discriminatie in de programma's van de publieke omroep moet worden geweerd en dat in de programma-opbouw geen aanleiding mag worden gegeven tot discriminatie tussen de onderscheiden filosofische en ideologische strekkingen. Het verzoek verwees naar de datum van het antwoord van de Minister op de vraag en niet naar een precieze uitzending van de Zevende Dag in de periode van vijftien dagen voorafgaand aan de datum van het indienen van de klacht. Het verzoek was onontvankelijk, omdat noch rechtstreeks noch onrechtstreeks een uitzending werd aangewezen waarin het verbod op discriminatie zou zijn geschonden. Toch vervolgt de Geschillenraad met uitdrukkelijk te stellen dat bij de beoordeling van een klacht van discriminatie in een programma-opbouw rekening mag worden gehouden met de inhoud van programma's over een langere referentieperiode dan vijftien dagen. De Geschillenraad kan nochtans alleen met programma's in het verleden rekening houden op de uitdrukkelijke voorwaarde dat de klacht is gericht tegen en grond vindt in een programma dat is uitgezonden in de periode van vijftien dagen die de dag van het indienen van de klacht voorafgaan.

B. Beoordeling - Sancties

41. De raad doet uitspraak binnen zestig dagen na de ontvangst van het verzoekschrift in een gemotiveerde beslissing. Het gaat hier slechts om een termijn van orde. In het procedurereglement is trouwens voorzien in de verlenging van de termijnen tijdens de vakantie. De partijen worden in de procedure gehoord (art. 116 *octiesdecies*, § 3).

42. Indien de Geschillenraad een klacht gegrond acht, kan hij de televisievereniging sancties opleggen, hetzij door een vermaning te geven (art. 116 *octiesdecies*, § 4, 1°), hetzij door de verplichting op te leggen de uitspraak uit te zenden in de vorm en op het tijdstip door hem bepaald (art. 116 *octiesdecies*, § 4, 2°). Zoals hierboven reeds vermeld, vermaande de Geschillenraad de VRT in de zaak «Ketnet». Het ging hier om een manifeste schendingen van de decretale en deontologische plichten, waarbij de VRT en de netmanager erkenden dat deze uitzending over de schreef ging. De VRT had ook reeds zijn verontschuldiging aangeboden en maatregelen aangekondigd om een herhaling te vermijden. In overweging 11 laat de Geschillenraad aanvoelen dat deze laatste elementen als verzachtende omstandigheden de sanctie positief hebben beïnvloed.

In de onder randnummer 30 besproken zaak (D. Lootens-Stael tegen T.V.-Brussel) overweegt de Geschillenraad weliswaar dat er elementen worden aangetroffen die afgewogen aan de beginselen van de journalistieke vrijheid een aantasting van de algemeen gangbare journalistieke normen doen vermoeden, maar niet in die mate dat de grenzen van de journalistieke deontologie voldoende aanwijsbaar zijn overschreden. De Geschillenraad lijkt behoorlijk zwaar te tillen aan het niet laten horen van de stem van de oppositie in de berichtgeving over een aangenomen beleidsplan waar rond een parlementaire discussie heeft plaatsgevonden. Toch wordt er geen sanctie opgelegd en geniet de verweerder in zekere zin van het voordeel van de twijfel. Toch heeft de (minstens impliciete) terechtwijzing door de Geschillenraad ook een (inhoudelijk, niet formeel) vermanend karakter en dwingt dit de verweerder om terzake zijn selectiecriteria naar

de toekomst afdoend en gewetensvol te hanteren.

43. Sinds het Omroepdecreet beschikt de Geschillenraad alleen over een beslissingsbevoegdheid. Oorspronkelijk kon de Geschillenraad de opschorting gedurende dertig dagen uitspreken van de erkenning van een niet-openbare lokale of regionale televisievereniging.¹⁰¹ Daarnaast beschikte de Geschillenraad over de adviesbevoegdheid om de opschorting gedurende maximum dertig dagen of de intrekking van de erkenning van de niet-openbare televisie die zich tot heel Vlaanderen richt (lees VTM) voor te stellen aan de regering die, binnen dertig dagen besliste.¹⁰² De adviesbevoegdheid in plaats van de beslissingsbevoegdheid was te verklaren door de weerslag van de intrekking van een vergunning van de landelijke commerciële zender. Deze beslissing diende te worden genomen door een politiek verantwoordelijk orgaan. Op het ogenblik dat ook de publieke omroep onder de controle van de Geschillenraad werd geplaatst, werd de schorsing of de intrekking van de vergunning niet langer als sanctie in aanmerking genomen. Dit kaderde in de poging om eenzelfde sanctie op te leggen aan alle omroepen. Tevens werd de mogelijke opschorting of intrekking van de vergunning als een al te zware sanctie beschouwd. De verplichte uitzending van de uitspraak van de Geschillenraad is een reeds voldoende zware morele sanctie.¹⁰³

Sinds het decreet van 30 maart 1999 kan de Geschillenraad bij de vaststelling van een duidelijke, belangrijke en ernstige schending van het verbod om aan te sporen tot haat, aan de Vlaamse Regering de schorsing voorstellen van het doorgeven van het bewuste programma. Het werd niet opportuun geacht de Geschillenraad zelf de schorsing te laten uitspreken.¹⁰⁴

Het oorspronkelijke voorstel van decreet voorzag in een nieuwe derde sanctie, naast de vermaning en de verplichte uitzending. De Geschillenraad zou een administratieve geldboete kunnen opleggen van 50.000 tot 5.000.000 frank, afhankelijk van de ernst van de overtreding.¹⁰⁵ ¹⁰⁶ Maar dit voorstel werd uitvoerig geamendeerd en is na politiek overleg in een andere richting gestuurd.

¹⁰¹ Art. 14, § 3, 5°, decreet van 19 maart 1987.

¹⁰² Art. 14, §3, 3° en 4°, decreet van 19 maart 1987.

¹⁰³ Ontwerp van decreet betreffende de erkenning en de vergunning van de kabelradio- en kabeltelevisienetten en betreffende de bevordering van de verspreiding van televisieprogramma's - Verslag namens de commissie voor de Media, *Gedr. St., VI. Raad*, B.Z. 1992, nr. 157-6, p. 39.

¹⁰⁴ Zoals wel voorgesteld in art. 4 van de amendementen op het voorstel van decreet houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, *Gedr. St., VI. Parl.*, 1997-98; 825, nr. 2, p. 2.

¹⁰⁵ Art. 4 van voorstel van decreet houdende wijziging van de artikelen 78 en 79 van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, *Gedr. St., VI. Parl.*, 1997-98; 828, nr. 1, p. 3.

¹⁰⁶ De Vlaamse Kijk- en Luisterraad voor radio en televisie beschikt wel over de mogelijkheid om een administratieve geldboete op te leggen (art. 116 *noniesdecies*, § 4, 4°).

VI. BESLUIT

44. De Geschillenraad, zijn oprichting, zijn werking en zijn beslissingen kaderen in de grondrechtenbescherming vervat in de Belgische Grondwet en tevens gewaarborgd in het raam van het E.V.R.M.: een optreden *a posteriori*, waarbij elke vorm van preventief handelen uit den boze is. De tekst van art. 19 G.W. vermeldt dat eenieder de vrijheid heeft om op elk gebied zijn mening te uiten, maar vervolgt met te wijzen op de mogelijke bestraffing van de misdrijven begaan bij de uitoefening van deze vrijheid. Het gaat m.a.w. niet om een onbegrensde vrijheid, maar art. 19 verbiedt wel - daar laten de twintig tussenkomsten in het Nationaal Congres geen twijfel over bestaan¹⁰⁷ - elke preventieve maatregel.¹⁰⁸ Hij staat alleen toe dat naderhand de misdrijven worden bestraft.¹⁰⁹ De grens van de vrijheid is gelegen in het respect voor de (fundamentele) rechten van anderen.¹¹⁰ Het is een zoeken naar een evenwichtspunt veeleer dan naar snijpunten, want geen vrijheid kan fundamenteel worden genoemd en gedragingen legitimeren die andermans waardigheid of een ordelijke samenleving in het gedrang brengen.¹¹¹ Zo hebben mensen het recht niet in hun godsdienstige gevoelens te worden beledigd.¹¹² Het blijkt dat de toets zwaarder is indien de aantasting geschiedt in het raam van een informatief programma.

De bescherming geboden door de Belgische Grondwet tegen preventieve maatregelen is echter meer afdoend dan art. 10 E.V.R.M. dat alleen vereist dat de beperkingen proportioneel zijn, uit de wet volgen en in het algemeen belang vereist zijn. De maximalisatieclausule van art. 53 E.V.R.M. houdt de verplichting in om de nationale norm boven de internationale toe te passen indien de eerste een grondrecht of een aspect ervan ruimer waarborgt.¹¹³

Volgens sommigen is het bevreemdend dat private zenders gehouden zijn tot strikte onpartijdigheid of dat nieuwsuitzendingen moeten gebeuren volgens de gangbare normen inzake journalistieke deontologie met waarborgen voor de onpartijdigheid. Dergelijke bepalingen zouden gerecht-

vaardigd zijn voor publiekrechtelijke omroepen, waar is bepaald dat de informatieve programma's «onpartijdig en waarheidsgetrouw» dienen te zijn. De private maatschappijen dienen echter over een veel ruimere marge te beschikken om inlichtingen en denkbeelden naar buiten te brengen, zelfs indien deze kwetsend, aanstootgevend of rustversturend zijn. De pers dient zich met andere woorden niet te beperken tot het neutraal weergeven van de feiten en daarbij de interpretatie aan de ontvanger over te laten.¹¹⁴

Opgemerkt dient evenwel te worden dat de vrijheid van meningsuiting tweerichtingsverkeer is. Tegenover de afzender staat ook een ontvanger. Het publiek heeft een grondrecht om de informatie te ontvangen.¹¹⁵ In een democratische, pluralistische samenleving heeft de burger (recht op) toegang tot verscheidene informatiebronnen. Voor de overheid brengt dit onder meer de verplichting mee om overdreven mediaconcentraties tegen te gaan.¹¹⁶ Het kan gerechtvaardigd zijn in het algemeen belang dat een bij wet ingesteld orgaan *a posteriori* toeziet dat over aangelegenheden van publiek belang onpartijdige informatie wordt verschaft volgens de regelen van de journalistieke deontologie.¹¹⁷ De pers heeft immers de plicht zich degelijk te informeren¹¹⁸ en dat meer in het algemeen de verschillende opiniestromingen in de samenleving in de programma's en in de programmaopbouw niet discriminatoir worden behandeld.

De controle door een onafhankelijke, op pluralistische basis samengestelde deskundige jury, biedt afdoende waarborgen dat de vrijheid van meningsuiting gewaarborgd blijft. Als de pers de vierde macht wil zijn, of het *de facto* al is, dan mag ook deze macht bewaakt en gecontroleerd worden, zonder dat ze hierbij haar levensnoodzakelijke vrijheid en haar kritisch vermogen verliest. Elke maatregel die kan bijdragen tot de objectivering en de verfijning van de berichtgeving is dan ook alleen maar toe te juichen.

Gunter MAES

Aspirant F.W.O.-Vlaanderen (UIA)

¹⁰⁷ HUYTTENS, E., *Discussions du Congrès National de Belgique 1830-1831*, Brussel, Wahlen, 1844, I, 575 e.v.

¹⁰⁸ RIMANQUE, K., *o.c.*, 46

¹⁰⁹ ORBAN, O., *o.c.*, p. 376-378, nrs. 155-156.

¹¹⁰ THONISSEN, J.J., *o.c.*, p. 59, nr. 88.

¹¹¹ RIMANQUE, K., «Het wankele evenwicht waar de vrijheid van expressie en de andere grondrechten elkaar raken», in *Jaarboek Mensenrechten 1995-96*, Antwerpen, Maklu, 1996, 146.

¹¹² E.H.R.M., Otto Preminger Instituut t/ Oostenrijk, 20 september 1994, *Publ. Cour Eur. D.H.*, Serie A, 295 A, N.J., 1995, nr. 366 met noot E.J.D.; E.H.R.M., Wingrove t/ Verenigd Koninkrijk, 25 november 1996, *Rec. 1996-V, N.J.*, 1998, nr. 359, met noot E.J.D.

¹¹³ RIMANQUE, K., PEETERS, B., en VERMEIRE, L., *De toepassing van het E.V.R.M. in de praktijk*, Antwerpen, Kluwer, 1987, p. 7-8, nrs. 7-8.

¹¹⁴ VOORHOOF, D., «De eerste beslissingen van de Vlaamse Geschillenraad», *Mediaforum*, 1993-3, p. 32.

¹¹⁵ E.H.R.M., Gaskin t/ Verenigd Koninkrijk, 7 juli 1989, *Publ. Cour Eur. D.H.*, Serie A, nr. 160; RIMANQUE, K., *l.c.*, 148.

¹¹⁶ E.C.R.M., 6 juli 1976, De Geïllustreerde Pers N.V. t/ Nederland, *D.R.*, 8, p. 5

¹¹⁷ RIMANQUE, K., *l.c.*, 158.

¹¹⁸ E.H.R.M., Prager en Oberschlick t/ Oostenrijk, 28 april 1995, *Publ. Cour Eur. D.H.*, Serie A, nr. 313.

EUROPA IS MACHTIGER: DE ZAAK VT4

De Vlaamse overheid heeft in het zand gebeten: haar bemoeienissen om de televisiezender VT4, die beschikt over een Britse licentie en die «Vlaamse» satellietprogramma's uitzendt vanuit de Londense regio, van de kabel te weren als hij zich niet in Vlaanderen komt vestigen en zich niet onderwerpt aan de Vlaamse regelgeving, zijn door de Raad van State strijdig met het Europese recht bevonden, nog vóór het Europese Hof van Justitie een lopende klachtprocedure heeft afgesloten.¹

Onverwacht komt die uitspraak niet. In de rechtsleer werd meermalen gewaarschuwd voor de evidente strijdigheid van de houding en de standpunten van de federale en de Vlaamse overheid met het Europese basisverdrag en de richtlijn «Televisie zonder Grenzen».² Aanvankelijk vond de Raad van State geen graten in de beperking tot één particuliere landelijke televisie per Gemeenschap, omdat hij omroep als een louter culturele bedrijvigheid beschouwde die niet was onderworpen aan de Europese Verdragsregels van vrij verkeer van diensten en vrije concurrentie,³ maar diende zijn mening nadien te herzien, zoals onder meer blijkt uit het hier besproken arrest. Het Vlaamse Parlement moest onder druk van de Europese Commissie het mediadecreet meermalen aanpassen om onder meer het reclamemonopolie van de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) ongedaan te maken.⁴ Desondanks bleven de Vlaamse overheid, de regering en het commissariaat voor de media, VT4 hardnekkig op de huid zitten.

Hoe het begon

Alles wel beschouwd krijgt de Vlaamse overheid nu de rekening gepresenteerd voor het manke mediabeleid dat ze in de jaren tachtig en negentig heeft gevoerd. Het is immers onder de felle druk van de Vlaamse regering dat de uitge-

vers van kranten en tijdschriften zich schoorvoetend op de televisiemarkt hebben gewaagd, pas nadat op hun voorwaarden was ingegaan. Vele uitgevers hadden hun twijfels over de economische haalbaarheid van een particuliere televisie, waartoe ze volgens de overheid het initiatief hoorden te nemen. Ernstige marktstudies waren er niet voorhanden en de vrees voor een financieel debacle, zowel voor de schrijvende pers zelf als voor het nog op te richten televisiestation, zat er diep in.

De voorwaarden betroffen dan ook garanties: een zend- en reclamemonopolie en een verregaande programmavrijheid voor de particuliere televisie, alsmede een compensatieregeling voor de schrijvende pers. Tegen deze achtergrond dient de totstandkoming van de mediawetgeving te worden bekeken.⁵

De overheid was grotendeels ingegaan op die voorwaarden, hoewel ze op dat ogenblik diende te beseffen dat ze zich, alvast op het stuk van het uitzend- en reclamemonopolie, op glad ijs zou wagen: een aanvaring met de Europese instanties, vroeg of laat, zou niet te vermijden zijn.

Eerst diende het absoluut verbod op het uitzenden van radio- en televisiereclame te worden opgeheven. Krachtens de staats hervorming van 1980 waren radio en televisie als culturele aangelegenheden overgedragen aan de Gemeenschappen, maar de «handelspubliciteit» was een voor de federale wetgever voorbehouden materie gebleven.⁶ Het kwam dus Kamer en Senaat toe het verbod op te heffen, wat ook is gebeurd in het prille begin van 1987.⁷ Meteen voerde de wetgever een stelsel van machtigingen in, met de bijzonderheid dat er per Gemeenschap slechts één televisiezender, publieke of particuliere, een reclamemachtiging kon krijgen; dit was een betwistbare bepaling.

Hoewel de wet de mogelijkheid openliet om de reclamemachtiging toe te wijzen aan de publieke televisie (BRT), op dat ogenblik nog alleen in de Vlaamse mediawereld, was er onder de toenmalige regeringspartners op federaal en gemeenschapsniveau een afspraak dat de machtiging zou worden verleend aan een particuliere zender. Het regeerakkoord van de Vlaamse regering van 24 november 1985 liet daarover geen twijfel bestaan: «zo spoedig mogelijk worden decretale regelingen aangenomen om de oprichting van een niet-openbare televisie mogelijk te maken, waarin de Vlaamse dag- en weekbladpers over de meerderheid beschikt; de niet-openbare televisie wordt gefinancierd met private middelen, onder meer door de opbrengst van de handelsreclame; de openbare omroep wordt in hoofdzaak gefinancierd door een vast percentage van het kijk- en luistergeld, in geen geval door inkomsten uit handelsreclame.»

¹ R.v.St., 25 november 1999, nr. 83.639, verder in dit nummer opgenomen.

² D. VOORHOOF, «De nieuwe mediawetgeving: krachtlijnen van de Wet op de Omroepreclame en het Kabeldecreet», in *Tegenspraak-cahiers* 3, 97-99; D. VOORHOOF, «Wat staat het Europees recht toe aan nationale autonomie inzake audio-visueel overheidsbeleid?» *R.W.*, 1989-90, 1175-1184; S. DESMET, «Het groenboek van de Europese Commissie: groen licht voor multinationale mediagroepen», in *Tegenspraak-cahiers* 3, 107-142; S. DESMET, «Een (te) Vlaams kabeldecreet in een verenigd Europa», *Informatierecht-AMI*, 1988, nr. 3, 55-57; J. DYCK, «De commerciële omroep in Vlaanderen en het Europese recht», *Informatierecht-AMI*, 1987, nr. 4, 73-77; D. VOORHOOF en S. DESMET, «De Nederlandse kabelregeling in strijd met het EEG-verdrag. Ook het Vlaamse kabeldecreet op de tocht?» (noot onder *H.v.J.*, 26 april 1988), *R.W.*, 1988-89, 187-190.

³ R.v.St., advies L.17.765/B, 14 januari 1987 bij amendementen op het ontwerp van decreet betreffende het overbrengen van klanken en televisieprogramma's in de radio- en teledistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen («kabeldecreet»); zie voetnoot 8.

⁴ Decreet van 4 mei 1994 tot wijziging van het decreet van 28 januari 1987 (zie voetnoot 8); decreet van 28 april 1998 (zie voetnoot 28).

⁵ J. CEULEERS, «Het mediabeleid in België», *Res Publica*, 1987, nr. 3, 419-434.

⁶ Bijzondere Wet tot Hervorming der Instellingen van 8 augustus 1980, art. 4, 6°.

⁷ Wet van 6 februari 1987 betreffende de radiodistributie- en teledistributienetten en betreffende de handelspubliciteit op radio en televisie, *B.S.*, 3 april 1987.

Bijna gelijktijdig met de federale wet pakte de Vlaamse Gemeenschap uit met het zogenoemde kabeldecreet dat, naast andere regelingen, het pad effende voor een particuliere landelijke omroep.⁸ Een dergelijke omroep bestond weliswaar toen nog niet, maar de juridische voorwaarden waren voortaan voorhanden en, gelet op de afspraken in het regeerakkoord, mochten de uitgevers ervan uitgaan dat aan hun voorwaarde van uitzend- en reclamemonopolie was voldaan en dat ze geen reden meer hadden om nog langer te talmen met de start van «hun» televisiezender. Over mogelijke Europeesrechtelijke obstakels werd in beleidskringen niet of nauwelijks gerept, hoewel menig jurist de wenkbrauwen fronste: reclamemonopolie, maatschappelijk kapitaal in meerderheid in handen van Nederlandstalige uitgevers, vestigingsplaats in Vlaanderen of Brussel, toezicht op buitenlandse programma's, viel dit alles wel te rijmen met de Europese regel van het vrij verkeer van diensten?⁹

Het duurde nog een hele poos vooraleer de uitgevers de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) boven de doopvont hielden. Prompt werd de maatschappij door de Vlaamse regering erkend en kreeg ze van de federale overheid een reclamemachtiging, telkens voor een periode van achttien jaar.¹⁰ Op 1 februari 1989 stak ze van wal.

De Europese richtlijn «Televisie zonder Grenzen»

Nog tijdens het startjaar van VTM vaardigde de E.G. een richtlijn uit betreffende het Europese mediabeleid, bekend onder de benaming «Televisie zonder Grenzen».¹¹ De richtlijn voorzag in de coördinatie en harmonisatie van nationale regelen van de lidstaten betreffende de televisie, met de bedoeling alle mogelijke wettelijke en administratieve hinderpalen weg te nemen voor de vrije ontvangst van de uitzendingen afkomstig uit andere lidstaten. In dit opzicht was de richtlijn niet meer of niet minder dan een verlengstuk, een toepassing van het E.G.-verdrag, dat de vrijheid van dienstverlening predikte, of, preciezer geformuleerd, grensoverschrijdende diensten van de ene lidstaat naar de andere niet

alleen toestond, maar zelfs aanmoedigde. De «ontvangende» lidstaat mocht dergelijke grensoverschrijdende diensten afkomstig van een andere lidstaat niet belemmeren, laat staan verhinderen.

Voor art. 2 van de richtlijn zou bij de Vlaamse overheid en bij VTM voor snerpand tandengeknars zorgen. Precies dit artikel legde de lidstaten op enerzijds de vrijheid van ontvangst te waarborgen en de doorgifte op hun grondgebied niet te belemmeren van televisie-uitzendingen uit andere lidstaten. Anderzijds dienden de lidstaten waarin de televisiezenders waren gevestigd erop toe te zien dat die zenders voldeden aan de rechtsregels die op de programma's, bestemd voor de kijkers van dat land, van toepassing waren. Een schorsing van de doorgifte kon alleen onder het toezicht van de Europese Commissie voor ernstige schendingen van de beschermende maatregelen voor minderjarigen (art. 22).

Het was duidelijk dat sommige door de Vlaamse overheid en de particuliere landelijke televisie essentieel geachte bepalingen van het kabeldecreet niet te verzoenen waren met de richtlijn: de verplichte vestigingsplaats in Vlaanderen of Brussel, de toestemming van de Vlaamse overheid om programma's van televisiezenders van Europese lidstaten op de kabel te brengen, de wijze van kapitaalvorming. Een aanpassing van het kabeldecreet leek onafwendbaar.

Intussen waren in 1991 de Gemeenschappen zelf bevoegd geworden om te beslissen over de reclameaangelegenheden voor radio en televisie; de Vlaamse Raad en de Vlaamse Regering bevestigden de exclusieve televisiereclamemachtiging voor VTM en machtigden tot ergernis van VTM de publieke radio-omroep BRT om radioreclame uit te zenden.¹²

De eerste opdoffer

Op klacht van de SP-fractie in de Vlaamse Raad talmde de Europese Commissie niet om de Belgische regering te wijzen op enkele door haar onaanvaardbaar geachte artikelen in het nagelnieuwe kabeldecreet. Op 8 maart 1990 viel er een brief van de Commissie in de bus van de Belgische minister van Buitenlandse Zaken waarin een viertal bepalingen werden gewraakt en waarin werd aangekondigd dat, in geval van een onbevredigend antwoord, het dossier zou worden voorgelegd aan het Hof van Justitie. Het verweer van de Vlaamse regering kon de Commissie niet vermurven, zodat de procedure voor het Hof van Justitie in gang werd gezet.

Het arrest kwam er einde 1992. Net als in haar brief aan de Belgische minister van Buitenlandse Zaken stoorde de Commissie zich in haar rapport aan het Hof, onder meer, aan de bepaling dat de kabelmaatschappijen de toestemming moesten krijgen van de Vlaamse regering om de programma's van televisiezenders, gevestigd in een lidstaat van de Europese Gemeenschap en zendgemachtigd door de

⁸ Decreet van 28 januari 1987 betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radio- en teledistributienet-ten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen («kabeldecreet»), B.S., 19 maart 1987.

⁹ E.G.-verdrag 25 maart 1957, art. 59. Voor een kritische bespreking van de Belgische wet en het Vlaamse kabeldecreet, zie de bijdragen van D. VOORHOOF, J. DYCK en L. DESMET vermeld in voetnoot 2.

¹⁰ Besluit van de Vlaamse regering van 19 november 1987 houdende erkenning van de Vlaamse Televisie Maatschappij als niet-openbare televisievereniging zich richtend tot de gehele Vlaamse Gemeenschap, B.S., 7 januari 1988. K.B. van 3 december 1987 waarbij aan de N.V. Vlaamse Televisie Maatschappij (...) machtiging wordt verleend voor een periode van achttien jaar om handelspubliciteit op te nemen in haar televisieprogramma's die zich richten tot de gehele Vlaamse Gemeenschap, B.S., 8 december 1987.

¹¹ Richtlijn 89/552/EEG van de Raad van 3 oktober 1989 betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten inzake de uitoefening van televisie-omroepactiviteiten, PB/L 17 oktober 1989, gewijzigd door richtlijn 97/36/EG van het Europese Parlement en de Raad 30 juni 1997, PB/L 30 juli 1997; M. VAN EMPEL, «Een nationaal omroepbeleid in een verenigd Europa», in *De omroep, een zorg*, Amsterdam 1991, 27-39.

¹² Decreet van 12 juni 1991 tot regeling van de reclame en sponsoring op radio en televisie, art. 3. B.S., 14 augustus 1991. Besluit van de Vlaamse regering van 11 december 1991 waarbij aan de Vlaamse Televisie Maatschappij machtiging wordt verleend om handelsreclame op te nemen in haar televisieprogramma's. Besluit van de Vlaamse regering van 12 september 1990 tot machtiging van de Belgische Radio en Televisie, Omroep van de Vlaamse Gemeenschap, om handelspubliciteit op radio uit te zenden, B.S., 14 november 1990.

bevoegde instantie van die lidstaat, in hun aanbod op te nemen, alsook de bepaling dat de meerderheid van het kapitaal van de particuliere landelijke televisiezender (VTM dus) in handen moest zijn van uitgevers gevestigd in Vlaanderen of Brussel.

Op deze punten verweerde de Vlaamse regering zich niet meer. Ze voerde echter wel cultuurpolitieke argumenten aan, zoals de bescherming van het Vlaamse culturele erfgoed en het behoud van de verscheidenheid van de schrijvende pers om een ander bezwaar tegen te spreken, nl. betreffende de bepaling dat de programma's van een publieke televisiezender van een lidstaat moesten worden uitgezonden in de taal of talen van dat land en in dat land via het plaatselijke kabelnet moesten worden verdeeld. Wellicht voorvoelde de Vlaamse overheid wat zich later ook zou voordoen, namelijk dat een in het buitenland gevestigde televisiezender zich met Vlaamse programma's naar Vlaanderen zou richten, zij het dat het *in casu* om een particuliere zender (VT4) zou gaan en niet om een publieke.

Het Hof van Justitie accepteerde wel dat culturele gronden een geldig argument konden zijn voor een mogelijke inperking van het vrij verkeer van televisieprogramma's, maar te dezen wees het deze culturele argumenten van de hand, omdat naar zijn inzicht aan voormelde decretale bepalingen veeleer economische motieven ten grondslag lagen, namelijk de afsluiting van de Vlaamse reclamemarkt voor buitenlandse omroepen. Bovendien stelde het Hof ondubbelzinnig dat de aan voorwaarden gekoppelde voorafgaande toestemming van de Vlaamse regering voor het doorsturen via de kabel van programma's van niet-publieke televisiezenders van andere lidstaten, strijdig was met het Europese Verdrag.¹³

Hardleers

De Vlaamse regering was klem gereden. De richtlijn «Televisie zonder Grenzen» zoals nader gepreciseerd door het Hof van Justitie, had nu wel onverduidelijk gemaakt dat het kabeldecreet op vele punten niet in overeenstemming was met het Europese recht, zoals in de rechtsleer van bij zijn ontstaan al was gesuggereerd. Toch bleef de overheid niet stilzitten: ze riskeerde immers de banbliksems van de uitgevers, eigenaars van de particuliere landelijke televisie en houders van een exclusieve erkenning en reclamemachtiging voor achttien jaar, op de hals te halen, én een schadeclaim wegens contractbreuk mocht ze aan het kabeldecreet tornen. Blijkbaar verkoos de Vlaamse overheid, de regering in eerste instantie, een formele veroordeling door het Hof van Justitie uit te lokken, waarachter ze zich zou kunnen verschuilen mocht de VTM haar dreiging met een gepeperde schade-eis hard maken.

Toen einde 1992 het arrest er lag, kon de Vlaamse regering niet langer meer doen alsof haar neus bloedde. Op haar voorstel bracht, twee jaar later, het Vlaamse Parlement enkele wijzigingen aan in het kabeldecreet, om het af te stemmen op de Europese rechtsregels, heette het.¹⁴ De Vlaamse overheid toonde zich echter geen schitterende leerling:

ofwel had ze de les niet goed begrepen, ofwel deed ze alsof. Weliswaar schrapte ze de verplichting voor de particuliere landelijke televisie om zich te vestigen in Vlaanderen of Brussel, maar behield ze de bepaling dat meer dan de helft van het maatschappelijk kapitaal in handen moest zijn van Nederlandstalige uitgevers. Aan het reclamemonopolie van de éne vergunde particuliere televisiezender werd niet geraakt. Wel mochten de kabelmaatschappijen in de Vlaamse Gemeenschap voortaan zonder voorafgaande toestemming van de Vlaamse regering de programma's distribueren van televisiezenders, gevestigd in Europese lidstaten, echter op voorwaarde dat de uitzending zou gebeuren in de taal of de talen van de betrokken lidstaat. De kabelmaatschappijen moesten bovendien de Vlaamse regering vooraf hun voornemen mededelen, zodat die kon nagaan of de bedoelde programma's in overeenstemming waren met het decreet en ze de distributie ervan eventueel kon weigeren.

Opnieuw werd de Europese regelgeving met voeten getreden: de bepalingen betreffende de kapitaalvorming, maar vooral het reclame- en het zendmonopolie van VTM, alsmede het recht, dat de Vlaamse regering zich voorbehield, om toezicht te houden op de inhoud en het taalgebruik van de uitzendingen, komende uit andere lidstaten, waren zoveel flagrante schendingen. Deze punten vormden van dan af de kern van het conflict tussen de Vlaamse overheid, de Europese Commissie, het Hof van Justitie, de Raad van State en de omroeporganisatie VT4.

VT4, een vreemde eend in de bijt?

Ondanks de suggestie, gewekt door haar naam, is SBS, de moedermaatschappij van VT4, geen Scandinavische, maar een Noord-Amerikaanse holding met Amerikaans kapitaal. In aanvang exploiteerde ze met wisselend succes satelliet-omroepen in enkele Scandinavische landen. In het begin van de jaren negentig toonde SBS belangstelling om ook in Vlaanderen een televisiezender te beginnen, maar stootte op de protectionistische bepalingen van het kabeldecreet, waartegen weliswaar een klacht in behandeling was bij de Europese Commissie en het Hof van Justitie (zie *supra*). Nadien breidde SBS haar activiteiten nog uit naar Nederland, Zwitserland en enkele Oost-Europese landen.

Het zekere voor het onzekere nemende en eigenlijk daartoe gedwongen door de juridische en politieke situatie in de Vlaamse Gemeenschap, schikte de nieuwe zender, een dochtervennootschap naar Luxemburgs recht, die de naam VT4 meekreeg, zich naar de voorschriften van de Britse *Broadcasting Act* van 1990 en vroeg en verkreeg hij van de *Independent Television Commission* een licentie tot einde 1997 als verschaffer («provider») van televisiediensten via satelliet. De activiteit van VT4 was gespreid over zijn inplanting in Londen, waar de eindregie en de «uplink»-antenne waren gevestigd (VT4 Limited) en waarheen vrij snel ook het programmabeleid werd overgebracht, en Zaventem (Nossegem), waar een Belgische afdeling werd geïnstalleerd met een studio voor de productie van enkele plaatselijke programma's, zoals bij de aanvang een journaal, dat spoedig werd afgevoerd, en met een marketingcel en een recla-

¹³ H.v.J., 16 december 1992, *Jur.*, 1992, 6757.

¹⁴ Decreet van 4 mei 1994 betreffende de kabelnetten en de vergunning voor het aanleggen en exploiteren ervan en betreffende het

bevorderen van de verspreiding en productie van televisieprogramma's, *B.S.*, 4 juni 1994.

meregie (VT4 Ltd. – Belgium Branch en VT4 N.V. – Marketing & Sales). Onmiskenbaar waren de uitzendingen bestemd voor het Vlaamse publiek: de programma's van eigen makelij, alsook de ondertiteling en alle aankondigingen waren in het Nederlands, en de hele marketingstrategie was afgestemd op de Vlaamse markt.

Overeenkomstig de bepalingen van het gewijzigde kabeldecreet, versie 1994,¹⁵ deelden op 29 september 1994 de kabelmaatschappijen aan de Vlaamse regering hun voornemen mee de programma's van VT4 via hun net te distribueren. Bij ministerieel besluit verbood de Vlaamse minister van Cultuur en Brusselse Aangelegenheden H. Weckx op 16 januari 1995 de doorsturing van de VT4-programma's via het kabelnet,¹⁶ verwijzend naar oude en recente rechtspraak van het Europese Hof van Justitie¹⁷ volgens welke, aldus de interpretatie van de Minister, VT4 niet als een Britse, maar als een Vlaamse omroep moest worden beschouwd, gevestigd in een andere lidstaat, met de bedoeling de Vlaamse regelgeving te ontwijken.

Het was immers een doorn in het oog van de Vlaamse overheid en van VTM dat VT4, gebruik makend van zijn Britse status, de strengere regelgeving in de Vlaamse Gemeenschap ontliiep: de verplichting om dagelijks minimum twee journaals te brengen en het verbod om reclame rond kinderprogramma's uit te zenden ontgingen de Britse zender VT4, maar waren wel degelijk van toepassing op de Vlaamse zender VTM.¹⁸ VT4 zou uit die situatie ongetwijfeld een economisch voordeel putten: minder uitgaven (journaals zijn dure programma's) en meer reclamefaciliteiten (in de jaareindeperiode is «kinderreclame» een niet te versmaden bron van inkomsten).

Toch was het standpunt van de Vlaamse overheid niet vrij van dubbelzinnigheid. Enerzijds had ze, door een zend- en reclamemonopolie toe te kennen aan de Vlaamse Televisie Maatschappij, het eventuele concurrenten zoals VT4 onmogelijk gemaakt zich als Vlaamse particuliere landelijke televisiezender te vestigen en een erkenning en reclamemachtiging te krijgen. Anderzijds verweet ze die omroep dat hij zich in het Verenigd Koninkrijk installeerde en daar met een *non domestic license* via de satelliet programma's bestemd voor de Vlaamse kijkers zou gaan uitzenden.

Amper twee dagen na het ministerieel verbod, op 18 januari 1995, stapte VT4 naar de Raad van State om bij uiterst dringende noodzakelijkheid in kort geding de schorsing van het ministerieel besluit te vragen, en in een tweede procedure de vernietiging ervan. Tegelijk diende hij bij de Europese Commissie een klacht in tegen het zend- en reclamemonopolie van VTM, zoals op 11 december 1991 toegekend door de Vlaamse regering.¹⁹

¹⁵ Decreet van 4 mei 1994, art. 10, § 2, thans gecoördineerd bij decreet van 8 maart 1995, art. 112, § 2, 5° en § 2bis, B.S., 31 mei 1995 en 31 oktober 1995, zoals herhaaldelijk gewijzigd.

¹⁶ Ministerieel Besluit van 16 januari 1995.

¹⁷ Bedoeld zijn de zaak *Van Binsbergen*, H.v.J., 3 december 1974, *Jur.*, 1974, 1299 en de zaak *TV10 t/ Nederlands Commissariaat voor de Media*, 5 oktober 1994, *Jur.*, 1994, 4795.

¹⁸ Gecoördineerde mediadecreten van 8 maart 1995, art. 49 en 82, § 6.

¹⁹ Zie voetnoot 12.

Op 24 januari 1995 beval de Raad van State de voorlopige schorsing van het besluit waarbij «de Minister de kabelmaatschappijen de toestemming weigert tot het doorgeven van het televisieomroepprogramma van VT4».²⁰ In zijn motivering verwees de Raad expliciet naar de Europese richtlijn «Televisie zonder Grenzen», inzonderheid art. 2: «Overwegende (...) dat bezwaarlijk betwist kan worden dat ernstig kan worden aangevoerd dat daarmee onverenigbaar is het bepaalde in art. 10, § 2, 4°, van het kabeldecreet krachtens welk de televisieprogramma's van omroeporganisaties gemachtigd door de regering van een andere lidstaat slechts mogen worden doorgegeven 'voor zover de betrokken omroeporganisatie in die lidstaat onderworpen is aan het toezicht dat wordt uitgeoefend op omroeporganisaties die zich tot het publiek in die lidstaat richten en dat toezicht ook effectief betrekking heeft op de naleving van het Europese recht, inzonderheid inzake auteursrechten en naburige rechten en de internationale verbintenissen van de Europese Unie'; dat alle mogelijke twijfel over de ernst van het desbetreffende onderdeel van het middel wordt weggenomen door het (...) citaat uit de preambule van de richtlijn: 'Overwegende dat de verplichting voor de lidstaat van uitzending toe te zien op de naleving van het nationale recht, zoals dit door deze richtlijn is gecoördineerd, voldoende is om, voor wat het Gemeenschapsrecht betreft, het vrije verkeer van uitzendingen te waarborgen, zonder tweede controle op de zelfde gronden van elke lidstaat van ontvangst (...)'.»²¹

De Raad van State richtte zich aldus op het beginsel van «home control», dat aan de basis lag van de filosofie van vrij verkeer van diensten, aangeprezen door de richtlijn. Het kwam de lidstaat van oorsprong toe het toezicht op de naleving van de wetgeving uit te oefenen op de programma's van alle televisiezenders die op zijn grondgebied werkzaam waren; de lidstaat van ontvangst diende met dit toezicht vrede te nemen en kon of mocht zich niet opwerpen als tweede toezichtsorgaan. Op 2 maart 1995 verwierp de Raad het verweer van de Vlaamse regering en bevestigde hij definitief de schorsing van het ministerieel besluit.

Hoe ver reikt de «home control»?

Het ministerieel besluit van 16 januari 1995 was dan wel geschorst door de Raad van State, de artikelen van het decreet waarop het besluit was gebaseerd, bleven onaangetaast. De Europese Commissie had herhaaldelijk de Belgische regering erop gewezen dat de Vlaamse, en overigens ook de Franse en Duitstalige Gemeenschappen hun decreetgeving niet of onvolledig in overeenstemming hadden gebracht met de Europese richtlijn. De zaak was door de Commissie al in 1992 aangekaart, waarop een drukke correspondentie was gevolgd tussen de Belgische regering en de Commissie, met als resultaat, aan Vlaamse zijde, de aanneming door de Vlaamse Raad van het decreet van 4 mei 1994, waarbij enkele mineure aanpassingen werden aangebracht in het kabeldecreet (zie *supra*), maar waarbij de grond van het geschil, nl. het zend- en reclamemonopolie en toezicht op de programma's van in een lidstaat gevestigde zender, ongemoeid werd gelaten.

²⁰ R.v.St., 24 januari 1995, nr. 51.274, *T.B.P.*, 1995, 103.

²¹ Preambule, overweging nr. 21.

Op 13 januari 1995, drie dagen dus vóór het voormelde ministerieel besluit werd uitgevaardigd, maakte de Europese Commissie het kabeldecreet opnieuw aanhangig bij het Hof van Justitie.²² Met name werd de Vlaamse Gemeenschap verweten een stelsel van voorafgaande toestemming voor de doorsturing via de kabel van televisie-uitzendingen afkomstig van andere lidstaten te hebben gehandhaafd. Volgens de Commissie stonden het verdrag en de richtlijn niet toe dat een ontvangende lidstaat controleert of de lidstaat van oorsprong de verplichtingen, die op hem rusten volgens de richtlijn, ook correct nakomt. De Vlaamse regering wierp op dat het (in 1994 aangepaste) decreet alleen nog maar voorzag in een meldingsplicht voor de kabelmaatschappijen, met de bedoeling te kunnen nagaan of de betrokken televisiedienst al dan niet gevestigd was in de Europese Gemeenschap en dus al dan niet aanspraak kon maken op de vrijheid van dienstverlening gegarandeerd door de richtlijn. Bovendien was de Vlaamse regering van oordeel dat ze het recht had na te gaan of de uitzendingen wel een band hadden met de lidstaat van oorsprong en daar ook aan een echt toezicht waren onderworpen, om te vermijden dat omroeporganisaties, die geen daadwerkelijke band hadden met een lidstaat, zich niet onterecht zouden kunnen beroepen op de vrijheid van dienstverlening. Ten slotte vond de Belgische regering (namens de Vlaamse regering) dat het haar, als «ontvangende» lidstaat, toekwam te controleren of de lidstaat van oorsprong wel controle uitoefende op de naleving van de richtlijn.

In zijn arrest verwierp het Hof van Justitie de argumentatie van de Vlaamse regering. Het bevestigde nogmaals dat het de taak van de lidstaat van oorsprong was om ervoor te zorgen dat de voorschriften van de richtlijn werden nageleefd. Als de «ontvangende» lidstaat zou menen dat de lidstaat van oorsprong op dit stuk in gebreke bleef, diende de «ontvangende» lidstaat zich te beklagen bij de Commissie en niet zelf op te treden. De lidstaten dienden erop te vertrouwen dat de controles werkelijk werden uitgeoefend, elk op zijn grondgebied. Het Hof besloot dan ook dat «het Koninkrijk België (in casu de Vlaamse Gemeenschap) door een stelsel van voorafgaande toestemming in stand te houden voor de doorsturing via kabel van televisie-uitzendingen vanuit andere lidstaten, zijn verplichtingen voortvloeiend uit de richtlijn 89/552 EG van de Raad niet is nagekomen».²³

Enkele maanden nadien hakte het Hof van Justitie de knoop door in het dossier dat de Raad van State hem had voorgelegd: viel VT4, een omroeporganisatie met Vlaamse programma's bestemd voor een Vlaams publiek en werkend op de Vlaamse reclamemarkt, wel onder de bevoegdheid van het Verenigd Koninkrijk? Wat diende er te worden verstaan onder de woorden *onder de bevoegdheid*?²⁴ Het Hof besliste dat een televisieorganisatie *onder de bevoegdheid viel van de lidstaat waar ze is gevestigd*. Wanneer ze in meer dan één

lidstaat was gevestigd, viel ze onder de bevoegdheid van de lidstaat op het grondgebied waarvan ze het centrum van haar activiteiten had, namelijk de plaats waar de beslissingen over het programmabeleid en de definitieve samenstelling van de uit te zenden programma's werden genomen. In zijn overweging (nr. 22) wees het Hof er ten overvloede op dat het enkele feit dat alle uitzendingen en alle reclameboodschappen uitsluitend bestemd waren voor het Vlaamse publiek, anders dan VTM beweerde, niet het bewijs vormde dat VT4 niet kon worden geacht in het Verenigd Koninkrijk te zijn gevestigd. Het Verdrag verbood een onderneming immers niet gebruik te maken van de vrijheid van dienstverrichting wanneer ze in de lidstaat waarin ze was gevestigd, geen diensten aanbood.²⁵

De richtlijn bijgesteld

De herrie met de Belgische Gemeenschappen en de daaruit voortvloeiende gedingen voor het Hof van Justitie rond het begrip «*home control*» hebben de Europese Commissie er einde 1996 toe gebracht aan het Europese Parlement en de Raad een aanscherping van de tekst van art. 2 van de richtlijn voor te stellen. De aanpassing kwam er medio 1997. Terwijl in de oorspronkelijke tekstversie niet was omschreven wat er diende te worden verstaan onder de woorden «omroeporganisaties die *onder zijn bevoegdheid vallen*», werd er in de nieuwe tekst gepreciseerd, voortbouwend op het arrest van het Hof van Justitie, dat daarmee de omroeporganisaties werden bedoeld die in die lidstaat waren *gevestigd*.

Om te voorkomen dat er een nieuwe discussie op gang zou komen over de draagwijdte van het woord «*gevestigd*», werd ook dit begrip nader omschreven. Een omroeporganisatie wordt geacht in een lidstaat te zijn gevestigd, wanneer ze haar hoofdkantoor in die lidstaat heeft en de programmeringsbesluiten in die lidstaat worden genomen. Als de programmeringsbesluiten in een andere lidstaat worden genomen, wordt ze geacht te zijn gevestigd in de lidstaat waar een aanzienlijk deel van het bij de omroepactiviteiten betrokken personeel werkzaam is (...).²⁶ Ook hier heeft het Hof van Justitie voor inspiratie gezorgd.

Bovendien werd bij de Commissie een contactcomité ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de bevoegde overheden van de lidstaten, met als taak o.m. «bijdragen tot de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van deze richtlijn via geregeld overleg over alle praktische toepassingsproblemen, inzonderheid met betrekking tot art. 2 (...)».²⁷

Het leek een uitgemaakte zaak: met de verduidelijking van art. 2 van de richtlijn kon er geen twijfel meer over bestaan dat VT4 kon worden beschouwd als een Britse zender. Zijn licentie verstreek echter enkele maanden later, op 31 december 1997. Wilde hij met succes een vernieuwing ervan aanvragen, diende hij een onberispelijk dossier voor te leggen aan de Britse Independent Television Commission (hierna: I.T.C.), die over de toekenning moest oordelen. Om eventueel geredetwist over zijn vestigingsplaats te vermijden, herschikte VT4 zijn organisatiestructuur. De hele directiestaf,

²² Samen met de regelgeving in de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en het Tweetalig Hoofdstedelijk Gewest Brussel.

²³ H.v.J., 10 september 1996, zaak *Commissie t/ Koninkrijk België*, in *Questions de droit de l'audiovisuel européen*, Brussel, Bruylant, 1997, 186-210.

²⁴ R.v.St., 14 februari 1996, nr. 58.124 (prejudiciële vraag aan Hof van Justitie).

²⁵ H.v.J., 5 juni 1997, zaak *VT4 Ltd.*, op verzoek van de Belgische Raad van State.

²⁶ Richtlijn 97/36/EG van het Europese Parlement en de Raad van 30 juni 1997, *PB/L* 30 juli 1997.

²⁷ Richtlijn 97/36/EG, art. 23bis.

administratie en financiën, alsmede het programmabeleid, inclusief de film- en aankoopafdeling, werden formeel in Londen gevestigd; in Zaventem werden alleen de productie van de Vlaamse programma's en de marketingscel voor de Vlaamse adverteerders en kijkers behouden. De I.T.C. liet daarop weten dat VT4 Ltd. was properly licensed (...) as a provider of satellite television services under the Broadcasting Act 1990 (as amended).²⁸

Gedurende enkele maanden had VT4 echter gearzeld: de Vlaamse mediaminister E. Van Rompuy drong er immers voortdurend op aan dat de zender zich in Vlaanderen zou komen vestigen, maar het beletsel bleef dat het zend- en reclamemonopolie van VTM in 1997 nog altijd overeind stond, hoewel de Europese Commissie in juni het zend- en reclamemonopolie van VTM onverenigbaar had verklaard met de bepalingen van het EG-verdrag.²⁹ Ondanks aandringen van VT4, die de verstrijksdatum van zijn Britse licentie dichterbij zag komen, talmde de Vlaamse regering met de indiening van een ontwerp tot aanpassing van de intussen gecoördineerde mediadecreten, zodat VT4, wilde hij niet volledig verdwijnen, wel gedwongen was vanuit het Verenigd Koninkrijk te blijven uitzenden en dus de vernieuwing van zijn Britse licentie aan te vragen.

Het monopolie afgeschaft

Het duurde nog tot april 1998 vooraleer de gecoördineerde mediadecreten op de Europese richtlijn werd afgestemd. De oorspronkelijke bepaling volgens welke er maar één niet-openbare televisievereniging zich richtend tot de gehele Vlaamse Gemeenschap kon worden erkend, werd geschrapt en vervangen door de zinsnede: «Voor erkenning komen in aanmerking: 1° particuliere televisieomroepen, die zich richten tot de gehele Vlaamse Gemeenschap (...)», waarmee niet alleen een terminologische verbetering werd aangebracht, maar ook en vooral de exclusieve erkenning en dus het zendmonopolie van VTM werden tenietgedaan. De erkenningsduur werd bovendien van achttien tot negen jaar teruggebracht. Tegelijk werd ook het *televisiemonopolie van VTM opgeheven*.³⁰

Op het eerste gezicht waren er geen wettelijke of decreta le belemmeringen meer die de doorgifte van de VT4-programma's via de kabel in de weg zouden kunnen staan. VT4 besloot afstand te doen van de nog hangende procedu-

re voor de Raad van State tot nietigverklaring van het ministerieel besluit van 16 januari 1995 (zie *supra*), waarbij VT4 de toegang tot de kabel werd geweigerd, maar besliste ondanks aandringen van de Vlaamse mediaminister zijn vestigingsplaats niet naar Vlaanderen over te brengen; VTM vocht immers de afschaffing van zijn monopolie aan voor het Europese Hof van Justitie; daarenboven vreesde VT4 dat, mocht hij zich onderwerpen aan de Vlaamse regelgeving, hij zou worden verplicht dagelijks twee journaals uit te zenden,³¹ terwijl die decretale bepaling niet werd toegepast op het andere net van VTM, Kanaal 2, wat in Londen als een discriminatie werd gevoeld.³²

De Vlaamse overheid laat niet af

In 1997 had het Vlaamse Parlement een decreet aangenomen tot oprichting van het *Vlaams Commissariaat voor de Media* (hierna: V.C.M.), naar het voorbeeld van het Nederlandse Commissariaat voor de Media en de Britse Independent Television Commission (hierna: I.T.C.).³³ Het had als voornaamste opdrachten meegekregen de klachtenbehandeling in verband met overtredingen van de regelgeving, alsmede het verlenen van erkenningen en vergunningen aan omroepen en kabelmaatschappijen, taken die voorheen door de Vlaamse regering zelf ter harte werden genomen. Het Commissariaat kreeg een rechtsprekende bevoegdheid mee, tot en met het opleggen van sancties, gaande van waarschuwingen, administratieve geldboetes tot de intrekking van de erkenning.³⁴

Had het pas operationeel geworden Commissariaat de door de Minister doorgestuurde klacht van VTM tegen VT4 wegens schending van art. 49 van de mediadecreten (de verplichting voor de door de Vlaamse Gemeenschap erkende

³¹ Gecoördineerde mediadecreten, art. 49. Deze verplichting komt niet voor in de Britse Broadcasting Act.

³² Krachtens de gecoördineerde mediadecreten, art. 112, *moe-*ten de kabelmaatschappijen de programma's doorgeven van de in de Vlaamse Gemeenschap gevestigde landelijke en regionale omroepen, alsook die van de publieke omroepen van de Franse en Duitstalige Gemeenschappen en van Nederland («*must carry*»). De kabelmaatschappijen *mogen ook* de programma's doorgeven van andere omroepen, waaronder «de omroepen die onder de bevoegdheid vallen van een andere lidstaat van de Europese Gemeenschap» («*may carry*»). VT4 behoort tot de tweede categorie. Het is zeer de vraag of de *must carry*-regel, die onmiskenbaar een discriminerende behandeling invoert onder omroepen binnen de Europese Unie, in overeenstemming is te brengen met de bepalingen van het EG-Verdrag, inzonderheid het vrij verkeer van diensten (art. 59) en de vrije concurrentie (art. 92). De mogelijke afschaffing van de *must carry*-regel zou het Vlaamse medialandschap wel eens grondig kunnen dooreenschudden: de «Vlaamse» omroepen zouden immers hun bevoorrechte positie kwijt zijn, en de kabeldistributeurs zouden vrij kunnen bepalen welke Europese (inclusief landelijke) zenders, ongeacht hun publieke of particuliere status, er op hun netten komen, met inachtneming vanzelfsprekend van de auteursrechtelijke verplichtingen.

³³ Decreet van 17 december 1997 betreffende het Vlaamse Commissariaat voor de Media en de Vlaamse Mediaraad, B.S., 13 maart 1998 en 28 juli 1998 (*err.*). Het decreet trad in werking op 15 juli 1998 bij Besluit van de Vlaamse regering van 14 juli 1998 houdende de vaststelling van de procedure voor het Vlaams Commissariaat voor de Media, B.S., 20 augustus 1998.

³⁴ Gecoördineerde mediadecreten, art. 116bis tot 116octies.

²⁸ Brief I.T.C. aan VT4 Ltd. van 10 december 1997. Ook het Verenigd Koninkrijk had een veroordeling door het Hof van Justitie (10 september 1996) opgelopen, omdat het bij de toekenning van licenties een verschillend regime had toegepast voor «domestic» en «non-domestic satellite services» en omdat het toezicht had uitgeoefend op omroepen die onder de bevoegdheid van andere lidstaten vielen (*Jur.*, 1996, 4025). Als gevolg van dit arrest paste het Verenigd Koninkrijk op 10 juli 1997 zijn «Satellite Television Regulations» aan en hief het onder meer het onderscheid tussen «domestic» en «non-domestic» op. Voortaan was er alleen nog sprake van een «satellite television».

²⁹ Beschikking van de Commissie van 26 juni 1997, nr. 97/606/EG betreffende het exclusieve recht in Vlaanderen om televisiereclame uit te zenden, PB./L 6 september 1997.

³⁰ Decreet van 28 april 1998 tot wijziging van de gecoördineerde mediadecreten, inzonderheid art. 41, 1°, art. 41bis, en art. 80, § 1, B.S., 20 mei 1998 en 10 november 1998 (*err.*).

landelijke televisieomroepen om dagelijks twee journaals, verzorgd door een eigen redactie uit te zenden) niet aandachtig genoeg bestudeerd of was het dossier onvolledig? Gelet op de aangepaste richtlijn en de rechtspraak van het Hof van Justitie liet VT4 gelden dat hij, als Britse zender, de bevoegdheid van het Vlaamse Commissariaat betwistte. Begin 1999 besliste het Commissariaat echter dat VT4 een televisieomroeporganisatie was die onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap viel en dat de klacht van VTM gegrond was. Het baseerde zijn beslissing onder meer op de overweging dat VT4 zich uitsluitend richt tot Vlaamse adverteerders en de door haar uitgezonden reclameboodschappen bestemd zijn voor de Vlaamse markt, en dat het centrum van haar economische activiteit in Nossegem is gevestigd, omdat daar de reclameactiviteit wordt gevoerd. Bovendien meende het Commissariaat dat het niet anders kon dan vaststellen dat VT4 zijn programmeringsbesluiten in België nam, omdat dit *actuele en lokale kennis vereist van niet alleen de programma's en de programmaschema's van de Vlaamse concurrerende televisieomroepen, maar ook van de plaatselijke markttoestanden* gelet op de nauwe band tussen programma's, kijkcijfers en reclameboodschappen. Het Commissariaat stelde derhalve vast dat *VT4 werkzaam is onder de door de gecoördineerde mediadecreten vereiste erkenning en art. 49 van die decreten niet naleeft*, en liet aan VT4 een termijn, die op 15 september 1999 verstreek om een erkenning (...) aan te vragen en zich aan de mediadecreten te conformeren.³⁵ Het Hof van Justitie had, in 1997 al, deze redenering van tafel geveegd.³⁶

Bovendien kwam het Commissariaat met zijn beslissing in aanvaring met de Britse I.T.C. dat de licentie van VT4 had vernieuwd en door die zender was gealarmeerd. I.T.C. reageerde: aan VT4 Ltd. deelde ze mee «that VT4 Limited continues to be under the jurisdiction of the UK for the purposes of Article 2 of Council Directive 89/552/EEG and is consequently properly licensed by the I.T.C.»³⁷ Ze protesteerde ook bij de Vlaamse overheid, omdat die zich mengde in aangelegenheden waarvoor ze niet bevoegd was.

Op 11 maart 1999 diende VT4 Ltd. klacht in bij de Europese Commissie tegen het optreden van het Vlaams Commissariaat voor de Media wegens schending van de bepalingen van de richtlijn betreffende de vestiging van en het toezicht op omroepen. De Europese Commissie nam de klacht ter harte en stelde op 2 augustus 1999 de Vlaamse regering in gebreke.

Het verdict van de Raad van State

Het verder in dit nummer gepubliceerde arrest van de Raad van State tot schorsing van de beslissing van het Vlaams Commissariaat voor de Media is, zoals in de aanhef van deze

bijdrage al aangegeven, geen echte verrassing. De Raad kon bezwaarlijk anders dan constateren dat krachtens de Europese richtlijn VT4 Ltd. moest worden beschouwd als een Britse zender, aangezien hij beschikte over een Britse licentie en onder het toezicht viel van de I.T.C., die onder meer moest nagaan of VT4 Ltd. wel voldeed aan de vestigingsnormen van de richtlijn. Het V.C.M. was niet bevoegd om VT4 Ltd. nogmaals te toetsen aan die normen, omdat krachtens het beginsel van de *home control* de controlebevoegdheid uitsluitend toeviel aan de Britse I.T.C. Mocht het V.C.M. er enige twijfel over koesteren of het I.T.C. zijn toezichtstaak wel naar behoren had vervuld, dan had het zich moeten beklagen bij de Europese Commissie in plaats van het recht in eigen handen te nemen. Trouwens, er was gelegenheid om het eventuele geschil voor overleg voor te leggen aan het daartoe ingestelde «contactcomité», hoewel het onzeker is of een dergelijke consultatie eigenlijk wel verplicht is.

Bovendien oordeelt de Raad van State dat het V.C.M., door het opleggen van een termijn waarbinnen VT4 Ltd. zich in Vlaanderen moet komen vestigen, deze omroep minstens feitelijk dwingt tot het aanvragen van een Vlaamse erkenning met het verlies van de Britse licentie tot direct gevolg; onrechtstreeks betekent de beslissing van het V.C.M. echter ook dat de kabelmaatschappijen, na het verstrijken van de termijn, zich blootstellen aan sancties, omdat ze niet-geoorloofde programma's doorsturen.

Het arrest is zeer omstandig gemotiveerd en behandelt op exhaustieve wijze alle argumenten die zowel door VT4 Ltd., verzoekende partij, als door het Vlaams Commissariaat voor de Media, verwerende partij, en door de N.V. Vlaamse Media Maatschappij (VTM), tussenkomende partij, werden aangevoerd. In die mate dat de zaak eigenlijk ook ten gronde is uitgespit en het lopende verzoek tot vernietiging van de beslissing van het Vlaams Commissariaat voor de Media onvermijdelijk tot dezelfde uitslag zal leiden.³⁸

De V.C.M. kan nu verscheidene wegen openen. Het kan zijn geschorste beslissing intrekken, zodat het hangende annulatieberoep zonder voorwerp wordt en de klacht van de VTM wordt afgewezen.³⁹ Het kan zich ook wenden tot de Europese Commissie met een klacht tegen Groot-Brittannië wegens onvoldoende geachte controle op de naleving van de vestigingsnormen door VT4.⁴⁰ Gelet op de ingebrekestelling die de Commissie eerder dit jaar aan België (Vlaamse regering) in deze zaak heeft betekend, lijkt een dergelijk initiatief kansloos.

³⁵ VCM, beslissing nr. 1999/002, 17 februari 1999 inzake *N.V. Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) tegen VT4 Ltd. (VT4)*.

³⁶ «Het enkele feit dat alle uitzendingen en alle reclameboodschappen uitsluitend bestemd zijn voor het Vlaamse publiek vormt niet het bewijs dat VT4 niet kan worden geacht in het Verenigd Koninkrijk te zijn gevestigd. Het Verdrag verbiedt een onderneming immers niet gebruik te maken van de vrijheid van dienstverrichting wanneer ze in de lidstaat waarin ze is gevestigd geen diensten aanbiedt». Zie voetnoot 24.

³⁷ Brief I.T.C. aan VT4 Ltd. van 18 maart 1999.

³⁸ In zijn arrest verwerpt de Raad van State ook het argument van de verwerende en de tussenkomende partijen volgens welk hij onbevoegd zou zijn om kennis te nemen van de vorderingen, omdat het V.C.M. zou zijn opgetreden als administratief rechtscollege, waarvan de beslissingen alleen bij wijze van administratieve casatie kunnen worden vernietigd. De Raad van State stelt vast dat de V.C.M. in het voorliggende geschil is opgetreden binnen zijn taak van afgeven, schorsen en intrekken van vergunningen, die beleidsstaken zijn van een administratieve overheid en die niet wijzen op een rechtsprekende bevoegdheid.

³⁹ Dit is een nieuwe beslissing, waarvan de VTM op haar beurt de vernietiging kan vorderen bij de Raad van State, met een onbestaande kans op slagen, gelet op het hier besproken arrest.

⁴⁰ E.G.-Verdrag, art. 169 en 170.

Geen erger dove dan wie niet horen wil

De onvoorbereide waarnemer, hij weze gezagsdrager of jurist, die voor het eerst kennisneemt van de lotgevallen van het Vlaamse mediabeleid geconfronteerd met de Europese regelgeving, verbaast zich wellicht over de koppigheid waarmee de overheid de Europese realiteit gedurende meer dan tien jaar telkens weer heeft genegeerd. Ongetwijfeld hebben politieke beweegredenen, zeker bij de aanvang, haar geïnspireerd.⁴¹ Maar gaandeweg hebben ook andere motieven gespeeld. Economische in de eerste plaats: de vrees dat er op de beperkte Vlaamse reclamemarkt niet voldoende ruimte zou zijn om verscheidene al dan niet commerciële zenders een leefbaar bestaan te garanderen. Culturele vervolgens: de zorg voor het behoud van een pluriforme schrijvende pers en de bestemming van de culturele eigenheid tegen overdadige buitenlandse invloeden.

In de jaren tachtig maakte op mediagebied blijkbaar niemand in België en Vlaanderen zich echt druk over de Europeesrechtelijke aspecten van het beleid. Bij de totstandkoming van de wetgeving werd er niet of nauwelijks gerefereerd aan het EG-Verdrag. Er werd van uitgegaan dat omroep een culturele bedrijvigheid was waarop het EG-Verdrag niet van toepassing was en die daarom door elke lokale overheid naar eigen believen kon worden geregeld. Nochtans had het Europese Hof van Justitie al in 1974, 1980 en 1988 niet mis te verstane signalen uitgestuurd: de uitzending van televisieboodschappen viel onder de verdragsregels inzake de dienstverrichting; nationale discriminerende maatregelen betreffende de verrichting van diensten, welke ook de oorsprong van de diensten was, waren niet vere-

nigbaar met het Gemeenschapsrecht.⁴² Het was in die omstandigheden verbazend dat zowel de federale wetgever als de Vlaamse (en in zekere mate de Franstalige) decreetgever uit de bocht gingen. Helemaal onbegrijpelijk werd het als, vooral aan Vlaamse zijde, parlement, regering en zelfs het commissariaat voor de media in de boosheid bleven volharden, ondanks nieuwe Europese terechthijzingen.

Al blijft het natuurlijk een vreemde consequentie van de Europese logica dat een televisiezender, die zich, weliswaar daartoe door de omstandigheden gedwongen, open en bloot begeeft op de Vlaamse kijkers- en reclamemarkt, een buitenlandse juridische status aanneemt, zich in het buitenland vestigt en op die manier aan enkele strengere Vlaamse decretale regels ontsnapt. Het zou van politieke wijsheid getuigen mocht de huidige Vlaamse regering het initiatief nemen om decreten en besluiten in overeenstemming te brengen met de Europese regelgeving, zelfs al zou daarvoor de eigen strengere regeling wat moeten worden versoepeld.⁴³ Zoniet zou die andere Vlaamse particuliere landelijke zender wel eens op ideeën kunnen komen: Luxemburg, Nederland en het Verenigd Koninkrijk liggen immers niet zo ver. Televisie zonder grenzen, inderdaad.

Jan CEULEERS

⁴² H.v.J., 30 april 1974, zaak *Sacchi*, *Jur.*, 1974, 427; H.v.J., 18 maart 1980 zaak *Debauve*, *Jur.*, 1980, 855; H.v.J., 26 april 1988, zaak *Bond van Adverteerders*, *R.W.*, 1988-89, 183-190, met noot D. VOORHOOF en S. DESMET.

⁴³ Het verbod tot het inlassen van reclame rond kinderprogramma's en de verplichting tot het uitzenden van twee journaals per dag blijken de heikele punten te zijn. De Europese Commissie laat op dit ogenblik op last van het Parlement een onafhankelijke studie uitvoeren over de weerslag van de reclame op minderjarigen. Uit de studie zullen naar het zich laat aanzien strengere regels voortvloeien die in de hele Europese Unie zullen gelden, zodat de huidige verschillen tussen Vlaanderen en Groot-Brittannië wellicht zullen worden uitgevlakt. Over de zin van de *journaalverplichting* voor een commerciële omroep kunnen vragen rijzen: rust een dergelijke verplichting niet veeleer op een publieke omroep, die al een ruim informatiepakket aanbiedt, en staat het daarnaast een commerciële omroep niet vrij zelf uit te maken of en op welke manier hij bereid is eveneens informatieprogramma's aan te bieden?

⁴¹ De doorbreking van het feitelijke uitzendmonopolie van de publieke omroep en de creatie van een gunstig leefklimaat voor een nieuw op te richten particuliere televisiezender stonden in de jaren tachtig hoog op de politieke agenda.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

22 DECEMBER 1999

Voorzitter: de h. De Baets

Rapporteurs: de hh. Coremans en François

Advocaten: mrs. Matthijs, Peeters en Lebbe

Arbitragehof – Vordering tot schorsing – Moeilijk te herstellen ernstig nadeel – Boekhoudkundige en fiscale beroepen – Fiscale dienstverlening – Persoon aan wie niet de titel van belastingconsulent kan worden verleend – Voortzetting van professionele activiteit

Het nadeel dat de verzoekende partij aanvoert tot staving van haar vordering tot schorsing van sommige bepalingen van de wet van 22 april 1999 betreffende de boekhoudkundige en fiscale beroepen, en dat volgens haar erin bestaat dat zij haar activiteiten van fiscale dienstverlening zal moeten staken en daardoor haar werk en enige bron van inkomsten zal verliezen, is geen moeilijk te herstellen ernstig nadeel in de zin van art. 20 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, zodat de vordering tot schorsing niet kan worden ingewilligd. Voornoemde wet van 22 april 1999 beschermt wel de titel van belastingconsulent, maar verleent geen exclusief recht om de werkzaamheden te verrichten die tot die van een belastingcon-

sulent kunnen worden gerekend. Het gegeven dat aan de verzoekende partij niet de titel van belastingconsulent kan worden verleend, belet haar dan ook niet haar activiteiten van fiscale dienstverlening voort te zetten en daaruit een inkomen te verwerven.

Arrest nr. 140/99

Onderwerp van de vordering

Bij verzoekschrift van 9 november 1999 werd een vordering tot schorsing ingesteld van de artikelen 19, 3°, 4°, 5°, en 60, § 1, van de wet van 22 april 1999 betreffende de boekhoudkundige en fiscale beroepen. Bij hetzelfde verzoekschrift vordert de verzoekende partij eveneens de vernietiging van voormelde wetsbepalingen.

...

In rechte

...

De bestreden bepalingen

B.1. De verzoekende partij vordert de schorsing van de artikelen 19, 3°, 4°, 5°, en 60, § 1, van de wet van 22 april 1999 betreffende de boekhoudkundige en fiscale beroepen.

De aangevochten bepalingen van art. 19 luiden:

«Het Instituut verleent aan een natuurlijke persoon die hierom verzoekt, de hoedanigheid van accountant en/of belastingconsulent, indien hij aan de volgende voorwaarden voldoet:

[...]

3° In het bezit zijn van een Belgisch universitair diploma of een Belgisch diploma van hoger onderwijs van universitair niveau, afgegeven na ten minste vier jaar studie in een van de door de Koning te bepalen disciplines, of van een diploma van hoger economisch onderwijs, afgegeven door een door de Koning daartoe erkende instelling, of van een diploma van gegradueerde, uitgereikt door een hogeschool binnen het studiegebied handelswetenschappen en bedrijfskunde van één cyclus of voldoen aan de door de Koning vastgestelde voorwaarden inzake diploma en/of ervaring. In het buitenland afgegeven diploma's in dezelfde disciplines worden aanvaard mits hun gelijkwaardigheid vooraf door de bevoegde Belgische overheid werd erkend. De Koning kan de Raad van het Instituut machtigen in individuele gevallen de gelijkwaardigheid van de in het buitenland afgegeven diploma's te aanvaarden.

4° De bij het stagereglement ingerichte stage hebben beëindigd.

5° Geslaagd zijn voor een bekwaamheidsexamen waarvan het programma, de voorwaarden en de examenjury door de Koning worden vastgesteld en die zijn afgestemd op de hoedanigheid van accountant en belastingconsulent, waarbij in voorkomend geval de ervaring als lid van het Instituut wordt gevaloriseerd».

Het eveneens aangevochten art. 60, § 1, bepaalt: «Voor de periodes waarvan Hij de duur bepaalt en die samen een duur van drie jaar vanaf de inwerkingtreding van deze wet niet mogen overschrijden, kan de Koning op grond van criteria die rekening houden met de diploma's en/of beroepserva-

ring van de kandidaat, toegangsvoorwaarden tot de titel van belastingconsulent bepalen die afwijken van deze wet».

Ter uitvoering van die bepaling is bij K.B. van 4 mei 1999 betreffende het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten «[...] vrijgesteld van de bij art. 19, 3°, 4° en 5° van de wet vastgestelde voorwaarden, elke persoon die binnen een termijn van achttien maanden, te rekenen vanaf de inwerkingtreding van de wet, zijn kandidatuur stelt en die:

– hetzij het bewijs levert gedurende ten minste vijf jaar professionele werkzaamheden te hebben uitgeoefend, waarin hij voldoende vorming heeft verworven om de functie van belastingconsulent, zoals omschreven in art. 38 van de wet, uit te oefenen en ingeschreven is op de lijst van de accountants bedoeld in art. 5 van de wet;

– hetzij het bewijs levert houder te zijn van een diploma bedoeld in art. 2 van het koninklijk besluit van 22 november 1990 betreffende de diploma's van de kandidaat-accountants en de kandidaat belastingconsulenten, zoals laatst gewijzigd bij het koninklijk besluit van 4 mei 1999 en gedurende ten minste vijf jaar professionele werkzaamheden te hebben uitgeoefend, waarin hij voldoende vorming heeft verworven om de functie van belastingconsulent, zoals omschreven in art. 38 van de wet, uit te oefenen».

De wet van 22 april 1999 betreffende de boekhoudkundige en fiscale beroepen is op 29 juni 1999 in werking getreden.

Ten aanzien van de omvang van de vordering tot schorsing

B.2. Het Hof, dat de omvang van de vordering tot schorsing moet bepalen aan de hand van de inhoud van het verzoekschrift, en met name op basis van de uiteenzetting van de middelen, stelt vast dat art. 19, 3°, 4° en 5°, van de wet van 22 april 1999 wordt aangevochten, maar dat in dit stadium van de procedure tegen het 4° en 5° ervan geen grieven worden aangevoerd.

Nu enkel ten aanzien van art. 19, 3°, en art. 60, § 1, is uiteengezet in welk opzicht het grondwettelijk beginsel van de gelijkheid en niet-discriminatie zou zijn geschonden, beperkt het Hof zijn onderzoek omtrent de vordering tot schorsing tot die bepalingen.

Ten aanzien van de tussenkomst

B.3.1. Bij een op 3 december 1999 ter post aangetekende brief vraagt het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten in de procedure tot schorsing te mogen tussenkomen.

B.3.2. Omdat de bestreden bepalingen op 29 juni 1999 in werking zijn getreden en het Instituut door de wet belast is met onder meer het aanleggen en het houden van de lijst van de belastingconsulenten, lijkt het, gegeven het beperkte onderzoek waartoe het Hof in verband met de vordering tot schorsing is kunnen overgaan, in voldoende mate te doen blijken van het vereiste belang om zonder uitstel zich te voegen bij het verweer tegen de schorsing van de wetsartikelen waarvan het de naleving moet verzekeren.

Ten aanzien van de grondvoorwaarden van de vordering tot schorsing

B.4. Naar luid van art. 20, 1°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof dient aan twee grondvoorwaarden te zijn voldaan opdat tot schorsing kan worden besloten: 1) de middelen die worden aangevoerd moeten ern-

stig zijn; 2) de onmiddellijke uitvoering van de bestreden maatregel moet een moeilijk te herstellen ernstig nadeel kunnen berokkenen. Daar de twee voorwaarden cumulatief zijn, leidt de vaststelling dat één van die voorwaarden niet is vervuld, tot verwerping van de vordering tot schorsing.

Ten aanzien van het risico van een moeilijk te herstellen ernstig nadeel

B.5.1. Om het risico van een moeilijk te herstellen ernstig nadeel aan te tonen, voert de verzoekende partij aan dat zij haar activiteiten van fiscale dienstverlening zal moeten staken en daardoor het werk en enige bron van inkomsten zal verliezen.

B.5.2. De wet van 22 april 1999 behoudt het gebruik van de titel van belastingconsulent voor aan de natuurlijke personen en rechtspersonen die voldoen aan de voorwaarden van de artikelen 19 en volgende en aan wie door het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten de hoedanigheid van belastingconsulent is verleend. De bescherming van de titel van belastingconsulent houdt evenwel geen exclusief recht in om de werkzaamheden te verrichten die tot die van een belastingconsulent kunnen worden gerekend: zoals in de parlementaire voorbereiding is onderstreept, houdt de erkenning van de hoedanigheid van belastingconsulent geen monopolie in om de in art. 38 van de wet opgesomde activiteiten uit te oefenen (*Parl. St.*, Kamer, 1998-99, nrs. 1923/1 en 1924/1, p. 3, en nr. 1923/3, p. 3 en 4).

Het gegeven dat aan de verzoekende partij niet de titel van belastingconsulent kan worden verleend, belet haar dus niet haar beroepsbezigheden voort te zetten en daaruit een inkomen te verwerven. De door haar overigens niet aangevochten artikel 16, 18 en 58 van de wet van 22 april 1999 verbieden haar enkel de titel van belastingconsulent te gebruiken of een term die daarmee verwarring kan stichten. Overigens verbiedt de wet niet om activiteiten van fiscale dienstverlening uit te oefenen in dienst van een vennootschap die gemachtigd is de titel van belastingconsulent te voeren (art. 17 en 40).

Het evenmin aangevochten art. 42 staat voorts de oprichting toe van vennootschappen, onder accountants en belastingconsulenten en personen met een andere hoedanigheid, met het oog op de gemeenschappelijke uitoefening van beroepsactiviteiten of het in gemeenschap brengen van alle of een gedeelte van de beroepsgebonden kosten, mits voorafgaande en steeds herroepbare toelating van de Raad van het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten en onder de door de Koning te bepalen voorwaarden. Rekening houdende met de bij het K.B. van 4 mei 1999 betreffende het Instituut van de accountants en de belastingconsulenten bepaalde voorwaarden en met de gegevens van het dossier wat de vennootschap betreft waarvan de verzoekende partij zaakvoerder is, medevennoot is, lijkt de verzoekende partij te kunnen voldoen aan de bij art. 6, § 1, 1° tot 3° en 6°, gestelde voorwaarden, terwijl art. 6, § 2, een termijn van achttien maanden vanaf de inwerkingtreding van de wet laat om aan de overige voorwaarden te voldoen, dit is tot en met 29 december 2000, op welk tijdstip het Hof normalerwijze uitspraak zal hebben gedaan over het beroep tot vernietiging.

Het Hof merkt ten slotte op dat de verzoekende partij ter terechtzitting heeft verklaard dat zij bij het Instituut van de

accountants en de belastingconsulenten een aanvraag tot erkenning als belastingconsulent heeft ingediend. Mocht die aanvraag worden afgewezen, dan heeft zij de mogelijkheid om daartegen op te komen bij de Raad van State.

B.5.3. Uit het voorgaande blijkt dat het nadeel van de verzoekende partij zoals dat tot staving van haar vordering tot schorsing is aangevoerd, niet het ernstig en moeilijk te herstellen nadeel is dat noopt tot een schorsing van de aangevochten bepalingen.

B.7. Aangezien niet is voldaan aan een van de voorwaarden vereist in art. 20, 1°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989, dient de vordering te worden verworpen.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 15 MAART 1999

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Simont

Arbeidsreglementering – Moederschap – Arbeidsovereenkomst – Ontslag – Postnatale rustperiode – Verlenging – Arbeidsongeschiktheid – Schorsing van arbeidsovereenkomst – Geen gelijkstelling met arbeidsdagen

De periode tijdens welke de uitvoering van de arbeidsovereenkomst van een zwangere werkneemster wegens arbeidsongeschiktheid is geschorst, wordt niet gelijkgesteld met een periode van arbeidsdagen met het oog op de verlenging van de periode van arbeidsonderbreking na de achtste week na de bevalling (art. 39, derde lid, Arbeidswet; art. 1, 4° K.B. 11 oktober 1991).

B.V.B.A. L. t/ Z.

Gelet op het bestreden arrest: op 20 maart 1997 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het middel: (...)

doordat het arrest heeft vastgesteld dat verweerster op 30 maart 1991 van arbeid werd vrijgesteld omdat zij zwanger was en het niet mogelijk was haar ander werk te laten verrichten, dat het ziekenfonds van verweerster een getuigschrift van arbeidsongeschiktheid op grond van zwangerschap heeft opgesteld, dat verweerster op 30 september 1991 is bevallen, dat verweersters ziekenfonds een nieuw getuigschrift van arbeidsongeschiktheid heeft opgesteld voor afwezigheid wegens borstvoeding tot 14 februari 1992, dat «de geneeskundige vrijstelling dus geduurd heeft van 30 maart 1991 tot 14 februari 1992, datum waarop (verweerster) daadwerkelijk het werk hervat heeft» en dat verweerster op 27 februari 1992 met betaling van een compensatoire opzeggingsvergoeding gelijk aan drie maanden loon is ontslagen, (...)

Wat betreft het eerste onderdeel:

Overwegende dat, naar luid van art. 40, eerste lid, van de Arbeidswet van 16 maart 1971, de werkgever die een zwangere werkneemster tewerkstelt, geen handeling mag stellen die ertoe strekt eenzijdig een einde te maken aan de dienstbetrekking vanaf het ogenblik waarop hij werd ingelicht omtrent de zwangerschap tot een maand na het einde van de

postnatale rustperiode, behalve om redenen die vreemd zijn aan de lichamelijke toestand als gevolg van de zwangerschap of van de bevalling;

Dat ingevolge art. 39, derde lid, van dezelfde wet, de postnatale rustperiode kan worden verlengd door aan de arbeidsdagen de periodes toe te voegen die zijn bepaald in art. 1 van het K.B. van 11 oktober 1991 tot gelijkstelling van sommige periodes met periodes van arbeid met het oog op de verlenging van de periode van arbeidsonderbreking na de achtste week na de bevalling;

Dat uit dat koninklijk besluit evenwel niet blijkt dat de periodes van schorsing van de overeenkomst wegens arbeidsongeschiktheid worden gelijkgesteld met arbeidsdagen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster eisers op 14 maart 1991 heeft gemeld dat zij zwanger was; dat zij van 30 maart 1991 tot 14 februari 1992 om medische redenen van arbeid is vrijgesteld; dat zij op 30 september 1991 is bevallen; dat zij op 14 februari 1992 het werk heeft hervat en op 27 februari 1992 is ontslagen;

Dat het arrest op grond van art. 1, 4°, van het K.B. van 11 oktober 1991, dat met arbeidsdagen gelijkstelt de dagen waarop de werkneemster het recht heeft om van het werk afwezig te zijn wegens dwingende redenen en die wettelijk, reglementair of bij collectieve arbeidsovereenkomst zijn geregeld, oordeelt dat «(verweerster) terecht de dagen waarop zij om medische redenen van arbeid werd vrijgesteld, gelijkstelt met periodes van arbeid»;

Dat het arrest aldus aan art. 1, 4°, van dat K.B. een draagwijde geeft die het niet heeft;

Dat het arrest, door op die grondslag te oordelen dat verweerster op 14 februari 1992 bij haar werkhervatting en op 27 februari 1992 bij haar ontslag, in de periode van een maand na het einde van de postnatale rustperiode verkeerde, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

Dat het onderdeel gegrond is.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 MEI 1999

Voorzitter: de h. Verougstraete

Rapporteur: de h. Waûters

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaten: mrs. Geinger en Verbist

Beslag en executie – Beslag onder derden – Verplichtingen derde-beslagene – Verbod gelden uit handen te geven – Kennis of mogelijke kennis van het beslag

De sanctie van art. 1451 Ger.W., namelijk gewoon schuldenaar worden verklaard van de oorzaken van het beslag en eventueel worden verplicht schadevergoeding te betalen, kan slechts worden opgelegd aan de derde-beslagene, wanneer hij de sommen of zaken die het voorwerp zijn van het beslag, uit handen geeft nadat hij kennis had van het beslag of van het beslag kennis diende te hebben.

K. en K. t/ V. en S.

Gelet op het bestreden arrest, op 30 mei 1995 gewezen door het Hof van Beroep te Gent;

Over het middel, gesteld als volgt: schending van art. 6, 32, 38, 870, 1042, 1451 Ger.W. en 1315 B.W.,

doordat het Hof van Beroep te Gent bij het bestreden arrest van 30 mei 1995 het vonnis a quo, waarbij verweerders met toepassing van art. 1451 Ger.W. werden veroordeeld tot betaling van de sommen van 642.454 frank en 85.920 frank, meer de interesten, tenietdoen en opnieuw rechtdoende eisers' vordering als ongegrond afwijst op volgende gronden:

«I. Nopens de toepassing van art. 1451 Ger.W.

Luidens deze bepaling mag de derde-beslagene «vanaf de ontvangst van de akte houdende derde-beslag» de sommen of zaken die het voorwerp zijn van het beslag, niet meer uit handen geven, op straffe van gewoon schuldenaar te worden verklaard voor de oorzaken van het beslag, onverminderd schadevergoeding ten aanzien van de partij, indien daartoe grond bestaat. Indien het beslag als onmiddellijke uitwerking heeft dat de fondsen die de derde aan de schuldenaar verschuldigd is, onbeschikbaar worden, dan wordt niettemin aanvaard dat de sanctie van art. 1451 Ger.W. slechts kan worden opgelegd, indien de derde aansprakelijk is voor het overtreden van het bedoelde verbod. De meeste commentatoren nemen immers aan dat de derde een fout moet hebben begaan door het beslag te miskennen dat hem op een regelmatige wijze werd betekend, wat impliceert dat hij de beslagakte kende en dus op schuldige wijze hiermee geen rekening heeft gehouden (...). Hoewel de wetgever voor het derdenbeslag geen speciale betekeningwijze oplegt, ligt het toch voor de hand dat de betekening aan de persoon (art. 33 Ger.W.) het meest doeltreffende procédé is om de derde onmiddellijk en rechtstreeks kennis te geven van het beslag. Bij de andere betekeningwijzen neemt de geadresseerde slechts kennis van de beslagakte na de betekening (...). Hieruit volgt dat, zelfs wanneer de akte van beslag op regelmatige wijze werd betekend, de derde mag bewijzen dat hij te goeder trouw aan de beslagene heeft betaald, omdat hij de beslagakte niet kende. Toch zou het niet opgaan hem de volledige bewijslast daarvan te doen dragen. De eerste rechter heeft dus terecht geoordeeld dat (verweerders) de sanctie van art. 1451 Ger.W. slechts kunnen oplopen, indien er voldoende aanwijzingen zijn dat zij van de beslagakte hebben kennisgenomen.

II. Nopens de kennisname van het beslag

Het beslag werd terzake betekend door achterlating van het afschrift overeenkomstig art. 38, § 1, Ger.W. Dit gebeurde op 8 april 1988 om 18.20 uur, een vrijdagavond, zodat de gerechtsdeurwaarder slechts op 11 april 1988, de eerstvolgende werkdag, de aangetekende brief kon versturen waarvan sprake in art. 38, § 1, derde lid, Ger.W. Deze brief konden (verweerders) dus niet tijdig ontvangen, omdat de betaling volgens (verweerders) gebeurde maandagvoormiddag, 11 april 1988 om 9.00 uur, ten kantore van notaris R., wat niet wordt betwist.

Dit gebrek in de betekening, dat luidens de bedoelde bepaling aanleiding kan zijn voor de rechter om te gelasten dat een nieuwe brief, onder aangetekende omslag, wordt gericht aan de geadresseerde van het exploit (art. 38, § 1, laatste lid, Ger.W.), maakt het bijzonder moeilijk om op redelijke gronden aan te nemen dat (verweerders) het bestaan van de beslagakte kenden. Het enkele feit dat zij uit dezelfde bus, waarin het afschrift van het beslagexploit was achtergelaten, de zaterdagkrant hebben genomen, biedt geen voldoende zekerheid om aan te nemen dat (verweerders)

toen ook noodzakelijk het afschrift van de beslagakte hebben moeten zien liggen. Het is evenmin bewezen dat (verweerders) tijdens het weekend en vóór 9.00 uur op maandag 11 april 1988 hun bus hebben gelicht. Voorts kan geen rekening worden gehouden met bepaalde mededelingen die een andere gerechtsdeurwaarder, naar aanleiding van het bewarend beslag bij de beslagene, zou hebben gedaan aan de echtgenote van deze laatste betreffende het derdenbeslag dat zijn college De V. nog dezelfde dag aan haar dochter zou betekenen. (Verweerders) ontkennen ten stelligste ook langs die weg over het beslag te zijn ingelicht. Deze broze gegevens kunnen niet de leemte in de betekening van het beslag verhelpen. Er is dus niet op afdoende wijze bewezen dat (verweerders) van het beslag waren ingelicht. Het bewijs dat zij niet te goeder trouw aan de beslagene hebben betaald, is dus niet geleverd. De eerste rechter heeft ten onrechte de sanctie van art. 1451 Ger.W. toegepast»,

terwijl, eerste onderdeel, de rechters in de zaken, die aan hun oordeel onderworpen zijn, geen uitspraak bij wege van algemene en als regel geldende beschikking mogen doen. Te dezen art. 1451 Ger.W., naar luid waarvan de derde-beslagene vanaf de ontvangst van de akte houdende derdenbeslag de sommen of zaken die het voorwerp van het beslag uitmaken niet meer uit handen mag geven op straffe van gewoon schuldenaar te worden verklaard en dit onverminderd schadevergoeding ten aanzien van de partij indien daartoe grond bestaat, ter discussie voorlag. Het hof van beroep in dat verband verwijst naar de stelling van de meeste commentatoren die aannemen dat de derde een fout moet hebben begaan door met het beslag op schuldige wijze geen rekening te houden. Het zich bij deze stelling aansluit, zonder hiervoor enige reden op te geven, aldus dit standpunt tot een algemene regel verheffende. Art. 1451 Ger.W., dat ter bescherming van de beslaglegger werd ingesteld, weliswaar geen andere voorwaarden voor de toepassing van de sanctie dan het uit handen geven van de goederen na ontvangst der beslagakte stelt, zodat het bestreden arrest, dat zich baseert op het standpunt van de meeste commentatoren van de wet, zonder te zeggen waarom het zich bij dit standpunt aansluit, hieraan een algemene en als regel geldende draagwijdte geeft (schending van art. 6 Ger.W.) en bovendien, door als voorwaarde te stellen dat de derde-beslagene op schuldige wijze met de beslagakte geen rekening moet hebben gehouden, aan art. 1451 Ger.W. een voorwaarde toevoegt (schending van art. 1451 Ger.W.):

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest met de in het middel weergegeven redenen zijn beslissing niet baseert op de leer van de «meeste commentatoren» waaraan het een algemene en als regel geldende draagwijdte zou toekennen;

Dat het zijn beslissing grondt op art. 1451 Ger.W. volgens de eigen ontleding die het ervan geeft en waarbij het aangeeft dat die aansluit bij de leer van de meeste commentatoren;

Dat het onderdeel in zoverre feitelijke grondslag mist;

Overwegende voorts dat art. 1451 Ger.W. bepaalt dat vanaf de ontvangst van de akte houdende beslag onder derden, de derdebeslagene de sommen of zaken die het voorwerp zijn van het beslag, niet meer uit handen mag geven, op straf-

fe van gewoon schuldenaar te worden verklaard voor de oorzaken van het beslag, onverminderd schadevergoeding ten aanzien van de partij, indien daartoe grond bestaat;

Dat art. 1452, eerste lid, Ger.W. bepaalt dat binnen vijftien dagen na het beslag onder derden, de derde gehouden is verklaring te doen van sommen en of zaken die het voorwerp zijn van het beslag;

Overwegende dat, in tegenstelling tot het voormelde art. 1452, eerste lid Ger.W., dat de termijn voor de verplichting van verklaring doet ingaan vanaf de betekening van het beslag, het voormelde art. 1451 Ger.W. de sanctie slechts toelaat in zoverre de derde-beslagene de akte van beslag onder derden heeft ontvangen;

Dat daaruit volgt dat de derde-beslagene slechts schuldenaar kan worden verklaard voor de oorzaken van het beslag, indien hij de sommen of zaken die het voorwerp zijn van de akte van besluit uit handen geeft nadat hij reeds kennis had of diende te hebben van de akte van beslag onder derden;

Dat het onderdeel in zoverre faalt naar recht;

...

NOOT – De ontvangstleer bij derdenbeslag en andere kennisgevingen die de betalingsverplichting van een schuldenaar wijzigen, en de verzendingsleer bij rechtshandelingen die een termijn doen ingaan

I. Vraagstelling

Deze zaak betreft – kort gezegd – de vraag vanaf wanneer een schuldenaar derde-beslagene is in die zin dat hij niet meer bevrijdend kan betalen aan de schuldeiser, m.a.w. vanaf wanneer de betekening van het derdenbeslag aan de derde deze uitwerking heeft. Deze vraag rees in een geval van betekening door het achterlaten van het afschrift van het exploit in de brievenbus.

Het gaat hier om een van de (vele) gevallen waarin een rechtshandeling een verplichting of een last oplegt aan een persoon tot wie ze is gericht. Dus gaat het er ook meer algemeen om vanaf wanneer dergelijke verplichtingen of lasten uitwerking hebben. De in het geannoteerde arrest verwoorde regel is coherent met de regel in die vergelijkbare gevallen. Wel laat het arrest een grote marge voor een «feitelijke» waardering door de bodemrechter.

II. Oplossing

In het concrete geval waren de derde-beslagenen de dochter en schoonzoon van de schuldenaar van de beslaglegger, die met het (bewarend) derdenbeslag zijn verhaal wou verzekeren voor een schuldvordering (meer dan 720.000 frank) op de (schoon)vader. Het beslag werd gelegd op vrijdag 8 april, d.w.z. het afschrift van het exploit werd op die dag in de brievenbus van de derde-beslagenen achtergelaten (overeenkomstig art. 38, § 1, Ger.W.). Op dat ogenblik waren zij aan hun (schoon)vader, schuldenaar van de beslaglegger, nog 1.340.000 frank verschuldigd wegens aankoop van een huis. Op maandag 11 april om 9 uur betaalden zij deze som volledig in handen van de notarissen gunstevan hun (schoon)vader. In hun verklaring van derde-beslagene van 13 april beweerden zij het beslagexploit slechts op maandag 11 april om 13 uur te hebben gevonden. Nochtans hadden zij op za-

terdag 9 april hun krant uit de brievenbus genomen.

De eerste rechter oordeelde dat de verklaring ongeloofwaardig was en verklaarde de beslagene schuldenaar. De appèlrechter oordeelde het evenwel niet bewezen dat de beslagene op het tijdstip van de betaling kennis hadden van het beslag. De voorziening in cassatie werd verworpen. Het Hof stelde weliswaar dat de derde-beslagene schuldenaar kan worden verklaard voor de oorzaken van het beslag, indien hij de sommen uit handen geeft nadat hij kennis heeft of dient te hebben van het beslag. Daarmee werd de redengeving van de appèlrechter rechtgezet. Maar opmerkelijk genoeg werd het arrest niet verboden, omdat het om een zuiver feitelijke beoordeling zou gaan. Het hof van beroep had evenwel enkel in feite vastgesteld dat de derde-beslagene op het tijdstip van de betaling geen kennis hadden van het beslag, maar niet dat zij geen kennis dienden te hebben. Dat de derde aan cassatie ontsnapte, heeft wellicht te maken met de precieze verwoordingen van de cassatiemiddelen en de bijzonder beperkende opvatting die het Hof over de grenzen van de rechtsstrijd in cassatie heeft.

Terwijl de regelen die in deze zaak spelen wellicht juist werden verwoord, laat de feitelijke toepassing ervan in dit geval dus toch een wrange nasmaak achter.

III. Systematische invoeging

A. Algemeen kader

Hoe dient de in dit geval verwoorde regel nu in het stelsel van ons recht te worden geplaatst? De regel is zeker niet uitzonderlijk. In de meeste gevallen treden de rechtsgevolgen van een rechtshandeling in ons recht immers in op het tijdstip waarop de bestemming er kennis van heeft of diende te hebben. Toch blijkt alleen al uit het antwoord van het Hof op het eerste onderdeel van het middel, dat enige schakering nodig is: de termijn voor de verplichte verklaring van derde-beslagene gaat in op het tijdstip van de betekening zelf, de last om de sommen niet meer uit handen te geven evenwel eerst op het tijdstip waarop de beslagene kennis heeft of diende te hebben van het beslag. Hieruit blijkt dus dat het tijdstip van ingaan van de rechtsgevolgen van een rechtshandeling niet alleen kan verschillen naar gelang van de aard van de rechtshandeling (sommige rechtshandelingen, bv. een testament, zijn niet «ontvangstbehoevend»), maar ook naar gelang van het rechtsgevolg waarover het gaat. Dit wordt maar al te vaak over het hoofd gezien, wanneer men het heeft over het ingaan van «de» gevolgen van een rechtshandeling of het tijdstip van uitwerking van «de» rechtshandeling, zonder te bepalen over welke gevolgen van de handeling men het precies heeft. Voor de samenhang van het recht is het voornamelijk van belang dat dezelfde maatstaf wordt gebruikt voor soortgelijke rechtsgevolgen, ook al zijn zij het gevolg van zeer verschillende rechtshandelingen. Het is belangrijker dat soortgelijke gevolgen van uiteenlopende rechtshandelingen volgens dezelfde maatstaf worden beoordeeld, eerder dan uiteenlopende rechtsgevolgen van eenzelfde rechtshandeling. En tot die samenhang draagt het geannoteerde arrest wel degelijk bij.

De rechtsgevolgen van rechtshandelingen kunnen zeer uiteenlopend zijn. Zo kan men een onderscheid maken tussen de volgende soorten rechtsgevolgen:

- de gebondenheid van de persoon die de rechtshandeling

stelt (bv. gebondenheid van de aanbieder aan een aanbod, van de eenzijdige belover aan de belofte, van de aanvaardende partij aan zijn aanvaarding van het aanbod, van de erkennende partij aan zijn erkenning, enz.);

- de gebondenheid van de persoon tot wie de handeling is gericht (de derde onder wie beslag wordt gelegd, de *debitor cessus* aan wie de cessie wordt meegedeeld, de derde aan wie de herroeping van een volmacht wordt meegedeeld, de ontvanger van een factuur (protestlast), de wederpartij jegens wie een overeenkomst wordt opgezegd of ontbonden, enz.);
- het ingaan van een termijn waarbinnen moet worden gehandeld of waarna een rechtsgevolg intreedt, of het schorsen of stuiten van een termijn (de termijn voor de verklaring van derdebeslagene, een termijn voor een rechtsmiddel, een verjaringstermijn waarbinnen de verjaring dus moet worden gestuit, een protesttermijn waarbinnen moet worden geprotesteerd, enz.);

- de tegenwerpelijheid van een rechtsverkrijging aan derden met een concurrerend recht (bv. de inschrijving van een hypotheek of van een pandrecht).

Grof gezegd kan men stellen dat de eerste twee soorten gevolgen ingaan op het tijdstip van de ontvangst van de handeling (waarover hieronder meer), uitgezonderd precies bij rechtshandelingen die geen ontvangst behoeven (*nicht empfangsbedürftig, non réceptice*; bv. het testament; of nog de rechtshandelingen waarvoor de publiciteit determinerend is). Termijnen gaan daarentegen in beginsel in op het ogenblik waarop de handeling wordt gesteld (niet wanneer de tegenpartij er kennis van krijgt). En de tegenwerpelijheid gaat in beginsel in op het ogenblik waarop de publiciteit wordt vervuld (en niet op het ogenblik waarop de concurrerende derden daarvan kennis kregen).

Over twee van deze categorieën wil ik het nader hebben: de gebondenheid van de persoon tot wie de handeling is gericht, en dan in het bijzonder de vraag aan wie bevrijdend kan worden betaald, en het ingaan van termijnen.

B. De gebondenheid van de persoon tot wie de handeling is gericht, in het bijzonder bij betalingsverplichting of -verbod

1° Overzicht

Een beslag onder derden op een schuldvordering, d.i. een beslag op de schuldvordering door een schuldeiser van de schuldeiser, is een van de handelingen waarvan de kennisgeving aan de schuldenaar diens betalingsverplichting wijzigt. De belangrijkste andere gevallen zijn de kennisgeving van een overdracht of een inpandgeving van schuldvordering (zie art. 1690, tweede lid, B.W.) of van een inkomensdelegatie (zie art. 203ter, tweede lid, en art. 221, derde lid, B.W.), alsmede de kennisgeving van een (conventionele) delegatie. Bij de rechtstreekse vordering (bv. art. 1798 B.W.) treedt het gevolg ook in door de kennisgeving, behalve in die gevallen waarin er van bij de aanvang een betalingsverplichting tegen de gerechtigde van die vordering geldt (bv. bij aansprakelijkheidsverzekeringen). In andere gevallen waarin de gerechtigde tot betaling wijzigt door (een andere vorm van) overgang van de schuldvordering, zoals subrogatie of quasi-subrogatie, natrekking e.d., rept de wet niet over een kennisgeving en wordt de betalingsverplichting van de schuldenaar bepaald door de kennis die hij heeft of behoort te hebben van dat feit dat de overgang van de schuldvordering

heeft teweegebracht. Meer in het algemeen is in ons recht de betaling aan de schijnschuldeiser bevrijdend wanneer de schuldenaar er rechtmatig op vertrouwde dat het om de schuldeiser ging.

Er is dus geen volledige eenvormigheid tussen deze regelen: bij derdenbeslag, cessie, in pandgeving en delegatie wijzigt de gehoudenheid van de schuldenaar eerst door de ontvangst van de kennisgeving, en niet door de kennis die op een andere manier zou zijn verkregen. Bij (quasi-)subrogatie en natrekking daarentegen zou elke kennis volstaan opdat de schuldenaar aan de nieuwe schuldeiser zou moeten betalen. Art. 1690 B.W. staat de gecedeerde schuldenaar wel toe om aan de cessionaris te betalen vooraleer er een kennisgeving heeft plaatsgevonden, namelijk door de cessie te «erkennen». Deze mogelijkheid zou beter worden geschrapt uit art. 1690 B.W., omdat zij een element van rechtsonzekerheid vormt, en daarom in de meeste buitenlandse rechtstelsels niet aanwezig is. Voorts zou de rechtszekerheid erbij winnen indien de kennisgeving ook in de resterende gevallen (subrogatie e.d.) zou worden ingevoerd als bepalend element voor de betalingsverplichting van de schuldenaar (behalve natuurlijk wanneer het niet om een wijziging achteraf gaat, maar om een modaliteit die vanaf het begin geldt, zoals voor de betaling door de aansprakelijkheidsverzekeraar). Op die manier zou er een samenhangende regeling ontstaan.

2° De preciese verwoording van het ontvangstbeginsel

Afgezien van het feit dat het voorwerp van de kennis van de schuldenaar dus niet eenvormig is (in de meeste gevallen de kennis van de kennisgeving, in andere de kennis van het feit dat de overgang heeft teweegebracht tussen de oude en de nieuwe schuldeiser), gaat het in ons recht dus wel steeds om de kennisname, en wordt het behoren te kennen daarbij stelselmatig gelijkgesteld met de feitelijke kennis. Daarbij is de regel ook min of meer coherent met de regel die we vinden bij de totstandkoming van overeenkomsten, bij de verbindende kracht van een eenzijdige rechtshandeling. Zo oordeelt het Hof van Cassatie sinds 1960 dat een overeenkomst gesloten is op het ogenblik waarop de aanbieder van de aanvaarding kennisneemt of redelijkerwijze kennis kon nemen (zie Cass., 16 juni 1960, *Arr. Cass.*, 1960, 932; Cass., 25 mei 1990, *R.W.*, 1990-91, 149, *Arr. Cass.*, 1990, 1218). In de rechtsleer spreekt men hierbij van een «gecorrigeerde ontvangst-vernemingsleer»: de «ontvangst» van de kennisgeving zou immers niet altijd volstaan (Kruithof, R., Bocken, H., De Ly, F. en De Temmerman, B., «Overzicht van rechtspraak (1983-1992). Verbintenissen», *T.P.R.*, 1994, p. 315, nr. 100).

Rechtsvergelijkend bekeken legt onze rechtspraak hiermee het risico een stuk meer bij de verzender dan in andere rechtstelsels, die meestal gewoon de ontvangstleer huldigen. Zij gaan ervan uit dat de rechtshandeling uitwerking heeft zodra de kennisgeving zich in de macht van de ontvanger bevindt, d.i. zodra het aan de ontvanger ligt of hij er al dan niet kennis van neemt. Zowel het Weens kooprecht (art. 24) als de *Principles of European Contract Law* (art. 1:303) bepalen dat een kennisgeving werking heeft zodra zij de bestemming heeft bereikt en dat dit reeds het geval is wanneer zij wordt bezorgd aan diens vestiging of postadres, dan wel, indien hij geen vestiging of postadres heeft, diens ge-

wone verblijfplaats (art. 1:303 *Principles of European Contract Law* voegt er wel aan toe dat de kennisgeving moet geschieden op een in de omstandigheden passende wijze. Voorts bevatten zij in 1:303 (4) nog een belangrijke uitzondering, die evenwel niet relevant is voor de hier besproken gevallen, maar enkel voor kennisgevingen wegens niet-nakoming door de bestemming (bv. kennisgeving van ontbinding van een overeenkomst). Een soortgelijke regel is trouwens in verschillende rechtstelsels te vinden, bv. art. 3:37, derde lid, N.B.W.; vgl. ook art. 27 C.I.S.G.). Het Italiaanse Burgerlijk Wetboek gaat uit van dezelfde oplossing, maar voegt eraan toe dat de bestemming kan bewijzen dat hij zonder schuld in de onmogelijkheid verkeerde er kennis van te hebben (C.C. art. 1335).

Daartegenover is de formulering van de Belgische cassatierechtspraak een stuk vager, wat betekent dat ze meer ruimte laat voor de bodemrechter en tot meer rechtsonzekerheid leidt. Het geannoteerde geval is een duidelijk voorbeeld van de ruime marge die de bodemrechter krijgt van het Hof van Cassatie. In omzeggens elk ander rechtstelsel zou in hetzelfde concrete geval het beslag wél voor de betaling eerder uitwerking hebben gekregen ten aanzien van de derde-beslagene.

C) Het ingaan van termijnen

Voor zover het gaat om de vraag wanneer een termijn ingaat, wordt ook in ons recht deze beoordeling *in concreto* verlaten en in beginsel uitgegaan van de verzendingstheorie, zij het dat het begrip «verzending» niet in alle gevallen past, en dit voor bepaalde rechtshandelingen dus een nadere precisering behoeft. Het kan ingewikkeld lijken dat eenzelfde rechtshandeling op een verschillend tijdstip uitwerking krijgt naargelang de gevolgen waarover het gaat (verzendingstheorie voor het ingaan van de termijn, ontvangst- of vernemingsstheorie voor andere rechtsgevolgen). Nochtans is dit wel de gelijk de meest coherente en zekere oplossing.

Voor het derdenbeslag past het geannoteerde arrest de verzendingstheorie toe op de termijn voor de verklaring van derde-beslagene: de termijn van vijftien dagen dient te worden gerekend vanaf het tijdstip waarop de gerechtsdeurwaarder de beslaghandeling stelt (art. 1452, eerste lid, Ger.W.). Zo ook is een verjaringstermijn gestuit op het tijdstip waarop de gerechtsdeurwaarder zijn exploot heeft verricht, en niet eerst bij de kennisname ervan door de gedaagde; bij handelingen die ter griffie gebeuren, lopen termijnen in beginsel vanaf het tijdstip van de neerlegging ter griffie, niet vanaf de kennisname door de wederpartij. Soortgelijke beslissingen vinden we op zeer uiteenlopende gebieden. Zo heeft een ontslag maar uitwerking vanaf de ontvangst-vernemings ervan door de wederpartij, maar zo het gaat om een opzegging met een termijn, loopt die termijn vanaf het ogenblik waarop de opzegging wordt gegeven (d.i. verzonden) (zie Cass. 11 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2837). Wanneer een kennisgeving per gerechtsbrief een termijn doet ingaan, loopt die termijn vanaf de verzending van de brief (zie cass., 20 februari 1998, *R.C.J.B.*, 1999, 191, met afkeurende noot J.F. Van Drooghenbroeck). Toegegeven moet worden dat de termijn voor het beroep bij de Raad van State tegen een bestuurlijke beslissing eerst loopt vanaf de ontvangst van deze beslissing, en niet vanaf de verzending van de kennisgeving.

D) Verklaring voor de schijnbare tegenstelling tussen beide regelen

Het verschil tussen beide regelen is m.i. ook verklaarbaar: in het eerste geval gaat het om kennisgevingen die een onmiddellijke verplichting of last voor de bestemming inhouden, in het laatste geval om een verplichting die eerst binnen een bepaalde termijn moet worden vervuld. Nu is het zo dat krachtens de algemene rechtsbeginselen een tekortkoming niet wordt beteugeld wanneer ze het gevolg is van overmacht. Beschikt de partij over een bepaalde termijn voor de te verrichten handeling, dan zal er evenwel maar sprake zijn van overmacht wanneer die onmogelijkheid plaatsheeft bij het verstrijken van de termijn of slechts zo kort voor het verstrijken ervan ophield dat het redelijkerwijze niet meer mogelijk was om de handeling binnen het overblijvende deel van de termijn te verrichten. Het feit dat men gedurende de eerste dagen van die termijn geen kennis had van het lopen ervan, vormt dus geen overmacht. Gaat het evenwel om een verplichting of last die onmiddellijk ingaat, is er sprake van overmacht zolang de bestemming geen kennis heeft of behoort te hebben van de kennisgeving die deze verplichting of last doet ontstaan. Op deze wijze is het onderscheid volkomen verklaarbaar.

Prof. Matthias E. Storme

RAAD VAN STATE

12e KAMER – 25 NOVEMBER 1999

Voorzitter-rapporteur: de h. De Brabandere

Staatsraden: de hh. Vandendriessche en Lust

Auditoraat: de h. Vermeire (gedeeltelijk andersluidend advies)

Advocaten: mrs. Vandermeersch, Weinstock, Allock loco Van Gysegem, Leus, Lesaffer, Glas en Arts

1. Raad van State – Schorsing – In aanmerking komende beslissingen – Akten en reglementen van administratieve overheden – Opdrachten van het Vlaams Commissariaat voor de Media – 2. Mediarecht – Televisieomroep – Vrije vestiging binnen de Europese Unie – Door E.U.-lidstaat eenzijdig genomen corrigerende of beschermende maatregelen – Toezicht op naleving van Gemeenschapsrecht door andere lidstaat – Geoorloofdheid – Controle door Vlaams Commissariaat voor de Media op een televisieomroep met een Britse vergunning

1. Enkel de akten en reglementen van administratieve overheden en niet administratieve beslissingen in betwiste zaken, die jurisdictionele beslissingen zijn, kunnen het voorwerp uitmaken van een schorsingsberoep bij de Raad van State.

De door art. 116bis van de gecoördineerde mediadecreten (besluit van de Vlaamse regering van 25 januari 1995, bekrachtigd bij decreet van 8 maart 1995) aan het Vlaams Commissariaat voor de Media toevertrouwde opdrachten, in zover zij bestaan in het afgeven, schorsen en intrekken van vergunningen, zijn beleidstaken van een administratieve overheid en wijzen niet op een rechtsprekende bevoegdheid. Het toezicht op de na-

leving van de mediadecreten en het opleggen van sancties bij niet-naleving ervan, kunnen in beginsel worden beschouwd als afgeleiden van die beleidsopdracht.

2. Krachtens de E.E.G.-richtlijn «televisie zonder grenzen» mag een E.U.-lidstaat van ontvangst zich niet het recht aanmeten om eenzijdig corrigerende of beschermende maatregelen te nemen ten einde het hoofd te bieden aan een eventuele miskennis van het Gemeenschapsrecht door een andere lidstaat, maar mag hij enkel nagaan of vanuit een andere lidstaat wordt uitgezonden.

In zoverre het Vlaams Commissariaat voor de Media controle uitoefent op een televisieomroep die een Britse vergunning heeft en in Groot-Brittannië uitzendt, lijkt het een eenzijdige corrigerende maatregel te nemen, bedoeld om een schending van het Gemeenschapsrecht door een orgaan van een andere lidstaat te doen ophouden.

VT4 t/ Vlaams Commissariaat voor de Media en N.V.
V.M.M.

Arrest nr. 83.639

Gezien een eerste verzoekschrift dat VT4 Ltd. op 7 april 1999 heeft ingediend om de schorsing van de tenuitvoerlegging te vorderen van de beslissing nr. 1999/002, genomen op 17 februari 1999 door het Vlaams Commissariaat voor de Media (hierna: V.C.M.) op de klacht van de N.V. Vlaamse Televisiemaatschappij, waardoor dit vaststelt dat verzoekster een televisieomroeporganisatie is die onder de bevoegdheid van de Vlaamse gemeenschap valt, dat zij werkzaam is zonder de door de gecoördineerde mediarechten vereiste erkenning en art. 49 van die decreten niet naleeft, en waarbij het aan verzoekster een termijn verstrijkend op 15 september 1999 laat om een erkenning aan te vragen en zich aan de mediadecreten te conformeren;

Gezien een tweede verzoekschrift dat VT4 Ltd. op 20 mei 1999 heeft ingediend om de schorsing van de tenuitvoerlegging te vorderen van de beslissing nr. 1999/004 genomen op 23 maart 1999 door het Vlaams Commissariaat voor de Media, waardoor dit het bezwaarschrift van verzoekster tegen zijn beslissing van 17 februari 1999 niet ontvankelijk verklaart;

Gezien de gelijktijdig ingediende verzoekschriften, waarbij dezelfde verzoekende partij de vernietiging vordert van dezelfde beslissingen;

...

1. Over de gegevens van de zaken

...

1.4.1.5. Het decreet van 17 december 1997 betreffende het Vlaams Commissariaat voor de Media en de Vlaamse Mediaraad wijzigt de gecoördineerde mediadecreten onder meer door invoeging van een titel *Vbis*, bestaande uit de art. 116bis en volgende, waarbij een Vlaams Commissariaat voor de Media wordt opgericht, bestaande uit een voorzitter, die ten minste tien jaar het ambt van magistraat in de hoven en rechtbanken of in de Raad van State moet hebben bekleed, en twee commissarissen, en waarbij de leden geen politiek mandaat mogen uitoefenen noch enige binding hebben met een mediasector, -bedrijf of -instellingen; zij worden benoemd en in voorkomend geval ook ontslagen door de Vlaam-

se regering; hun mandaat geldt voor zes jaar en is éénmaal hernieuwbaar (art. 116*quinquies*). Deze rechtspersoon (art. 116*bis*) oefent de bevoegdheden uit die haar door of krachtens decreet of uitvoeringsbesluit worden opgedragen en heeft inzonderheid tot taak het toezicht op de naleving van en het opleggen van sancties bij schending van de bepalingen van de gecoördineerde decreten, onverminderd de artikelen 12, 25, 78 en 79, het afgeven, schorsen en intrekken van de omroeperkenningen, het afgeven, schorsen en intrekken van machtigingen om reclame uit te zenden en om sponsoring aan te wenden aan omroepen, het afleveren, wijzigen, schorsen en intrekken van zend- en transportvergunningen aan de erkende omroepen, het afleveren, schorsen en intrekken van de vergunning om een kabelnet aan te leggen en te exploiteren, het geven en intrekken van de toestemming aan kabelmaatschappijen om omroepprogramma's door te geven. Indien het een overtreding op de bepalingen van de gecoördineerde decreten vaststelt, kan het V.C.M. één van de in art. 116*septies*, § 1, bepaalde sancties opleggen, gaande van een waarschuwing met vraag de overtreding stop te zetten tot de schorsing of intrekking van de vergunning als omroep of als kabelmaatschappij.

...

3. Over de schorsingsbevoegdheid van de Raad van State

3.1.1. Overwegende dat in de beide zaken de verwerende partij aanvoert dat de Raad van State onbevoegd is om van de vorderingen kennis te nemen en ze om die reden onontvankelijk zijn; dat zij betoogt dat het V.C.M. is opgetreden als administratief rechtscollege en de bestreden beslissingen dus beslissingen in betwiste zaken zijn, die enkel bij wijze van administratieve cassatie kunnen worden vernietigd, maar geen voor schorsing vatbare akten uitmaken in de zin van art. 17, § 1, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State; dat hieruit tevens zou volgen dat in het verzoekschrift de V.C.M. ten onrechte als verwerende partij werd aangewezen, zodat het verzoekschrift ook om die reden in beide zaken onontvankelijk is;

...

3.2.1. Overwegende dat art. 17, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, zoals het gold toen de vorderingen werden ingesteld, bepaalde dat, wanneer een akte of een reglement van een administratieve overheid vatbaar is voor vernietiging krachtens art. 14, eerste lid, de Raad van State als enige de schorsing van de tenuitvoerlegging ervan kan bevelen; dat uit die formulering volgde dat enkel de akten en reglementen van administratieve overheden en niet administratieve beslissingen in betwiste zaken, die jurisdictionele beslissingen zijn, en waarvan eveneens sprake is in art. 14, eerste lid, van de bedoelde wetten, het voorwerp kunnen uitmaken van een schorsingsberoep; dat de wet van 25 mei 1999 deze interpretatie heeft bevestigd, aangezien sindsdien in art. 14 van de voornoemde gecoördineerde wetten een onderscheid wordt gemaakt tussen het objectief annulatieberoep – akten en reglementen van administratieve overheden (§ 1) – en het administratief cassatieberoep (§ 2), terwijl art. 17, § 1, enkel verwijst naar art. 14, § 1; dat derhalve dient te worden uitgemaakt of de twee beslissingen waarvan de schorsing wordt gevorderd akten zijn van een administratieve overheid dan wel administratieve beslissingen in betwiste zaken, m.a.w. of de V.C.M. ter-

zake al dan niet is opgetreden als administratief rechtscollege;

...

3.2.2.1. Overwegende dat luidens art. 116*bis* van de gecoördineerde mediadecreten aan het V.C.M. verleende opdrachten, hiervoren onder 1.4.1.5. samengevat, in zover zij bestaan in het afgeven, schorsen en intrekken van vergunningen, beleidstaken zijn van een administratieve overheid en niet wijzen op een rechtsprekende bevoegdheid; dat die taken vóór de oprichting van het V.C.M. overigens tot de bevoegdheid van de Vlaamse regering behoorden; dat het toezicht op de naleving van de mediadecreten en het opleggen van sancties bij niet-naleving ervan, in beginsel kunnen worden beschouwd als afgeleiden van die beleidsopdracht; dat, in zoverre meer bepaald in de onderhavige zaken de V.C.M. is opgetreden in het raam van die bevoegdheid tot het opleggen van sancties, vastgesteld moet worden dat het niet echt de beslechting betrof van een geschil tussen twee partijen, VTM enerzijds en VT4 anderzijds, aangezien de V.C.M. weliswaar is opgetreden naar aanleiding van een klacht van VTM, maar zij niet gebonden was door de omvang van die klacht en bijvoorbeeld een intrekking ervan haar niet belet zou hebben toch een sanctie te treffen of een andere maatregel te nemen; dat de exceptie moet worden afgewezen;

...

5. Over de gegrondheid van de vorderingen

Overwegende dat luidens art. 17, § 2, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State slechts tot schorsing van de tenuitvoerlegging kan worden besloten onder de dubbele voorwaarde dat ernstige middelen die de vernietiging van de aangevochten rechtshandeling kunnen verantwoorden worden aangevoerd en dat de onmiddellijke tenuitvoerlegging ervan een moeilijk te herstellen ernstig nadeel kan berokkenen;

5.1. Over de ernst van de middelen

5.1.1.1. Overwegende dat in de eerste zaak verzoekster onder meer een achtste middel aanvoert, luidend als volgt: (...)

...

5.1.2.2. Overwegende dat VT4, ook na de gewijzigde televisierichtlijn, beschikt over een Britse omroepvergunning, verleend door de Independent Television Commission (hierna: I.T.C.) en dat zij door deze instelling wordt gecontroleerd; dat zulks betekent dat de I.T.C. op het eerste gezicht ervan uitgaat dat VT4 een omroep is die, in de zin van de televisierichtlijn, valt onder de bevoegdheid van Verenigd Koninkrijk, wat door de I.T.C. uitdrukkelijk werd bevestigd met brieven van 10 december 1997 en 18 maart 1999, overgelegd door de verzoekende partij; dat in zijn eerste bestreden beslissing het V.C.M. echter stelt dat VT4 een Vlaamse zender is en haar een termijn tot 15 december 1999 verleent om een Vlaamse erkenning aan te vragen en zich te schikken naar de gecoördineerde mediadecreten; dat het bijgevolg controle uitoefent op een zender die een Britse vergunning heeft en waarvan het V.C.M. niet betwist dat deze uitzendt, in de strikte betekenis van het woord, in Groot-Brittannië, ofschoon volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap, onder meer bevestigd

in het tweede kabeldecreetarrest C-11/95, Commissie tegen België, en in het arrest C-14/96, Denuit, een lidstaat van ontvangst zich in geen geval het recht mag aanmeten om eenzijdig corrigerende of beschermende maatregelen te nemen ten einde het hoofd te bieden aan een eventuele miskenning van het Gemeenschapsrecht door een andere lidstaat, maar enkel mag nagaan of inderdaad vanuit een andere lidstaat wordt uitgezonden – *single control of home control rule*, oorspronkelijk afgeleid uit art. 2.2, thans 2*bis* – en dat, indien een lidstaat van oordeel is dat een andere lidstaat de krachtens de richtlijn op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, hij op basis van art. 170 van het EG-verdrag een beroep wegens niet-nakoming kan instellen of de Commissie kan verzoeken op grond van art. 169 tegen die lidstaat op te treden;

5.1.2.3. Overwegende dat de bestreden bevoegdheidsverklaring, ingaande tegen de door de I.T.C. verleende Britse omroepvergunning, gecombineerd met de termijn om een Vlaamse erkenning aan te vragen, een dergelijke eenzijdige corrigerende maatregel lijkt te bevatten, bedoeld om een schending van het Gemeenschapsrecht door de I.T.C., die volgens deze beslissing immers ten onrechte een omroeplicentie zou hebben verleend of minstens behouden, te doen ophouden; dat die beslissing tot een dubbele controle leidt, enerzijds door de I.T.C., waar VT4 een omroepvergunning heeft en uitzendt, en anderzijds door het V.C.M., evenzeer als tot verder gaande beslissingen, zoals een verbod van doorgifte op de kabel;

5.1.2.4. Overwegende dat het argument van tussenkomende partij als zou art. 2*bis* van de televisierichtlijn slechts van toepassing zijn indien een lidstaat controle zou uitoefenen op een omroep die niet binnen zijn bevoegdheidssfeer valt, in de huidige stand van het geding evenmin voldoende overtuigend is; dat VT4 immers een Britse zender lijkt te zijn wegens de Britse omroepvergunning en de I.T.C. uitdrukkelijk stelde van oordeel te zijn dat hij voldoet aan de criteria van de gewijzigde televisierichtlijn om onder de bevoegdheid van de I.T.C. te vallen; dat indien het V.C.M. meende dat die vergunning ten onrechte werd verleend, het *prima facie* diende op te treden tegen het toekennen ervan door klacht in te dienen tegen de I.T.C. *c.q.* Groot-Brittannië en dit niet op eigen initiatief lijkt te kunnen corrigeren door zich bevoegd te achten kennis te nemen van klachten tegen VT4 en deze gegrond te bevinden;

5.1.2.5. Overwegende dat de verwijzing van de tussenkomende partij naar het feit dat de richtlijn toestaat op te treden tegen een U-bocht, evenmin tot een andere conclusie kan leiden, aangezien in de bestreden beslissing niet op die basis werd beslist; dat dit immers veronderstelt dat VT4 eerst als Britse zender wordt gekwalificeerd en dat vervolgens wordt geconcludeerd dat het de Britse vestiging enkel koos om zich te onttrekken, *in casu*, aan de Vlaamse reglementering, wat het V.C.M. niet heeft gedaan;

5.1.2.6. Overwegende, ten slotte, dat ook de Europese Commissie de mening is toegedaan dat het het V.C.M. niet toekwam eenzijdig VT4 te kwalificeren als Vlaamse zender en dat haar diensten met brief van 2 augustus 1999 België in gebreke hebben gesteld om op dat stuk de televisierichtlijn na te leven;

5.1.2.7. Overwegende weliswaar dat de door de richtlijn 97/36 gewijzigde bepalingen van de televisierichtlijn thans duidelijker normen bevatten op grond waarvan kan worden

bepaald onder de bevoegdheid van welke lidstaat een omroep ressorteert dan het geval was toen de vraag of VT4 als een Vlaamse dan als een Britse omroep moest worden beschouwd voor het eerst voor de Raad van State is gerezen; dat in het nieuwe art. 23*bis* of elders in de gewijzigde richtlijn ook niet met zoveel woorden wordt gezegd dat een lidstaat verplicht is eerst het door die bepaling ingestelde contactcomité te raadplegen vooraleer na een beoordeling van de feitelijke gegevens te beslissen dat een omroep die is erkend in een andere lidstaat onder zijn bevoegdheid ressorteert; dat een prejudiciële vraag naar het bestaan en de omvang van dergelijke verplichting eventueel kan worden gesteld in het raam van het annulatieberoep ten gronde; dat in de huidige stand van de rechtspleging de aanwijzingen volgens welke het V.C.M. zulks niet eenzijdig kon beslissen, echter overwegen: behalve de hiervoren vermelde argumenten, de ingebrekestelling van de Europese Commissie en de omstandigheid dat de I.T.C. zich nog steeds bevoegd acht; dat het middel voldoende ernstig moet worden geacht om, als er ook een moeilijk te herstellen ernstig nadeel aanwezig is, een schorsing van de bestreden beslissing te wettigen;

5.2. Over het moeilijk te herstellen ernstig nadeel

...
(Volgt: schorsing van de bestreden beslissingen)

NOOT – Zie over dit arrest de eerder in dit nummer gepubliceerde bijdrage van J. CEULEERS, «Europa is machtiger, de zaak VT4».

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER – 6 FEBRUARI 1997

Voorzitter: de h. Staessens

Raadsheren: de hh. Debucquoy en Floren

Advocaten: mrs. Debra, Soete en Ampe

Verzekering – Verjaring – Rechtsvordering van verzekeraar tot betaling van bijkomende premie wegens onjuistheid van de oorspronkelijke aangifte van de verzekerde – Nieuwe driejarige termijn – Vertrekpunt

De rechtsvordering van de verzekeraar waarbij een bijkomende premie wordt opgeëist, wegens de onjuistheid van de oorspronkelijke aangifte van de verzekerde, is onderworpen aan een nieuwe verjaringstermijn van drie jaar, die een aanvang neemt op het ogenblik waarop de verzekeraar kennis kreeg van de onjuistheid van de oorspronkelijke aangifte. Het is daarbij zonder belang of de onjuistheid van deze aangifte met opzet dan wel onvrijwillig gebeurde.

S.V.F. en F. t/ B.V.B.A. F.

Het tijdig en op rechtsgeldige wijze ingesteld hoger beroep betreft het vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Brugge, afdeling Oostende, van 15 februari 1994.

I. Voorgaanden

1. Bij dagvaarding, beide betekend op 2 juli 1993, vorderden appellanten van geïntimeerde betaling van respectievelijk 624.410 frank en 1.134.739 frank. Deze bedragen

hebben betrekking op de regularisatie van verzekeringspremies, verschuldigd voor de jaren 1987, 1988 en 1989. Het betreft namelijk verzekeringsovereenkomsten, waarvoor de premie wordt vastgesteld op basis van de loonmassa van het verzekerde bedrijf. Terwijl de premie aanvankelijk wordt berekend aan de hand van een aangifte door de verzekerde, is een aanpassing mogelijk, wanneer zou blijken dat deze aangifte niet met de werkelijkheid overeenstemt. *In casu* is bij een nazicht bij geïntimeerde en haar sociaal bureau gebleken dat de opgegeven bezoldigingen niet met de realiteit overeenstemden, zodat de premies werden aangepast in verhouding tot de werkelijke bezoldigingen.

2. Ingaande op het gevoerde verweer wees de eerste rechter, na de beide zaken te hebben samengevoegd, de vorderingen af als verjaard, omdat op het ogenblik van de betekening van de dagvaardingen meer dan drie jaar waren verstreken sedert de vervaldag van de respectievelijke premies (31 december 1987, 1988 en 1989).

3. Appellanten zijn van mening dat in het raam van een dergelijke verzekeringsovereenkomst de driejarige verjaringstermijn niet begint te lopen vanaf de vervaldag van de premie. Volgens hen neemt deze termijn pas een aanvang op het ogenblik dat de verzekeraar kennis krijgt van de feiten die aanleiding geven tot de herberekening van de premie. Zelfs in deze optiek gaan zij er weliswaar mee akkoord dat hun vorderingen deels verjaard zijn en daarom herleiden zij deze tot respectievelijk 280.878 frank en 522.592 frank.

4. Geïntimeerde volhardt in haar standpunt wat de verjaring betreft en wijst er voorts op dat er geen sprake is van bedrog, daar appellanten zelf erkenden dat onvrijwillig was nagelaten de juiste bezoldigingen van het personeel voor de jaren 1987, 1988 en 1989 te verklaren. Zij vraagt het beroep af te wijzen en het bestreden vonnis te bevestigen.

II. Bespreking

...

Nopens de problematiek van de verjaring betreft de betwisting het uitgangspunt van de driejarige verjaringstermijn.

Krachtens art. 32 van de (op dit geval nog toepasselijke) wet van 11 juni 1874 verjaart de rechtsvordering, die uit een verzekeringspolis ontstaat, door verloop van drie jaren, te rekenen van de gebeurtenis waarop ze gegrond is. Deze «gebeurtenis» is volgens de eerste rechter zonder meer gelijk te stellen met de vervaldag van de onderscheiden premies.

Het Hof kan zich bij deze visie niet aansluiten. In onderhavige aangelegenheid dient immers rekening te worden gehouden met het bijzondere karakter van de verzekeringsovereenkomsten wat de berekening van de premie betreft. Op de vervaldag wordt een premie opgevraagd, die wordt berekend op grond van de aangifte van de verzekerde (*in casu* op basis van de door hem opgegeven bezoldigingen van het personeel), maar de verzekeraar heeft contractueel het recht de juistheid van de hem verstrekte gegevens te controleren en eventueel een bijkomende premie op te vragen, die wordt berekend aan de hand van de werkelijke cijfers (art. 20 van de algemene voorwaarden van eerste appellante en art. 12 van de statuten van tweede appellante).

In een dergelijk geval verjaart de vordering tot inning van de premie in beginsel na verloop van drie jaar, te rekenen vanaf de vervaldag, tenzij de verzekeraar er binnen deze ter-

mijn kennis van krijgt dat de hem door de verzekerde verstrekte gegevens niet correct zijn en er aanleiding bestaat tot het herberekenen van de premie en het opeisen van een bijkomend bedrag. Voor de inning van deze bijkomende premie loopt een nieuwe verjaringstermijn van drie jaar, die een aanvang neemt op het ogenblik waarop de verzekeraar kennis kreeg van de onjuistheid van de oorspronkelijke aangifte. Het is daarbij zonder belang of de onjuistheid van deze aangifte het gevolg is van enig opzet dan wel of de onvolledige verklaring onvrijwillig gebeurde. De vaststelling dat de aangifte niet met de werkelijkheid overeenstemt, volstaat om de premie aan te passen.

De controle, die in dit geval de onvolledigheid van de aangiften aan het licht bracht, had plaats op 4 februari 1992, zodat er geen verjaring is ingetreden voor de premies die betrekking hebben op de vervaldagen die gelegen zijn binnen drie jaar vóór deze datum. De vordering is wel verjaard voor wat de premies betreft die zijn vervallen vóór 4 februari 1989.

Daar appellanten hun vordering in die zin hebben aangepast (de thans gevorderde bijkomende premies hebben betrekking op het jaar 1989, met vervaldag op 31 december 1989) komt hun vordering gegrond voor. De herberekening van de premies is als zodanig nooit het voorwerp van enige betwisting geweest.

VREDEGERECHT TE BERCHEM

5 JANUARI 1999

Rechter: de h. De Roeck

Advocaten: mrs. Matthyssens loco Tritsmans en Van Put loco De Neve

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – 1. Leurverbod – Begrip – 2. Informatie- en onderzoeksplicht van de kredietverlener – Sanctie

1. *Onder het in art. 7 Wet Consumentenkrediet verboden «leuren» voor kredietovereenkomsten, wordt niet enkel het bezoek ten huize van de consument met gelijktijdige sluiting van de kredietovereenkomst begrepen, maar ook het bezoek van een tussenpersoon zonder voorafgaand en schriftelijk verzoek tot kredietsluiting.*

2. *De onderzoeksplicht die door art. 11 Wet Consumentenkrediet wordt opgelegd aan de kredietgever, is een informatieplicht en vereist dat de persoonlijke financiële situatie van de consument wordt onderzocht. Het enkel consulteren van de centrale gegevensbank van de Nationale Bank van België is een onvoldoende nakoming door de kredietgever van zijn onderzoeksplicht. De onderzoeksplichten zijn specifiek precontractueel te noemen, zodat de niet-nakoming ervan leidt tot de aansprakelijkheid van de kredietgever wanneer hij de solvabiliteit van de consument verkeerd heeft beoordeeld. De sanctie hiervoor kan bestaan in de verplichting tot terugbetaling van het zuiver geleende kapitaal, terwijl de kredietnemer het voordeel van de betaling in termijn behoudt.*

N.V.F. t/ De S.

(...)

Wat reeds werd vermoed ter gelegenheid van het tussenvonnis waarbij de persoonlijke verschijning van partijen werd bevolen, wordt thans ten overvloede bevestigd door de niet-terengesproken nota van verweerster waarbij het schuld-

overzicht wordt opgesomd: tussen einde 1991 en half 1996 werd door verweerster bijna 3.000.000 fr. aan contracten gesloten van persoonlijke leningen, kredietopeningen, lening op afbetaling enz. Bijzonder dramatisch is het jaar 1994, waarin alleen reeds ruim 1.270.000 fr. aan verbintenissen werd aangegaan (enkel de hoofdsom);

Uit de verklaring van verweerster is gebleken dat de door haar met de rechtsvoorgangster van eiseres, de N.V. S., aangegane lening *bij verweerster thuis werd geregeld* en er alsdan weinig of niets werd gevraagd aangaande bepaalde inlichtingen of andere schulden;

De artikelen 7 en 8 van de Wet op het Consumentenkrediet verbieden het leuren voor kredietovereenkomsten, en onder dit verbod valt onder meer het opbellen om een bezoek bij de consument voor te stellen. Een dergelijk bezoek ten huize van de consument is derhalve enkel geoorloofd indien de kredietgever of -bemiddelaar aan de hand van een van de kredietovereenkomst onderscheiden geschrift, opgesteld vóór het bezoek, kan bewijzen dat de consument hem uitdrukkelijk om het bezoek heeft verzocht. Onder het «leuren» in de zin van art. 7 van de Wet op het Consumentenkrediet wordt niet enkel het bezoek ten huize van de consument met gelijktijdige sluiting van de kredietovereenkomst begrepen, maar ook het bezoek van een tussenpersoon, zonder voorafgaand en schriftelijk verzoek tot kredietsluiting, valt onder een dergelijk verbod (zie *Parl. St., Senaat*, 1989-90, nr. 916/2, 67 en zie Hof Bergen, 16 januari 1997, *T.B.H.*, 1997, 267, met noot M. Tison);

In het dossier van eiseres is er geen enkele aanduiding aanwezig dat verweerster uitdrukkelijk het bezoek te haren huize van de kredietbemiddelaar, *in casu* een zekere L., heeft gevraagd;

Gelet op de overduidelijke schuldenlast van verweerster en de op eerste gezicht onmogelijkheid om deze schuldenlast binnen aanvaardbare termijnen te bestrijden, dient men zich vragen te stellen over de alhier uitgevoerde verplichtingen van de kredietverstrekker, *in casu* de kredietbemiddelaar door wiens tussenkomst de overeenkomst is totstandgekomen;

De verplichting opgelegd door art. 11 van de Wet op het Consumentenkrediet wordt beschouwd als een van de essentiële bepalingen in de strijd tegen overmatige schuldenlast, welk onderwerp thans bijzonder actueel is en ondertussen aanleiding heeft gegeven tot een belangrijke wet;

Schuldoverlast vormt inderdaad een als maar groter wordende maatschappelijke zorg, en een van de redenen hiervoor is het volstrekt banaal geworden krediet dat aan particulieren wordt verschaft. Men moet slechts de kranten en reclamietijdschriften wekelijks nakijken om in één oogopslag te constateren dat er blijkbaar kwistig met kredietverstrekking wordt omgesprongen;

De onderzoeksplicht die wordt opgelegd aan de kredietgever is een informatieplicht en vereist dat de persoonlijke financiële situatie van de consument wordt onderzocht. Een kredietaanvraag door een insolvable consument mag niet leiden tot een kredietaanbod, want dit zou de doelstelling van de Wet op het Consumentenkrediet volstrekt negeren, welke doelstelling er precies in bestaat dat overmatige schuldenlast bij de consument wordt voorkomen;

Weliswaar heeft de wetgever een verplichte bron van informatie voorgesteld, zijnde de centrale gegevensbank van de Nationale Bank van België, maar het enkel consulteren

van deze verplichte bron van informatie is een onvoldoende nakoming door de kredietgever van zijn onderzoeksplichten. Deze plichten zijn specifiek precontractueel te noemen, zodat het niet-ervullen ervan leidt tot aansprakelijkheid van de kredietgever wanneer hij de solvabiliteit van de consument verkeerd heeft beoordeeld (zie C. Biquet-Mathieu, «Commentaire sommaire de la loi relative au crédit à la consommation», *Act.dr.*, 1993);

De informatieverplichting is weliswaar wederzijds, omdat ook de kredietnemer voorafgaand aan het sluiten van de overeenkomst bepaalde informaties dient te verstrekken, maar de kredietgever dient terzake een actieve rol te spelen, terwijl de consument de passieve rol uitmaakt. Uit de combinatie van de wettelijke regelingen van de art. 10, 11 en 15 van de wetgeving op het Consumentenkrediet valt deze actieve rol van de kredietgever inderdaad af te leiden;

In casu kan alhier aan de hand van het dossier met grote graad van zekerheid worden vastgesteld dat de opgetreden bemiddelaar voornoemde plichten heeft verzuimd;

Dit is overigens vrij logisch, wanneer men bedenkt dat een dergelijke bemiddelingspersoon zich door de ontrading of de afwijzing van het krediet in eigen vlees snijdt: hij handelt immers als zelfstandige en wordt onder meer vergoed telkens wanneer hij een gesloten overeenkomst bij de financieringsmaatschappij binnenbrengt, afgezien of deze overeenkomst al dan niet door de consument later op normale wijze wordt gehonoreerd;

Het sanctierecht van de rechter is door bedoelde wet vrij uitgebreid en aanzienlijk;

Het komt Ons voor dat verweerster dan ook enkel nog slechts dient te worden veroordeeld tot terugbetaling van het zuiver geleende kapitaal, terwijl zij het voordeel van de betaling in termijnen dient te behouden;

...

BENELUXRECHT

Verslag van de jaarvergadering van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland

De Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland vergaderde op 19 en 20 november 1999 te Gent. De jaarvergadering vond deze keer plaats in de gebouwen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.

Bij de aanvang van de vergadering werd door prof. M. Storme, voorzitter van de Belgische sectie, een rouwhulde uitgesproken ter nagedachtenis van prof. em. Simon Fredericq, lid van de afdeling Privaatrecht. De voorzitter verwelkomde tevens prof. mr. D. Asser die de taak van secretaris van de Nederlandse sectie opneemt.

Vervolgens werd in afzonderlijke afdelingen van gedachten gewisseld over de volgende thema's:

- «De verzelfstandiging van bestuurszaken» (prof. A. Alen en mr. W. Devroe/mr. M.M. Den Boer);
- «De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het privaatrecht» (prof. E. Guldix en prof. A. Wylleman/Prof. S.D. Lindenbergh);
- «Kinderpornografie» (prof. F. Hutsebaut/prof. J.L. van der Neut).

Na een toelichting van de rapporten door de preadviseurs bespraken de leden en de genodigden de onderwerpen. Tijdens de slotzitting werd over de werkzaamheden van de afdeling verslag uitgebracht door de respectieve secretarissen: L. De Geyter, E. de Kezel en J. Meese, allen verbonden aan de Rechtsfaculteit van de Universiteit Gent. Deze verslagen worden hierna opgenomen.

De komende jaarvergadering is gepland te Amsterdam op 24 en 25 november 2000. De volgende thema's zullen dan aan bod komen: «De adviserende taak van de Raad van State» (Belgisch preadviseur: prof. J. Velaers, U. Antwerpen en K.U. Brussel), «Borgtocht» (Belgisch preadviseur: prof. M. Van Quickenborne, U. Antwerpen) en «De positie van het openbaar ministerie» (Belgisch preadviseur: mr. D. Van Daele, K.U. Leuven).

E. Dirix

Afdeling Publiekrecht

De vergadering wordt gestart met een bondige uiteenzetting door de drie preadviseurs van hun respectief preadvies. Prof. dr. A. Alen (K.U. Leuven) wijst erop dat zijn bijdrage in het preadvies gebaseerd is op de adviezen van de afdeling wetgeving van de Raad van State. Zijn collega Belgisch preadviseur W. Devroe (Universiteit van Maastricht) stelt dat zijn bijdrage gebaseerd is op de praktijk, zoals die blijkt uit publicaties in het Belgisch Staatsblad, jaarrekeningen en jaarverslagen. De Belgische preadviseurs zijn van mening dat het niet te verantwoorden valt, ook ethisch niet, dat een overheid die – terecht – burgers aanpakt die het rechtssysteem misbruiken ter verwezenlijking van een onoorbare doelstelling als belastingontduiking, zelf hetzelfde rechtssysteem zouden misbruiken voor even onoorbare doeleinden – dikwijls dan nog via dezelfde technieken. Meester M.M. Den Boer, de Nederlandse preadviseur, wijst erop dat het moeilijk te bepalen is wanneer er sprake is van openbaar bestuur. Hij vermeldt tevens dat het feit dat een zelfstandig bestuursorgaan is georganiseerd op privaatrechtelijke of op publiekrechtelijke wijze, niets zegt over de controle op het zelfstandig bestuursorgaan. Meester M.M. Den Boer is voorstander van een verzelfstandiging langs publiekrechtelijke weg. Toekenning van openbaar gezag aan een private organisatie moet de uitzondering zijn die de regel bevestigt.

De afdeling ging in haar vergadering op zoek naar richtlijnen voor de overheid bij het oprichten van verzelfstandigde organen en naar een eventuele oplossing om de wildgroei daarvan tegen te gaan. Onder de brede noemer van verzelfstandiging wordt geprivatiseerd, extern verzelfstandigd en intern verzelfstandigd. De redenen waarom de overheid tot verzelfstandiging overgaat, zijn uiteenlopend: b.v. de betreffende overheidsactiviteit kan moeilijk worden georganiseerd onder de gelding van het publiekrecht, er kan behoefte zijn aan onafhankelijkheid ten opzichte van de overheid, ... Daarbij werd allereerst opgemerkt dat, om tot een succesvolle vergadering te komen, het noodzakelijk was dat Belgen en Nederlanders eenzelfde inhoud kenden van de begrippen, interne verzelfstandiging, externe verzelfstandiging en privatisering. Interne verzelfstandiging betekent in België deconcentratie en in Nederland agentschap; externe verzelfstandiging betekent in Nederland een zelfstandig bestuursorgaan en in België een functionele decentralisatie; privatisering betekent in België overdracht van de overheidsactiva naar de privésector en in Nederland opheffing of afstoting naar de markt.

De Nederlandse preadviseur wijst op de behoefte aan een gestructureerd model, de Belgische preadviseurs zoeken eerder een antwoord op de vraag welke de eerbare, rechtsgeldige motieven zijn om tot verzelfstandiging over te gaan en hoe men de misbruiken van die motieven moet tegengaan. Met andere woorden, de Nederlandse preadviseur wil de vergadering ertoe aanzetten een integrale structuur voor de organisatie van de zelfstandige bestuursorganen te ontwikkelen, terwijl de Belgische preadviseurs vooral de aandacht richten op de vraag in hoeverre verzelfstandiging aanvaardbaar is.

In beginsel mag de overheid extern verzelfstandigen, maar de overheid moet rekening houden met de aard van de overheidstaak en er moeten wettelijke beperkingen worden opgelegd. Zo moeten er regelingen worden uitgewerkt die ervoor zorgen dat de ministeriële verantwoordelijkheid niet in het gedrang komt, de betrokkenen moeten rechtsbescherming genieten en er moet controle blijven op het financiële beheer. De verzelfstandiging mag geen middel zijn voor de overheid om te ontsnappen aan haar verantwoordelijkheid. Immers, heden ten dage blijkt dat de verantwoordelijke minister – hij blijft verantwoordelijk, omdat hij instaat voor het hele beleid – zich verschuilt achter het statuut van het betrokken orgaan. Het probleem is echter dat er constructies worden bedacht waardoor het toezicht wordt beperkt of uitgesloten. Er moet een af-

weging gebeuren, afhankelijk van de aard van de overheidstaak die wordt verzelfstandigd. De leden van de vergadering zijn het er roerend over eens dat een verzelfstandiging nooit kan leiden tot een absolute onverantwoordelijkheid van de betrokken minister.

Bij het extern verzelfstandigen is de overheid gebonden aan een aantal beperkingen.

a) de normenhiërarchie

De Belgische preadviseurs brengen de algemene regel in herinnering dat de verzelfstandigende wetgever de normenhiërarchie dient te respecteren. Miskent hij die regels, dan riskeert hij de vernietiging van zijn wet door het Arbitragehof of de niet-toepassing ervan door om het even welke rechter. De Nederlandse preadviseur stelt dat de wetgever eveneens gebonden is door de Grondwet, maar wijst erop dat er geen heldere regeling bestaat voor de bevoegdheidsverdelende regels. De vergadering beslist unaniem dat bij het extern verzelfstandigen de overheid gebonden is door de normenhiërarchie.

b) het wettigheidsbeginsel

Ofschoon de wetgever zelf vrij mag afwijken van andere wetten, verbiedt het wettigheidsbeginsel hem om die vrijheid te delegeren door verzelfstandigde lichamen te machtigen om zelf, in hun statuten of anderszins, af te wijken van dwingende wettelijke normen. Voor de gemeenschappen en de gewesten geldt art. 9 Bijzondere Wet tot Hervorming der Instellingen, dat volgens het Arbitragehof een voorbehouden materie voor de decreetgever uitmaakt.

c) het specialiteitsbeginsel

Het gebonden zijn aan het specialiteitsbeginsel is een evidentie in België. Dit beginsel verbiedt dat de omschrijving van het doel van een verzelfstandigde rechtspersoon «volgsagen onduidelijk» is of naar een later te sluiten beheersovereenkomst wordt doorgeschoven. De Nederlandse preadviseur gaat akkoord met die vaststelling, in die zin dat men goed voor ogen moet houden dat een zelfstandig bestuursorgaan wordt gekenmerkt door een gesloten huishouding, dit in tegenstelling tot de organen van het algemeen bestuur, die worden gekenmerkt door een open huishouding. Dit komt in feite neer op een veroordeling van de praktijk waarbij zelfstandige bestuursorganen bevoegdheden naar zich toetrekken.

d) geen overdracht van essentiële overheidstaken aan organisaties buiten de overheid

Dit punt veroorzaakt enige discussie in de vergadering. Het Belgische preadvies verwijst naar het standpunt van de Raad van State, dat stelt dat essentiële overheidstaken niet mogen worden overgedragen aan organisaties buiten de overheid, maar wat zijn essentiële overheidstaken? De Nederlandse delegatie is van oordeel dat de term «essentiële overheidstaken» te weinig houvast biedt. Men kan hoogstens een opsomming geven, zoals defensie, politie. Maar een lid van de Belgische delegatie stelt dat dit onmogelijk is, omdat het recht evolueert.

Na langdurige beraadslaging wordt aan prof. dr. P. Van Orshoven de opdracht gegeven om een abstracte definitie op te stellen van wat een essentiële overheidstaak is. Onder verwijzing naar prof. dr. Van Welkenhuyzen stelt hij voor: «de soevereine beoordeling van wat het algemeen belang vereist, moet – rechtstreeks of onrechtstreeks – onvervreemdbaar eigen blijven aan de meest rechtstreeks democratisch legitieme overheid». Hij meent dat deze definitie heel bruikbaar is in de voorliggende materie. Men moet geval per geval inschatten hoever men kan gaan: een gebonden bevoegdheid is overdraagbaar; een discretionaire bevoegdheid is in beginsel onoverdraagbaar (met dien verstande dat sommige discretionaire bevoegdheden wel kunnen worden gedelegeerd, maar nooit worden afgestaan).

De Nederlandse delegatie oordeelt dat het de overheid zelf is die moet bepalen wat een essentiële overheidstaak is. Men moet het antwoord dus zoeken op procedureel vlak, met name in de procedurele waarborgen.

De voorzitter verklaart dat er bepaalde overheidstaken zijn die zich niet tot overdracht lenen. Het is moeilijk om essentiële overheidstaken af te bakenen, maar er zijn taken die niet kunnen worden verzelfstandigd, zoals politie en defensie. Als er bovendien discretionaire bevoegdheden in het geding zijn, kan dit een contra-indicatie vormen voor een mogelijkheid tot overdracht. De overdracht mag dus eventueel, maar men moet voorzichtig zijn.

Als besluit kan worden gesteld dat het moeilijk is een omschrijving te geven van wat «essentiële overheidstaken» zijn. Een oplossing kan worden gevonden in de procedurele waarborgen, maar over

een materieel criterium kan in de Nederlandse delegatie geen overeenstemming worden gevonden.

e) geen afbreuk aan ministeriële verantwoordelijkheid en parlementair controlerecht

De vergadering is het erover eens dat aan de ministeriële verantwoordelijkheid en het parlementair controlerecht geen afbreuk mag worden gedaan. De overheid moet in beginsel de bevoegdheid hebben een beslissing van het verzelfstandigd bestuursorgaan te schorsen en te vernietigen.

f) andere

Aan verzelfstandigde organen mag geen regelgevende bevoegdheid worden toegekend.

In de vergadering wordt de voorkeur uitgesproken voor de verzelfstandiging langs publiekrechtelijke weg, maar in elk geval spreekt de vergadering zich uit tegen een gebruik van de privaatrechtelijke weg, louter en alleen om publiekrechtelijke elementaire waarborgen te ontduiken. Een lid van de Belgische delegatie merkt op dat er altijd een algemene begrenzing geldt voor de verzelfstandiging, namelijk het recht.

Het Belgische preadvies eindigt met de vaststelling dat elke hybride vorm, elke denaturering verboden is. De Nederlandse delegatie vraagt zich af of die opvatting niet te streng is. Als de overheid wil gebruik maken van een vennootschapsvorm, moet dit mogelijk zijn. Er is dus een nuancering van die opvatting nodig. Als besluit kan worden gesteld dat men de hybride constructies niet totaal mag afwijzen, zodat hetzij enkel de publiekrechtelijke, hetzij enkel de privaatrechtelijke weg mag worden gekozen. Indien de overheid, met inachtneming van het reeds vermelde, de privaatrechtelijke weg inslaat, mag zij gebruik maken van privaatrechtelijke rechtspersonen en haar invloed daarin verankeren, maar zonder in strijd te komen met de dwingende rechtsnormen die die rechtspersonen beheersen, zoals die terzake de autonomie van het bestuur, de organisatie van de rechtspersonen (vb. aandeelhouders versus bestuur), gerichtheid op winst ten behoeve van de aandeelhouders (zo kan in Nederland de overheid houder zijn van een zgn. prioriteitsaandeel).

Wat is de zin van het privatiseren en vervolgens toch het private monopolie in stand te houden, meer bepaald geen concurrentie toe te laten? Waar is de controle? Immers, als er geen overheidscontrole meer is en de tucht van het marktmechanisme ontbreekt, zal het verzelfstandigde bestuursorgaan volledig alleen regeren. Het verdient aldus, volgens de leden van de vergadering, aanbeveling om af te zien van externe verzelfstandiging ingeval van afstoting van bestuurszaken, indien er geen sprake is van concurrentie op de markt.

Volgens het Belgische preadvies is het perfect mogelijk in de Grondwet een artikel in te schrijven dat betrekking heeft op de functionele decentralisatie. Ook de Nederlandse preadviseur is die mening toegedaan. De leden van de vergadering hebben over dit standpunt een verschillende opvatting. De meerderheid van de vergadering is van mening dat er in de Grondwet plaats is om over de zelfstandige bestuursorganen een basisbepaling op te nemen, die dan verder via kaderwetgeving kan worden uitgewerkt. Een minderheid in de Belgische delegatie is de mening toegedaan dat de Grondwet moet worden voorbehouden voor algemene beginselen en principes, en dat de externe verzelfstandiging niet in de Grondwet thuis hoort.

Op de vraag of er een kaderwet moet komen voor externe verzelfstandigde organisaties die algemene regelen vastlegt voor de organisatie, de samenstelling en de bevoegdheden ervan, alsmede voor het toezicht op dergelijke organisaties, antwoordt de vergadering dat het beter is te spreken over kaderregelingen, in de zin van zowel wetten als decreten. Na een aanpassing van de vraag in die zin, zijn de leden het unaniem eens over de noodzaak van een integrale kaderregeling. Bovendien moet die kaderregeling gelden voor alle extern verzelfstandigde organisaties, met dien verstande dat er een vrijheid moet worden ingebouwd voor de overheid om te kunnen kiezen tussen verschillende typen van organisaties. Er moet worden geopteerd voor een systeem van typendwang, waarbij rekening wordt gehouden met de aard van de organisatie en met de aard van de te verrichten taken. Volgens de vergadering moet hieruit worden afgeleid dat, als er verschillende publiekrechtelijke typen worden voorgesteld in een kaderregeling, het niet meer nodig en opportuun is de overheid de mogelijkheid te geven te kiezen voor privaatrechtelijke rechtspersonen aan wie ze dan vervolgens het openbaar gezag toekent.

De maatregelen die minstens moeten worden genomen om een afdoende controle op extern verzelfstandigde organisaties te garanderen, kunnen volgens de leden van de vergadering niet worden opgesomd. Per type van organisatie dienen minimumregelen te worden vastgesteld. De noodzakelijke maatregelen zijn afhankelijk van het type van instelling en de soort van de overheidstaak. In elk geval moet steeds de mogelijkheid open blijven om de verzelfstandiging ongedaan te maken. Bovendien kan men niet zomaar aanvullende vormen van verantwoording eisen, die niet gelden voor het algemeen overheidsbestuur, omdat opnieuw de vraag naar de noodzaak van dergelijke vormen van verantwoording afhankelijk is van het type van instelling en de soort van de verzelfstandigde overheidstaak. Ook over de weglating of vervanging van bepaalde toezichtsmechanismen die gelden voor het algemeen overheidsbestuur, kan niet in het algemeen worden beslist.

Als laatste punt beslist de vergadering unaniem dat de maatregel die concreet kan worden genomen om het verzelfstandigingsproces transparanter te maken, de kaderregeling is. Die kaderregeling zal de wildgroei van de externe verzelfstandigde organismen vertragen of zelfs stopzetten en de werking van die organismen transparanter maken.

Lien De Geyter

Afdeling Privaatrecht

De vraagpunten die ter tafel lagen tijdens de vergadering, waren gegroepeerd rond drie thema's. De eerste vier vraagpunten hadden betrekking op het begrip persoonsrecht. De volgende twee vraagpunten behandelden de rol van het begrip persoonsrecht in het burgerlijk recht. De laatste vier vraagpunten hadden betrekking op de mogelijke sancties bij de schending van persoonsrechten.

1. Zijn persoonsrechten een bijzondere categorie van subjectieve rechten, of gaat het eerder om burgerlijke vrijheden? Wat is de consequentie van deze divergerende opvattingen?

Een lid van de Nederlandse delegatie wees erop dat de keuze tussen subjectieve rechten en burgerlijke vrijheden praktische consequenties heeft. De handhavingssituatie verschilt naargelang men meent dat het om subjectieve rechten gaat of niet. Wanneer men meent dat persoonsrechten een bijzondere categorie van subjectieve rechten vormen, impliceert dit dat men het bestaan van een zelfstandig handavingsregime aanvaardt.

Een lid wees op het verschil tussen het Belgische en het Nederlandse recht m.b.t. het criterium voor de vaststelling van onrechtmatigheid: in België geldt enkel de toetsingsnorm van art. 1382 B.W.; in Nederland wordt gewerkt met een driedig criterium. Naast het doen of nalaten in strijd met de zorgvuldigheidsnorm en het doen of nalaten in strijd met een wettelijke verplichting, geldt ook de inbreuk op een recht als onrechtmatigheids criterium. Volgens een lid van de Belgische delegatie is het verschil met het Belgische recht niet zo groot. Volgens dit lid zijn er sterke argumenten om ook naar Belgisch recht de inbreuk op een recht als onrechtmatig te beschouwen in het licht van art. 1382 B.W. (voor zover er geen grond van rechtvaardiging aanwezig is). Het voordeel, verbonden aan het criterium van de inbreuk op een recht, is de sterke bewijspositie voor het slachtoffer dat zich erop beroept. Het slachtoffer van een inbreuk op een recht hoeft geen fout aan te tonen. Wel lijkt naar Belgisch recht het besef van de inbreuk bij de dader een belangrijke factor te zijn.

De vergadering besloot persoonsrechten aan te merken als een bijzondere categorie van subjectieve rechten. Op deze manier kan meer voeding worden gegeven aan de bescherming van aspecten van de menselijke persoonlijkheid.

2. Hoe verhouden de persoonsrechten zich tot de grondrechten en de mensenrechten? Welke rol speelt de horizontale werking van verdragsregels inzake mensenrechten bij de juridische benadering van met de menselijke persoonlijkheid verbonden aanspraken?

Een lid van de Belgische delegatie meende dat er geen tegenstelling of nevenschikking bestaat tussen persoonsrechten en grondrechten. De spreker was tevens van oordeel dat de horizon-

tale werking van grondrechten reeds een verworven goed is. Dit zou o.m. blijken uit de rechtspraktijk en de praktijk van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

De preadviseurs wezen erop dat het onderscheid tussen persoonlijkheidsrechten en grondrechten nuttig blijft. De persoonlijkheidsrechten (rechten die betrekking hebben op de individuele menselijke persoonlijkheid) hebben het voordeel dat ze meer concreet zijn en dus een werkbaar instrument vormen voor de rechtspraktijk. Grondrechten worden ingeroepen in de verhouding t.o.v. de overheid en zijn noodzakelijkerwijze meer algemeen geformuleerd.

Voor wat de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens betreft, werd beaamd dat het toekennen van horizontale werking aan direct werkende verdragsbepalingen reeds een verworven goed is. Op intern nationaal vlak zou dit echter nog steeds aanleiding geven tot discussie.

Conclusie van de bespreking was dat het onderscheid tussen persoonlijkheidsrechten enerzijds en grondrechten en mensenrechten anderzijds, (toch) minder essentieel is dan traditioneel wordt vooropgesteld.

3. *Is het aangewezen de persoonlijkheidsbescherming te veralgemenen tot één basisconcept, of is het eerder verkieslijk verschillende persoonlijkheidsrechten te onderscheiden? Als voor één basisconcept wordt geopteerd: om welk concept gaat het dan?*

Een aantal leden van de Nederlandse delegatie gaf de voorkeur aan een algemeen persoonlijkheidsrecht, omdat dan duidelijker wordt om welk concept het gaat. Andere leden van de Nederlandse delegatie meenden dat er aan een algemeen concept in Nederland geen behoefte is, wanneer er criteria voorhanden zijn om de persoonlijkheidsrechten te beoordelen.

Een aantal leden van de vergadering wees erop dat een begripsomschrijving van de persoonlijkheidsrechten essentieel is. Aan de grondslag van het begrip lijkt het recht op integriteit van de menselijke persoon te liggen. Naast het recht op integriteit van de menselijke persoon worden tot de persoonlijkheidsrechten ook nog gerekend, alle rechten die hieruit voortvloeien en waarvan de schending tot sancties kan leiden.

Een lid van de vergadering wees erop dat het begrip «menselijke waardigheid» wel richtinggevend kan zijn, maar dat de uiteindelijke invulling ervan nog steeds stof tot discussie zal opleveren. Een van de Belgische preadviseurs wees erop dat het begrip «menselijke waardigheid» als grondslag voor de persoonlijkheidsrechten, niet al te zeer mag worden veralgemeend, zo niet wordt het een onwerkbaar begrip voor de rechtspraktijk.

De voorzitter stelde voor om over een basisconcept te blijven nadenken, teneinde een nadere invulling te kunnen geven aan meer specifieke persoonlijkheidsrechten. Er werd aanvaard dat persoonlijkheidsrechten verschillen van andere subjectieve rechten en dat ze betrekking hebben op de individuele menselijke persoonlijkheid.

4. *Kan men in de Belgische en Nederlandse nomenclatuur van de persoonlijkheidsrechten elementen ontwaren die het mogelijk maken de criteria te bepalen waaraan een aanspraak moet voldoen om als een persoonlijkheidsrecht te worden erkend?*

De vraag wordt gesteld of men hier in de (defensieve) sfeer van de onrechtmatige daad wil blijven. Deze materie heeft immers niet alleen betrekking op het opleggen van sancties wegens aantastingen van subjectieve rechten, maar ook op aanspraken die voortvloeien uit subjectieve rechten, zoals het recht op zelfontplooiing.

Leden van de Nederlandse delegatie wezen erop dat er qua filosofie een tegenstelling bestaat tussen de leer van de persoonlijkheidsrechten en de leer van de onrechtmatige daad. Deze laatste leer gaat uit van een «acceptatie van onheil». Het gevaar van de ontwikkeling van persoonlijkheidsrechten is dat men niets meer accepteert en dat alles zal worden omgezet in rechten en rechtsgevolgen. Er werd opgemerkt dat de parallel met de figuur van de hinder uit nabuurschap hier nuttig kan zijn; slechts wanneer een bepaalde grens wordt overschreden, zou er sprake zijn van een inbreuk op een subjectief recht.

5. *Welke voorwaarden moeten zijn vervuld opdat van een schending van persoonlijkheidsrechten sprake kan zijn? Hoe kijken de Ne-*

derlandse rechtsgeleerden aan tegen de Belgische controverse over het al dan niet bestaan van een aan persoonlijkheidsrechten verbonden inherente rechtsvordering? Kan in het Nederlandse rechtsdenken plaats worden gemaakt voor een op het handhavingsrecht zelf gebaseerde rechtsvordering of hoort de handhaving van persoonlijkheidsrechten exclusief thuis in het leerstuk van de onrechtmatige daad?

Volgens een lid van de Belgische delegatie opent enkel de onrechtmatige inmenging in een persoonlijkheidsrecht de mogelijkheid tot een herstellvordering. Niet elke inmenging in een persoonlijkheidsrecht kan worden aangemerkt als onrechtmatig en dus aanleiding geven tot een vordering tot herstel.

In de context van de besprekingen rees de vraag naar de bron van de verbintenis tot herstel. Een aantal leden van de Nederlandse delegatie meende dat het hier gaat om een rechtsplicht. Volgens de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens kan de verbintenis steunen op andere rechtsbronnen dan wetsbepalingen. Ook zonder onrechtmatig handelen kan er dus een rechtsplicht voorhanden zijn (b.v. de rechtsplicht van een moeder om de identiteit van de vader aan haar kind bekend te maken, cf. het Valkenhorst-arrest van de Hoge Raad).

Een lid van de Belgische delegatie merkte op dat er niet altijd een rechtsplicht hoeft te zijn. Bij verbintenissen om niet te doen bijvoorbeeld, is het eigendomsrecht primair de bron van verplichting. Bij een schending van de plicht tot eerbiediging van het eigendomsrecht, kan een *actio negatoria* worden ingesteld door de eigenaar. Een dergelijke *actio negatoria* zou ook mogelijk zijn inzake de materie van de persoonlijkheidsrechten.

Een lid van de Nederlandse delegatie gaf aan dat het afhangt van de omstandigheden of men zich op een persoonlijkheidsrecht kan beroepen als verweerder of niet. Diegene die zijn lichaam aanwendt om andere personen te schaden (b.v. een verkrachter), heeft zijn recht om zich op zijn lichamelijke integriteit te beroepen, verwerkt, wanneer hij wordt onderworpen aan een fysieke onderzoek.

Besluit van de vergadering was dat de leden van de Nederlandse delegatie konden openstaan voor de gedachte dat aan de persoonlijkheidsrechten een inherente rechtsvordering verbonden is.

6. *Welke rol speelt de afweging van conflicterende rechten bij de vaststelling van de schending van een persoonlijkheidsrecht?*

Volgens een lid van de Belgische delegatie zou de rechter, bij een afweging tussen conflicterende belangen, steeds een beetje aan «nattevinger-werk» doen, aangezien het telkens gaat om een evenwichts-oefening.

De Voorzitter stelde de vraag of er geen persoonlijkheidsrechten zijn die duidelijk zwaarder doorwegen. Een lid van de Belgische delegatie merkte op dat het niet steeds gaat om een afweging van conflicterende rechten. Het begrip «subjectief recht» impliceert dat bepaalde belangen een specifieke behandeling moeten krijgen. In vele situaties zal er dus geen conflict zijn tussen «gelijke» rechten. In situaties waarbij er wel gelijke rechten in het geding zijn, zal er ook niet altijd sprake zijn van een loutere belangenafweging. De vraag zal eerst rijzen tot waar het betrokken recht dat wordt ingeroepen, reikt.

De Nederlandse delegatie verwees in haar antwoord op de vraag van de voorzitter naar het «Valkenhorst-arrest» van de Hoge Raad. In dit arrest maakte de Hoge Raad een afweging van de belangen van een vrouw die het recht opeiste om de identiteit van haar vader te achterhalen tegenover de belangen van de moeder van die vrouw (die de identiteit van de vader geheim wou houden), en de belangen van de instelling waar die vrouw destijds was geboren (die zich had verbonden tot een zwijgplicht t.o.v. de moeder). De Hoge Raad besliste dat het recht van het kind prevaleert op het recht van de moeder. Hieruit leidde een lid van de Nederlandse delegatie af dat er aan de hand van de rechtspraak van de Hoge Raad misschien een rangorde van belangen kon worden aangegeven. De Nederlandse preadviseur sprak dit tegen. Hij wees erop dat men wel kan aangeven welk belang er wordt gehecht aan bepaalde rechten (waarbij een zekere fluctuatie kan optreden), maar dat er aan de hand van de rechtspraak van de Hoge Raad geen rangorde kan worden opgesteld van persoonlijkheidsrechten.

De vergadering kwam tot het besluit dat men in sterke mate aandacht moet besteden aan het geval dat voorligt. Slechts bij hoge uit-

zondering kan de rechter vaststellen wat *in abstracto* de rang van voorrang is tussen conflicterende rechten.

7. *Kan het preventief ingrijpen van de voorzitter in kort geding, ter bescherming van de met aantasting bedreigde persoonlijkheidsrechten, samengaan met de grondwettelijke bescherming van bijvoorbeeld het recht op vrije meningsuiting?*

Volgens de Nederlandse delegatie kan deze vraag positief worden beantwoord. Een aantal leden van de Belgische delegatie formuleerde enige kritiek. In bepaalde gevallen heeft de Belgische wetgever zelf aan een belangenafweging gedaan. Zo mag het recht op vrije meningsuiting b.v. niet worden onderworpen aan een prealabele censuur. Een lid van de Belgische delegatie merkte op dat het probleem kan worden ondervangen door een beroep te doen op internationale wetteksten met directe werking, die voorrang hebben op de grondwettelijke bepalingen.

Een van de Belgische preadviseurs wees erop dat zowel het recht op vrije meningsuiting als het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer opgenomen zijn in de Belgische Grondwet en in de mensenrechtenverdragen. Ze stelde de vraag of hier een hiërarchie kan worden ingezien?

Een lid van de vergadering merkte op dat er volgens de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens een onderscheid moet worden gemaakt tussen «*public speech*» en «*private speech*». Inzake de «*public speech*» is de vrije meningsuiting onvoorwaardelijk en absoluut in de zin dat ze steeds prevaleert. Wanneer het slechts gaat om «*private speech*», d.i. een meningsuiting die op geen enkele wijze betrekking heeft op het maatschappelijk debat, primeert de vrijheid van expressie niet op andere vrijheden en kan er een belangenafweging *in concreto* worden gemaakt.

De vergadering besloot deze vraag positief te beantwoorden.

8. *Vergt de handhaving van persoonlijkheidsrechten een eigen schaderegeling?*

De vergadering kwam tot de conclusie dat, wanneer wordt aangevaard dat de schending van een subjectief recht een principiële schade oplevert, deze vraag positief kan worden beantwoord.

9. *Rechtvaardigt de enkele schending van een persoonlijkheidsrecht reeds een schadevergoeding?*

De Belgische preadviseurs verdedigden de stelling dat de (onrechtmatige) inbreuk op een persoonlijkheidsrecht een aanspraak op schadevergoeding rechtvaardigt, omdat in dat geval de inbreuk samenvalt met de fout en met de schade. De Belgische preadviseurs pleitten ervoor om deze problematiek uit de sfeer van de onrechtmatige daad te halen.

De vergadering was van oordeel dat het antwoord op deze vraag, met inachtneming van volgende nuances, positief kon luiden: «onder omstandigheden kan de enkele schending van een persoonlijkheidsrecht een recht op schadeherstel rechtvaardigen».

10. *Is de toekenning van exemplary damages in deze context wenselijk?*

De Nederlandse preadviseur wees erop dat het concept van de zgn. «*exemplary damages*» een opgang heeft gekend in het Duitse civiele recht, naar aanleiding van het drieste optreden van de roddelpers aldaar. In Duitsland worden zeer hoge vergoedingen toegekend n.a.v. de schending van bepaalde persoonlijkheidsrechten. De berekening van deze vergoedingen wordt niet langer gebaseerd op het compensatoire schadevergoedingsrecht. De preadviseurs plaatsten echter kanttekeningen bij de wenselijkheid van de invoering van een systeem van *exemplary damages* in het nationale recht. Ze wezen er b.v. op dat het evenwicht met toegekende vergoedingen voor andere vormen van morele schade zou moeten behouden blijven (cf. de vergoedingen voor «immateriële» of «morele» schade n.a.v. verkeersongevallen). Enkel bij grote winst, zou als (bijkomende) sanctie een winstafdracht kunnen worden opgelegd aan de dader. Eventueel zou deze winst kunnen worden gestort in een slachtofferfonds. Er werd nog opgemerkt dat een sanctie, wanneer ze voorziet in de betaling van een bedrag dat onevenredig is met de geleden schade,

moet worden beschouwd als een strafrechtelijke sanctie en dus moet voldoen aan de vereisten gesteld in art. 6 E.V.R.M.

De meerderheid van de leden van de vergadering was van oordeel dat de toekenning van «*exemplary damages*» in deze context niet wenselijk is. Een lid van de Belgische delegatie merkte op dat het onwaarschijnlijk is dat een concept van «*punitive damages*» door het Arbitragehof zal worden aanvaard, tenzij men hiervoor sterke motieven kan aangeven.

De vergadering kwam tot het besluit dat over de invoering van het concept van «*punitive damages*» en over de mogelijke technische uitwerking ervan nog moet worden nagedacht. Eventueel kan worden geopteerd voor een strafrechtelijke benadering.

Evelien De Kezel

Afdeling strafrecht

Bij wijze van toelichting van deze preadviezen kon de afdeling strafrecht zich vergenoegen in een verduidelijkende uiteenzetting omtrent de wettelijke situatie in beide landen, gebracht door de respectieve preadviseurs. Hieruit bleek reeds dat tussen België en Nederland een aantal verschilpunten kunnen worden ontwaard. De wettelijke regelingen verschillen in zoverre dat de Belgische bepaling betrekking heeft op beeldragers die pornografische handelingen voorstellen, terwijl de Nederlandse bepaling zich beperkt tot afbeeldingen van seksuele gedragingen, waardoor tekeningen en dergelijke buiten het bereik van de bepaling lijken te vallen. Zeker is dat echter niet. Op het punt van de leeftijd werd vastgesteld dat weliswaar aan beide zijden als leeftijdsgrens van de betrokken kinderen zestien jaar geldt, maar dat deze grens aan Belgische zijde absoluut is gesteld, terwijl aan Nederlandse zijde – mede om bewijsproblemen te voorkomen – als criterium geldt of de betrokkene *kenmerkend* de leeftijd nog niet heeft bereikt. Voorts bestaat in België relatief weinig jurisprudentie omtrent het behandelde onderwerp, terwijl kinderpornografie de rechtspraak in Nederland niet vreemd is.

De discussie verliep verder aan de hand van een viertal vooropgestelde vraagpunten, die telkens op voortreffelijke wijze werden ingeleid door de preadviseurs.

Een eerste vraagpunt betrof de kwestie of de strafrechtelijke bestrijding van kinderpornografie beperkt dient te blijven tot de bestrijding van reële seksuele exploitatie van jeugdigen en de begunstiging van zedenmisdrijven.

Van meet af aan was het duidelijk dat het antwoord op dit eerste vraagpunt ook repercussies heeft op de andere probleem punten die de afdeling strafrecht nog diende te behandelen. Om die reden werd aan het eerste discussiepunt uitgebreid aandacht besteed.

Tijdens de bespreking werd het onderscheid uiteengezet tussen reële exploitatie van de persoon van een kind en de pornografische voorstelling van «virtuele» kinderen. Deze laatste vorm van misbruik impliceert dat geen onmiddellijk slachtoffer kan worden aangeduid, zoals dat het geval kan zijn bij pornografische tekeningen of beeldmanipulaties. Terwijl er van Nederlandse zijde op werd gewezen dat voorstellingen van misbruik van virtuele kinderen naar het vigerende Nederlandse recht geen kinderpornografie lijken op te leveren, verklaarden de Belgische vertegenwoordigers dat dit aspect naar Belgisch recht *de lege lata* wel zou kunnen worden bestraft. Dit werd toegelicht aan de hand van het gegeven dat de wet niet uitsluitend misdrijven begaan tegen concrete kinderen viseert, maar tevens handelingen die een band vertonen met de seksuele exploitatie van kinderen in het algemeen.

Tevens werd de ratio van de strafbaarstelling van kinderpornografie onder de loep genomen. Meer bepaald werd een onderscheid gemaakt tussen de wil om het individuele kind te beschermen en de intentie om de waardigheid van het kind in het algemeen als een te beschermen rechtsgoed voorop te stellen. Hierbij werd verduidelijkt dat dit uitgangspunt het strafbaar stellen van het maken en bezitten van virtuele voorstellingen van kinderpornografische aard kan verantwoorden.

In het raam van dit eerste vraagpunt werd ook een aantal andere, hierbij nauw aansluitende themata aangekaart. Zo werd erop gewezen dat het kinderpornografisch karakter en dus de strafbaarheid ook gerelateerd kan zijn aan de wijze waarop in de context waarin het kwestieuze beeld wordt gepresenteerd, bijvoorbeeld in samenhang met ander pornografisch materiaal.

Nog steeds in de context van de behandeling van het eerste vraagpunt werd nagegaan of het Belgische en Nederlandse recht wel in overeenstemming zijn met de VN-conventie van 1989 betreffende de Rechten van het Kind, en inzonderheid met art. 34 van deze overeenkomst. Wat dit betreft zag de afdeling strafrecht geen problemen. Wel werd opgemerkt dat bovenvermelde bepaling van de VN-conventie wellicht enkel het reële misbruik van kinderen – en dus niet de virtuele exploitatie – viseert.

Opgemerkt werd dat het ook vanuit pragmatisch oogpunt verdedigbaar is exploitatie van virtuele kinderen strafbaar te stellen, aangezien het niet steeds evident zal zijn of afbeeldingen met een pornografisch karakter al dan niet «echt» zijn.

De bespreking van het eerste vraagpunt werd besloten met een stemming, waaruit bleek dat de meerderheid van de Belgische leden van de afdeling strafrecht de strafbaarheid van de exploitatie van virtuele kinderen onderschreef, terwijl de Nederlandse leden in meerderheid dat standpunt niet deelden.

Het tweede vraagpunt dat ter behandeling voorlag, betrof de eventuele wenselijkheid van een aanpassing van de leeftijdsgrenzen die worden gehanteerd met betrekking tot zedenmisdrijven waarbij jeugdigen betrokken zijn, en meer specifiek inzake de kinderpornografie. Uit de inleiding van de preadviseurs bleek meteen dat beide landen een eerder verbrokkelde regeling kennen wat betreft de relevante leeftijdsgrenzen met betrekking tot de verschillende soorten zedenmisdrijven.

De afdeling strafrecht deelde unaniem het standpunt dat leeftijdsgrenzen onvermijdelijk een arbitrair gegeven uitmaken. Tevens werd erop gewezen dat ook vanuit het kamp van de pedagogen geen sluitend antwoord kan worden gegeven op de vraag op welke leeftijd een kind doorgaans bekwaam kan worden geacht om bepaalde keuzes te maken. Geoordeeld werd dat het wellicht interessanter ware zich toe te spitsen op het aspect exploitatie van een kind, veeleer dan op de leeftijd van de betrokkene, zij het dat een leeftijdsgrens als goed hanteerbare presumptie van zodanige exploitatie kan gelden.

De afdeling strafrecht besteedde in het raam van dit vraagpunt de nodige aandacht aan het «kennelijkheidsvereiste» dat in de Nederlandse strafbepaling kan worden teruggevonden. Het betreft meer bepaald art. 240b van het Wetboek van Strafrecht, dat een seksuele gedraging viseert «waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt» betrokken is. Ook langs Belgische zijde werd het nut van deze omschrijving door sommigen onderschreven, en dit met het oog op de bewijsproblematiek die kan gepaard gaan met de noodzaak om de werkelijke leeftijd van het slachtoffer aan te tonen.

Concluderend wat het tweede vraagpunt betreft, werd door de afdeling strafrecht aangenomen dat het in bepaalde gevallen wenselijk kan zijn om strafrechtelijk te kunnen reageren op kennelijk misbruik van een minderjarige ouder dan zestien jaar. Voor een algemene verhoging van de leeftijdsgrenzen werd bij de meerderheid van de leden vooralsnog onvoldoende wetenschappelijke grond aanwezig geacht. Voorts speelde een rol dat, althans in onze geografische streken, de vermoedelijke leeftijdsgrens van zestien jaar beter waarneembaar is dan die van achttien.

Een derde vraagpunt behelsde de opportuniteit van de zogenaamde *exceptio artis*. Meer bepaald werd de vraag gesteld of vervaardigers en bezitters van kinderpornografie vrijuit zouden moeten gaan indien deze kinderpornografie als kunst aangemerkt zou worden. Vooral van Belgische zijde werd erop gewezen dat het uiteindelijk de vonnisrechter zal zijn die moet evalueren of hij *in casu* met kunst te maken heeft. Tevens werd onderstreept dat een kunstwerk een pornografisch karakter kan krijgen door de wijze waarop het wordt gepresenteerd. Vertrekkende vanuit de stelling van sommigen als zou kinderpornografie nooit kunst kunnen zijn, werd uiteindelijk geopteerd voor de meer genuanceerde opvatting dat de *exceptio artis* niet kan worden ingeroepen ingeval er sprake is van een kennelijk misbruik van een kind.

Ten slotte diende de afdeling strafrecht zich te buigen over het laatste – maar lang niet het eenvoudigste – vraagpunt. Het betrof de kwestie of providers strafrechtelijk aansprakelijk dienen te worden gesteld indien er op het Internet kinderpornografie wordt verspreid, en onder welke voorwaarden.

De leden van de afdeling strafrecht waren het er allen roerend over eens dat dit vraagpunt, gezien de technische complicaties, te massief is voor bespreking in de onderhavige bijeenkomst en beter

het voorwerp zou kunnen uitmaken van een behandeling van een in het bijzonder aan Internetvraagstukken gewijde bijeenkomst van de Vereniging. Niettemin werd een poging ondernomen om nu reeds een globaal antwoord te formuleren op de voorgelegde vraag. Naar analogie met andere rechtsgebieden werd geopteerd voor de stelling dat providers niet vrijuit zouden moeten kunnen gaan indien zij op de hoogte waren van het feit dat kinderpornografie werd verspreid via het door hen ter beschikking gestelde systeem en zij hebben verzuimd de gepaste actie te ondernemen.

Joachim Meese

BOEKEN

C.M. VAN RHREE, **Adam, ubi es? Het burgerlijk procesrecht als juridische wetenschap met Europese allure**, Deventer, Kluwer, 1999, 27 p.

De lecture van deze rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de Europese rechtsgeschiedenis aan de Universiteit te Maastricht op 20 mei 1999, is ongetwijfeld een *must* voor wie enige belangstelling heeft voor het burgerlijk procesrecht.

Uitgangspunt van deze rede is de vaststelling dat de geringe aandacht voor het procesrecht als wetenschap verband houdt met de gedachte dat dit rechtsgebied voor serieuze wetenschappelijke bestudering nauwelijks in aanmerking komt. Voor de redenaar is het echter zaak aan deze situatie spoedig een halt toe te roepen, aangezien juist op procesrechtelijk gebied momenteel vele interessante wetenschappelijke vragen spelen die nodig nader bestudeerd moeten worden.

Twee vragen van rechtsvergelijkende en rechtshistorische aard komen in zijn boeiend betoog aan bod. Zij luiden: 1) In hoeverre kan het burgerlijk procesrecht worden opgevat als internationale, Europese discipline? 2) Welke rol kunnen rechtsgeschiedenis en rechtsvergelijking spelen bij het vormgeven van toekomstig burgerlijk procesrecht?

Met talrijke overtuigende rechtshistorische en rechtsvergelijkende argumenten toont de jonge hoogleraar aan dat het burgerlijk procesrecht wél een wetenschappelijke discipline is, voor zover de onderzoeker ervan uitgaat dat de problemen waarmee wij heden ten dage op procesrechtelijk terrein worden geconfronteerd, niet louter iets zijn van het hier en nu. Terecht is hij ervan overtuigd dat aldus het burgerlijk procesrecht een Europese allure kan verkrijgen. De harmonisering van het procesrecht in Europees verband vereist inderdaad een degelijke wetenschappelijke, rechtshistorische en rechtsvergelijkende aanpak.

Jean Laenens

L. BERGKAMP, **De vervuiler betaalt dubbel**, Antwerpen, Intersentia, 1998, 171 p.

Sinds oktober 1998 bekleedt L. Bergkamp het ambt van hoogleraar in het internationale milieuaansprakelijkheidsrecht aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. De rede die hij naar goede Nederlandse gewoonte uitsprak naar aanleiding van zijn ambtsaanvaarding, werkte hij verder uit tot het boek dat hier besproken wordt.

Hij verdedigt er de stelling in dat het rechtssysteem in Nederland en elders uit balans is gebracht doordat er verregaande risicoaansprakelijkheden in het leven werden geroepen bovenop een uitgebreid publiekrechtelijk systeem. De vervuiler dient eerst allerlei kosten te dragen om zijn activiteit vergund te krijgen, waardoor ook belangrijke preventiekosten (invoeren van de best beschikbare technieken). Vervolgens betaalt hij bepaalde heffingen op de niet-vermeend vervuiling van bepaalde milieumedia. Tot slot wordt hij nog op basis van de risico-aansprakelijkheid verplicht om de schade die voortvloeit uit zijn activiteit te vergoeden. Dit laatste is volgens Bergkamp van het goede teveel: de vervuiler betaalt dubbel en dat kan niet door de beugel.

Voor alle duidelijkheid: de auteur heeft er niets op tegen dat de vervuiler opdraait voor de schade die hij door zijn fout veroorzaakt; hij richt zijn pijlen op de risico-aansprakelijkheid. De reden die hij daarvoor naar voren schuift, is dat een foutaansprakelijkheid beschermt tegen onaanvaardbare risico's, terwijl een risico-aansprakelijkheid tevens tegen aanvaardbare en niet-voorzienbare risico's beschermt. Het zou economisch niet efficiënt, zelfs contraproductief zijn om de vervuiler voor aanvaardbare en niet-voorzienbare risico's te laten instaan: zij die door het verwezenlijken van dergelijke risico's schade lijden, moeten daar zelf de gevolgen van dragen.

Bergkamp gaat ervan uit dat de restrisico's die uitgaan van activiteiten die gebeuren conform de regelen van het publiek milieurecht, ofwel aanvaardbaar ofwel niet-voorzienbaar zijn, waardoor vervuilers voor het realiseren van die risico's niet moeten opdraaien. In zijn visie heeft het naleven van de vergunning dus een vrijwarende werking. Het bestuderen van aansprakelijkheidsgedingen naar aanleiding van grensoverschrijdende milieuvervuiling leerde hem dat in Nederland buitenlandse vervuilers reeds van dit voordeel genieten.

Hij brengt echter een belangrijke nuance aan: het aansprakelijkheidsrecht moet ook fungeren als vangnet voor die gevallen die (nog) niet afdoende in het publiekrecht zijn geregeld (p. 106). Daaruit volgt m.i. dat de vrijwarende werking die zou moeten uitgaan van een vergunning helemaal niet absoluut is. Evolueert de kennis, dan moet de vervuiler zijn activiteiten daaraan aanpassen nog vóór de nieuwe kennis in rechtsregels werd omgezet. Het netjes naleven van de vergunningsvoorwaarden ontslaat de vervuiler niet van de algemene zorgplicht die van de ondernemer meer vraagt dan het slaafs naleven van verouderde vergunningsvoorwaarden. Bergkamp interpreteert dat echter anders: is iets niet afdoende geregeld, dan is de burger uitsluitend op de administratieve rechtsgang aangewezen om daar verandering in te brengen (p. 107-108). Veranderen de normen inzake waterverontreiniging bijvoorbeeld, dan zal in zijn visie de overheid alle houders van een oude vergunning expliciet de nieuwe normen moeten opleggen en moeten de burgers bij nalatigheid van de overheid over administratiefrechtelijke middelen beschikken om verouderde vergunning te laten aanpassen. Dit lijkt me niet werkbaar.

Naast een pleidooi voor de vrijwarende werking van vergunningen bevat dit werk ook de aanbeveling om de overheid in dezelfde mate als andere vervuilers aansprakelijk te stellen wanneer een vergunning ten onrechte wordt afgeleverd of wanneer de milieuregeling niet beantwoordt aan de stand van kennis en techniek. Eigenlijk zou dit tot de normale gang van zaken moeten behoren.

De argumenten waarmee Bergkamp zijn standpunten verdedigt, worden vooral geput uit de rechtseconomie; economische efficiëntie staat voorop. Het is uiteraard onmogelijk om in het korte bestek van een boekbespreking de vele argumenten te onderzoeken, te onderschrijven of te verwerpen. Maar toch dit: het zal de lezers van werken met een sterke rechtseconomische inslag wel reeds zijn opgevallen dat het doel van de regelgeving daarin meestal wordt gereduceerd tot economische efficiëntie, alsof het recht bij het regelen van intermenselijke relaties geen andere doelstellingen kan/moet nastreven. Aan dit euvel ontsnapt ook dit werk niet.

Lucas Bergkamp heeft naar aanleiding van zijn ambtsaanvaarding een interessant, intrigerend en bij wijlen controversieel boek geschreven. Ik kan er eenieder die geïnteresseerd is in (milieu)aansprakelijkheidsrecht de lectuur van aanbevelen, of men nu de visie van de auteur deelt of niet.

Ann Carette

A.G. BREGMAN, **Ruimtelijke plancoördinatie en projectbesluitvorming. Naar maatwerk zonder versnippering**, Serie Bouwrecht Monografieën, Deventer, Kluwer, 1999, XVI + 411 p.

Dit boek is de commerciële uitgave van het proefschrift waarop de auteur – ingenieur, geen jurist! – de doctorstitel behaalde aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Het behandelt een onderwerp dat stedenbouwkundigen en planologen in alle landen voor moeilijkheden plaatst: wat te doen met een groot project, dat evenwel niet in overeenstemming is met de plannen en andere stedenbouwkundige voorschriften? Voorbeelden zijn grote infrastructuurwerken (spoorwegen, luchthavens) en

industriële projecten. Het probleem is in Nederland nog prangerender dan elders, omdat de gemeenten over een zeer grote autonomie beschikten inzake de ruimtelijke ordening, en zij hun bestemmingsplannen niet zomaar willen aanpassen aan de wensen van hoogerhand. Bregman wijst ook op de versnippering van het vergunningstelsel, waar het gebrek aan coördinatie leidt tot «taai» en aanslepende besluitvorming. Ten slotte ziet hij problemen wanneer een gemeente contractueel verbintenissen aangaat voor de realisatie van projecten vooraleer de bestemmingsvoorschriften zijn aangepast: is de gemeente dan nog wel vrij om het bestemmingsplan naar eigen inzichten op te stellen of te wijzigen?

De auteur besteedt uitgebreid aandacht aan wetgeving en praktijk in Duitsland en Groot-Brittannië. Vlaanderen wordt er niet bij betrokken, omdat de verschillen te groot zijn. Het is juist dat in Vlaanderen de centrale overheid over meer middelen beschikt dan de Nederlandse, om de gewenste planwijzigingen door te voeren; en wat betreft de mogelijkheid van de overheid, met name van de gemeenten, om contracten aan te gaan m.b.t. de realisatie van projecten, zijn er in België en Vlaanderen, buiten het kader van de wetgeving inzake overheidsopdrachten, nauwelijks mogelijkheden.

Bregman onderzoekt ook uitgebreid de diverse wetten die de problemen rond de besluitvorming over projecten pogen te remediëren, en komt tot de conclusie dat de ene wat meer, de andere wat minder, niet echt geslaagd zijn. Hij pleit voor een algemene wettelijke regeling, waarbij het «beginselbesluit» over een project wordt genomen op het juiste bestuursniveau, en wel in planologische kernbeslissingen, streekplannen en regionale streekplannen en regionale structuurplannen. Het (gemeentelijk) bestemmingsplan zal voor die projecten die de gemeenten overstijgen (en waarvoor dus op een ander niveau de beslissing wordt genomen) de omgeving verder uitwerken. Voort pleit hij ervoor dat het niveau dat het beginselbesluit heeft genomen, ook bevoegd zou zijn voor de te verlenen vergunningen. Contracten tussen overheid en particuliere sector zijn maar aanvaardbaar onder de voorwaarde, dat de nodige plannen en vergunningen rechtskracht zullen hebben: de overheid kan haar vrijheid terzake niet opgeven.

Ongeacht het project en het niveau waarop over het project wordt beslist, moet er voldoende inspraak en rechtsbescherming zijn.

Als bijlage heeft Bregman een voorstel tot wijziging van de wet ruimtelijke ordening opgenomen, waarin zijn voorstellen zijn uitgewerkt.

Ondanks de grote verschillen tussen de Nederlandse en de Vlaamse wetgeving, bevat het boek van Bregman ook voor Vlaamse juristen en planologen interessante elementen. Zo kan bv. worden onderzocht of de principiële uitsluiting van de geoorlooftheid om een plan aan te passen volgens de behoeften van een individueel project of bedrijf, wel gehandhaafd moet blijven; zo ook, of de karige mogelijkheden waarover de overheid beschikt om contractueel een aantal zaken te regelen, niet moeten worden uitgebreid. Het boek van Bregman kan overtuigen dat het meer aankomt op de kwaliteit van de besluitvorming dan op het hanteren van doctrinale begrippen.

M. Boes

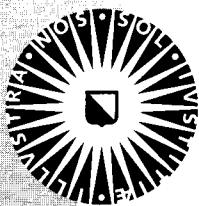
MEDEDELINGEN

Doctoraat Rechten – Universiteit Antwerpen

Mevrouw Annick De Boeck zal op dinsdag 6 juni 2000 om 17 uur in UFSIA, Hof van Liere, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen, haar proefschrift verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

De titel van het proefschrift luidt: «Informatierechten en -plichten in het contractenrecht. Een onderzoek naar grondslag, draagwijdte en sancties.»

Promotor is prof. dr. A. Van Oevelen.

Universiteit Utrecht

De Universiteit Utrecht is in drieënhalve eeuw uitgegroeid tot de meest complete universiteit van Nederland: een rijkgeschakeerde, internationaal georiënteerde instelling van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. De 14 faculteiten, 21 onderzoekscholen en 58 opleidingen bieden studenten en medewerkers boeiende mogelijkheden zich verder te ontplooiën. De rijkdom aan disciplines en de nadruk op kwaliteit bepalen de aantrekkingskracht van Utrecht. Wetenschappelijke traditie, moderne technieken en op de toekomst gerichte programma's dragen daaraan verder bij. Met ongeveer 22.000 studenten, ruim 6.800 personeelsleden en een budget van ruim 1 miljard gulden vormt de universiteit de spil in Utrecht kennisregio. Vanuit deze positie in Midden-Nederland onderhoudt zij een gevarieerd contactenpatroon met universiteiten en gespecialiseerde onderzoeksinstituten over de gehele wereld.

De Universiteit op Internet:
www.uu.nl

Uw sollicitatie binnen 14 dagen, tenzij anders vermeld, richten aan de genoemde personeelsdienst. Vergeet u niet het vacaturnummer te vermelden. De universiteit streeft ernaar dat vrouwen op alle niveaus even vanzelfsprekend vertegenwoordigd zijn als mannen. Bij voltijdse functie is invulling in deeltijd bespreekbaar. Er is een regeling voor flexibel zwangerschaps- en ouderschapsverlof; er is een subsidieregeling ten behoeve van kinderopvang.

Faculteit Rechtsgeleerdheid

De faculteit Rechtsgeleerdheid is een zelfstandige organisatorische eenheid binnen de Universiteit Utrecht. Zij is met circa 5.000 ingeschreven studenten en circa 500 personeelsleden één van de drie grote faculteiten van de Universiteit Utrecht.

Bij de faculteit is plaats voor een

Assistent in opleiding (V/M)

jurist die wil promoveren op 'harmonisatie en harmoniserende maatregelen in het straf-(proces)recht'

U gaat werken bij het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen en zult deel uitmaken van de Onderzoekschool Rechten van de Mens.

Uw taak is het verrichten van een rechtsvergelijkend promotie-onderzoek naar de vraag in hoeverre gemeenschappelijke rechtsinstrumenten een harmoniserende werking in het recht van de Lidstaten van de Europese Unie realiseren. Wat moeten we onder harmonisatie verstaan? Wat dient er geharmoniseerd te worden en waarom zou dit noodzakelijk, wenselijk en effectief kunnen zijn? Welke gevolgen heeft harmonisatie voor het strafrecht?

Wij vragen een kandidaat die strafrechtelijk en/of Europeesrechtelijk is afgestudeerd. Kennis van het volkenrecht en rechtsvergelijking strekt tot aanbeveling. U beschikt naast een goede beheersing van het Nederlands over redelijke kennis van ten minste twee andere officiële talen van de Europese Unie. Het uitwerken van een aspect van het projectvoorstel kan deel uitmaken van de selectieprocedure.

Wij bieden een aanstelling van vier jaar per 1 september 2000.

De omvang van de functie is 100%. De salariëring geschiedt volgens de salarisschaal voor assistenten in opleiding (in het eerste jaar f 2398,- tot f 4077,- bruto per maand in het vierde jaar).

Hebt u belangstelling? Dan kunt u voor nadere inlichtingen contact opnemen met de promotores dr. A.H. Klip of prof. mr. C.H. Brants, telefoonnummer voor beiden 030 - 253 7125. Uw schriftelijke sollicitatie kunt u richten aan de afdeling Personeel & Organisatie van de faculteit Rechtsgeleerdheid, t.a.v. de heer E.G. Groenveld, Janskerkhof 3, 3512 BK Utrecht. Uw brief dient uiterlijk 15 juni binnen te zijn. Aan de hand van de brief kunt u voor een gesprek worden uitgenodigd. In dat geval ontvangt u bij de uitnodiging voor het gesprek het verzoek een aspect van de probleemstelling uit te werken.

De gesprekken zullen plaatsvinden in de week van 10 tot en met 15 juli.

Vacaturnummer 60024.

En als u nu eens echt de sleur zou breken ?

Quick Restaurants is een internationale, beursgenoteerde onderneming van Belgische origine, opgericht in 1971. Samen met 15.000 medewerkers in meer dan 400 restaurants verspreid over België, Luxemburg, Frankrijk en binnenkort ook in Hongarije, realiseren we een omzet van 675 miljoen euro. Quick is marktleider in België en zet onverdroten de internationale expansie door. Voor onze hoofdzetel in Berchem zoeken we een (m/v)

Bedrijfsjurist

Uw functie

De ene dag is de andere niet en de uitdagingen wisselen elkaar in hoog tempo af. Als veelzijdig bedrijfsjurist bent u immers verantwoordelijk voor de volgende domeinen in België:

- Franchise: u voert het beleid over de franchisecontracten (aanpassen, verbeteren, geschillen), rekening houdend met de Europese wetgeving. U werkt ook de franchisepolitiek uit.
- Immobiliën: u bereidt overnameonderhandelingen voor en neemt er ook aan deel. U volgt handelshuurovereenkomsten op.
- Contractueel recht: u brengt commerciële contracten tot stand en volgt ze op.
- Bedrijfsrecht: u beheert de merken, hun registratie, bescherming en hernieuwing. U bereidt de beslissingen van de Raad van Bestuur en de Algemene Vergadering voor, volgt de relaties met de aandeelhouders op en de juridische evolutie van de groep.
- Verzekeringen.
- U rapporteert aan de Senior Legal Manager.

Uw profiel

- Licentiaat rechten, bij voorkeur met specialisatie bedrijfsrecht.
- 3 tot 5 jaar ervaring in een advocatenkantoor of in de juridische afdeling van een multinational.
- Praktische ervaring in de domeinen franchise, contractueel recht, immobiel recht, verzekeringen en bedrijfsrecht.
- Tweektalig (N/F) met goede kennis Engels.
- Voor deze functie, die een sterke zin voor autonomie vereist, zoeken we een luistervardige teamplayer met organisatietalent en een gezonde dosis perfectionisme.

Ons aanbod

- Dit is een job vol afwisseling en uitdagingen.
- U krijgt de kans om een juridische dienst te helpen uitbouwen in een groeiende onderneming.
- We bieden u een concurrerend salaris met extralegale voordelen.

HET ENE BEDRIJF IS HET ANDERE NIET!

Interesse?

Stuur uw brief met c.v. naar Mieke van de Capelle, Recruitment & Selection Manager, Grote Steenweg 224 bus 5, 2600 Berchem. Faxen kan naar 03/286 19 72, e-mail: mieke.vandecapelle@quick.be. Voor meer informatie belt u naar 03/286 19 58.